

Paksi Tükör

20 éves a város

Lázár György miniszterelnök átadta a várossányilvánítást tanúsító oklevet
Dr. Dallos Tibor tanácselnöknek 1979. 01. 03.

(Fotó: Gottvald)

Pákolitz István verssel köszönti az új várost

(Fotó: Gottvald)

1998/4.

Beregnyei Miklós:

Húsz éve város Paks

Az ember rövidke életében talán csak egyszer adatik meg az a lehetőség, hogy figyelemmel kísérhesse egy nagyközség várossá válását. Akik az atomerőmű építkezés hírére Paksra jöttek és itt telepedtek le, a már itt élőkkel részesei és formálói lehettek annak a gigantikus munkának, mely átformálta az itt élő emberek gondolkodását és az ország egyik legnagyobb ipari bázisává fejlesztette a volt nagyközséget.

Ez a nagy átalakítás-átalakulás sok gonddal de talán még több örömmel járt.

A Paksi Tükör ezen számával köszöntjük a húsz éves várost és annak minden polgárát. Szeptemberben, mikor terveztük ezt a decemberi számot, nem gondoltunk arra, hogy olyan mennyiségű anyag gyűlik majd össze, mely nem fér be egy számba. Ezért úgy határoztunk, az 1999-es év első számában folytatjuk a megemlékezések és visszatekintések sorát.

Arra gondoltunk, hogy az eltelt húsz évről elsősorban azok beszéljenek, akik irányítói voltak ennek a városnak.

Ezért szólaltattuk meg dr. Dallos Tibort, a város első tanácselnökét és helyettesét Varga Imrét, kiket 1978. december 29-én választottak meg ebbe a tisztségbe.

Közöljük az akkor megválasztott tanácsstagok és a bizottsági tagok nevét is, hiszen ők is sok-sok fáradozással járultak hozzá a város gyarapodásához.

Ezt az elvet követve szólaltatjuk meg a volt tanácselnököket és polgármestereket, azok helyetteseit és felsoroljuk a bizottságok tagjait.

Megszólal Jáklai Péter - Herczeg József, Bor Imre és Dr. Széchenyi Attila. A volt országgyűlési képviselők közül Dániel Mária, Simon Péter, Figler János és Szódi Imre.

Természetesen nem maradhatott ki Pónya József és az iskolaalapító Kováts Balázs sem.

A nyilatkozók csak saját anyagukat olvasták, kortársaik-munkatársaik nyilatkozatait csak a Tükörből fogják megismerni. A szerkesztőség természetesen helyt ad a következő számában az észrevételeknek és az esetleges helyreigazításoknak. Nem haragot akarunk gerjeszteni, hanem higgadtan visszatekinteni az elmúlt húsz évre.

L. Németh Erzsébet:

HOGY TE IS MEGSZERESS...

*Bárhol születél, most itt van otthonod,
hazád, házad, örömed, bánatod.
Összekapcsolva múlt, jövő, jelen;
itt élünk együtt tenyérnyi helyen.*

*Jelkép a város! A fény városa.
Éretlen kamasz; így hozta sora.
Mivé neveljük, rajtunk áll a tett!
Szeretlek Paks, hogy te is megszeress!*

(Ez a vers az induló Paksi Hírnök első számának címlapján jelent meg 1989. szeptember 26-án)

Mit ér az új város új tanácselnök nélkül?

(Beszélgetés Dr. Dallos Tiborral)

Dr. Dallos Tibor az oklevéllel

(Fotó: Gottvald)

- Tibor! Szerinted hogyan jöhetett szóba a neved mint tanácselnök, hiszen akkor már hetedik éve Paks rendőrkapitánya voltál?

- Dallos Tibor: Ennek okait így utólag - stílusosan szólva - nehéz lenne kinyomozni, de én arra gondolok, hogy jelölésem alapvető indítéka az volt, hogy rendőrkapitányként eredményes együttműködést sikerült kialakítanom a civil szervezetekkel és a tanács vezetőivel. Paks közbiztonsága az időben - az atomerőmű beruházása által gerjesztett kriminális hatások ellenére - nem volt rosszabb a megyei és az országos átlagnál. A konszolidált helyzet fenntartásának igénye politikai ügygé "nemesedett" ezért az illetékes többség úgy vélhette: ha én leszek a tanácselnök, "szakmai priusomra" tekintettel is bizonyosan kiemelt figyelmet fordítok majd a rendőri munka szervezeti, technikai és erkölcsi támogatására. Összegezve azt hiszem, hogy civil attitűdjeim és civil kapcsolataim miatt kerültem a káderlista első helyére, meg aztán mit is ér az új város új tanácselnök nélkül?

- Könnyen elengedett a Belügyminisztérium?

- D.T.: Azt nem tudom, de ami biztos: én voltam az első "kísérleti nyúl" akit a Belügyminisztérium különösebb viták nélkül "kiadott" olyan vezetői feladatok ellátására, amelyek nem tartoztak közvetlenül a minisztérium kompetenciájába. Érdeklődésként megjegyzem, hogy elnöki munkálkodásom kezdetén volt egy különös időszak,

amikor közel két hónapig, a tanácsi tisztség mellett - informális módon - a kapitányság irányításában is aktívan közreműködtem. Ennek az volt az oka, hogy az illetékes miniszter-helyettes, az elsőként javasolt rendőr kolléga kinevezését nem hagyta jóvá.

- *Milyen volt abban az időben Paks mint nagyközség?*

- D.T.: Azt mindenképp szeretném előrebocsátani, hogy - általános értelemben - a településfejlesztést folyamatként lehet értékelni, ezért csak a demagógok állíthatják magukról azt, hogy a "mi időnktől" kezdődött a helyi időszámítás és mi voltunk azok, akik az elődök hibái ellenére - a közösség javára - átrajzoltuk a település arculatát. Fontos erkölcsi és gyakorlati követelmény a kontinuitás fenntartása és elismerése. Nyilvánvaló, hogy a nagyközségi szerepkör nem volt azonosítható a városi statusból fakadó követelményekkel. A nagyközségi hivatalt modern városi közigazgatási szervezetté kellett átalakítani. Az új szerepkör megalapozásához természetesen új stratégiát kellett kidolgoznunk, amelynek alapvető célja az volt, hogy a város teljesíteni tudja a robbanásszerűen megnövekedett szolgáltatási igényeket, a közműellátástól az orvosi ügyeleten át a színházi előadások megszervezéséig. A stratégia egyik fontos alkotóeleme volt a városfejlesztési- és rendezési terv, amelynek meghatározó elemei - véleményem szerint - ma is kiállják az igényesebb kritika próbáit. Sietek kijelenteni, hogy a város dinamikus fejlesztését szolgáló intézkedések sem voltak előzmény nélküliek, hiszen a jogelőd nagyközségi tanács, Oláh Mihály tanácselnök irányításával, lehetőségeit messze meghaladóan igyekezett megalapozni a település statusváltásának gazdasági, szervezeti és személyzeti feltételeit.

- *Melyek voltak a legsürgősebben elvégzendő feladatok?*

- D.T.: Talán különösen hangzik, de legfontosabb aktuális feladatunk a várossá avatási ceremónia előkészítése és megszervezése volt, hiszen az új statut tanúsító oklevelet az akkor hivatalban lévő miniszterelnök adta át. Ez a gyakorlatban annyit jelentett, hogy az ünnepségen a kormánynak szinte minden tagja részt vett, nem beszélve az egyéb politikai és gazdasági hatalmasságokról. Mai terminológiával ezt az akciót talán úgy jellemezhetném, hogy mindent megtettünk "lobbypozícióink" előkészítése és aktivizálása érdekében. Kiemelt feladatnak tekintettük a testületek és az apparátus működési feltételeinek biztosítását és a városi szolgáltatások személyi, tárgyi feltételeinek megteremtését. A történelmi távlatú utólagos feltételezésekkel ellentétben a tanácsi testületek nem bólogató színtársulatként, hanem komoly társadalmi munkaszervezetként működtek - legalábbis Pakson. Különös nehézséget okozott a nem közvetlenül erőműves érdekeltségű vezetők és szakemberek letelepítése, ugyanis a város ilyen céllal nem kapott lakásokat a központi kvótából. Különböző gazdasági és jogi manőverekkel kölcsönöztünk lakásokat az intenzív városi program első eredményeinek megjelenéséig. Legnehezebb feladatunk a folyamatosan - közel tízezer főre - növekvő munkáslétszám városi szolgáltatásokkal történő ellátása volt. Ezen belül különösen az ivóvízellátás, az óvodai és iskolai elhelyezés okozott jelentős feszültségeket. Megjegyzem, ebben a tekintetben önállóságunk relatíve nagy volt, mivel a helyi politikai és állami vezetők nem szívesen vállaltak felelősséget a mindig kirakatban lévő igazgatási és ellátási ügyekért. Úgy érzem, hogy a vázolt körülményekre figyelemmel sikeres rajtot vettünk, annak ellenére, hogy olyan népszerűtlen intézkedésekhez is hozzá kellett járulnunk, mint a paksi szülőotthon működésének megszüntetése volt.

- *Nem tiltakoztak a bezárás ellen?*

- D.T.: A lakosság tiltakozását különböző formális és informális úton kinyilvánította ugyan, de a tények makacs dolgok, ezért azokat - alternatívák hiányában - tudomásul kellett venni. A szülőotthon megyei intézmény volt, amelyet úgy kívántak a városnak átadni, hogy meghatározták az intézet működtetésére vonatkozó - szinte megoldhatatlan - szakmai, technikai feltételeket. Ezen követelmények teljesítésének gazdasági és pénzügyi feltételei nem álltak akkor a város rendelkezésére. Abban az időben jószerivel a nagyközségi normatíva szerint megállapított költségvetési keretből gazdálkodtunk, és még nem voltak meg azok az informális kapcsolataink

országos szinten, amelyek közbenjárásával az ilyen és az ehhez hasonló akciókat ki tudtuk volna védeni. Egyébként a szülőotthonok bezárása akkor egy általános centralizálási program része volt.

- *A nagyközségi közigazgatásra kellett ráépítenetek a városi közigazgatást. Nem jelentett nehézséget a megfelelő emberek felkutatása, hiszen az építkezés elszívó hatása jelentős volt?*

- D.T.: Az általad említett vákuum általában okozott feszültségeket, de az apparátus kialakítása során ilyen helyzetre nem emlékszem. Példaként egyik kiváló kollégánk - Szántó Péter - esetét említem. Ő szakmai elhivatottsága okán, nem hiszem, hogy az atomerőműhöz vágyódott volna, de megAz építkezés elszívó hatása elsődlegesen a konzervgyárat és a helyi építőipari céget sújtotta, amelynek következtében komoly "filozófiai" viták is keletkeztek. A tanács vezetői a munkaerőkérdést átmeneti problémaként értékelték, mert a jövőre gondolva belátható volt, hogy a tervezés - ide értve a munkaerőpiac működtetését is - nem szorítkozhat az atomerőmű működésének 20-25 évére. Az erőmű hagyományos üzemként nem fejleszthető, "kihordási ideje" csak új blokkok telepítésével növelhető jelentősen. Ez a téma egyébként abban az időben tabunak volt minősíthető. Amikor egy esetben nyilvános fórumon a fenti tényeket deklaráltam, igazoló jelentésemet soron kívül, gyorsfutárral kellett a megyei pártbizottságra küldenem.

- *Már a kezdet kezdetén foglalkoztatok azzal a gondolattal, hogy mi lesz ha bezárják az atomerőművet?*

- D.T.: A stratégiai fejlesztési tervek elkészítése és kiérlelése kb. másfél évet vett igénybe. El kellett jutnunk arra a szintre, hogy a város rendelkezzen rövid, közép és hosszútávú tervekkel. A hosszú távú - tudományosan és szakmailag megalapozott - programok kijelölték az "atomkorszak" utáni túlélési stratégiák fontosabb elemeit is. Ilyen volt az ipartelep és az ahhoz kapcsolódó ipari-park övezet előkészítése, a szakmai képzés és továbbképzés hagyományos szakmákra irányuló feltételeinek megteremtése. Ezen intézkedések nem illúziók voltak csupán, mivel a megvalósítás tekintetében több országos vállalattal kötöttünk - a távlati fejlesztést célzó - keretszerződéseket. Sajnos, ezt az ütemezett fejlesztési koncepciót - amelyet ma is időszerűnek tartok - politikai ügyként kezelték, ezért azt kíméletlenül leseperték a munkaasztalokról. Örömmel tapasztalom, hogy az önkormányzat ezt a témát már nem tabuként, hanem a város létkérdéseként kezeli. Sajnálom, hogy akkor nem volt elég erőnk és lehetőségünk akaratumk érvényesítésére.

- *Mi volt a lényege ennek a stratégiai tervezésnek?*

- D.T.: A korrekt fejlesztési stratégia természetesen mindenkor felöleli a városi lét leglényegesebb elemeit, a foglalkoztatástól az úthálózat fejlesztéséig. Mint érdekességet, a városszerkezetre vonatkozó programot emelném ki. Az akkori tervek szerint az ún. közigazgatási, szolgáltatási centrum a mostani önkormányzati épület környékén került volna kialakításra, amelynek egyik feltétele a távfűtési hálózat bővítése volt. Ez a beruházás megkezdődött, de később leállt. A centrumhoz szorosan kapcsolódott volna két ún. decentrum. Nevezetesen az óvárosi részben a Duna-utcától a régi szállodáig sétálóutcat terveztünk, butikokkal és szolid szórakozóhelyekkel. Az óvároshoz kapcsolódott a malomhegyi lakótelep, sportlétesítményekkel és szabadidő központokkal. Másik láncszem az uszoda területének "kinyitása" lett volna a Duna-part felé, a mostani ÖMV kút helyén, csónakházakkal, vízisport-létesítményekkel. A másik jelentős decentrumot a lakótelepi részre terveztük.

- *A munkahelyteremtéssel kapcsolatban voltak-e elképzeléseitek?*

- D.T.: Természetesen, hiszen a fentebb vázolt iparfejlesztési koncepció egyik célja éppen az volt, hogy a lakosság elvándorlását, a város funkcióvesztését és az ingatlanok elértéktelenedését megakadályozzuk. A Kölesdi-út tengelyében létesítendő üzemekben a CSŐSZER és a GYGV vállalatok több mint 2000 munkahely létesítését vállalták. Az említett vállalatokkal már a szakképzés finanszírozásában és a szakképzési program rendszerében, szerződés szerint megállapodtunk. A képzés bázisa a városi beruházásban felépült - ma ESZI-ként működő - szakmunkásképző és szakközépiskola lett volna. A foglalkoztatási stratégiát az időközben bekövetkezett politikai és gazdasági változások miatt természetesen erősen át kellett volna alakítani.

– Biztos vagyok benne, hogy készítettél számvetést a tanácselnöki poszton töltött időről. Mi ennek a számvetésnek a summázata?

– D.T.: Kétféle számvetést készítettem. Az egyiket Varga Imre kollégámmal és barátommal közösen, amely egy kb. 25 oldalas anyagban reálizálódott. Ebben megkíséreltük rögzíteni a város pillanatnyi helyzetét, a folyamatban lévő ügyeket és az elvégezni javasolt feladatokat. Bízom abban, hogy ez a számvetés ma is megtalálható a városi önkormányzat irattárában. (Varga Imrétől ezt az anyagot megkaptam: B.M.) A másik számvetést önmagammal, illetve tevékenységgemmel kapcsolatban készítettem el. A summázott válasz az, hogy: Megérte! Érdekes és szép munka volt, jó kollégákkal dolgoztam, úgy érzem, hogy az én személyiségem is megjelent a "paksi kövekben". Jól emlékszem az 1983-as évre, amikor már éles törésvonal alakult ki az ERBE mint beruházó és a PAV mint működtető cég között. Ekkor vezető kollégáimat baráti beszélgetésre hívtam, hogy eldöntsük melyik csapathoz álljunk, vagy egyáltalán kimaradhatunk-e a "nagyok" csatájából. Sajnos minden taktikázásunk ellenére a konfliktusok közepébe sodródtunk, mivel nem nélkülözhattuk az ERBE és az akkori Állami Fejlesztési Bank cselekvő támogatását. A támogatás elfogadása pedig azzal a következménnyel járt, hogy bennünket is besoroztak a később - előre kiszámítható módon - vesztes csapata. Ez a döntés egzisztenciális következményekkel és következményekkel járt, de úgy hiszem ma sem döntenék másként.

– Hogyan látod Paks jövőjét?

– D.T.: Kedvező jelként értékelhető, hogy a város lakossága és vezetői egyre gyakrabban teszik fel egymásnak és önmaguknak az általad megfogalmazott kérdést. A hivatalos válasz kinyilvánítására a mostani választások győzteseinek kell vállalkozniuk. Úgy gondolom, hogy megfontoltan, de nem késlekedve, tovább kell lépni a város fejlesztésének ügyében is. Az "atomkorszak" bázisára alapozva megteremthetők az igényes városi lét "atomkorszak utáni" feltételei.

(Dr. Dallos Tibor magánügyvéd, az egyik budapesti kerület önkormányzatának jogi szakértője. Hétvégeken ő is ingázik Budapest és Paks között.)

Az ünnepi ülés résztvevői

(Fotó: Gottvald)

A mennyiségi változások időszakát éltük át

(Beszélgetés Varga Imrével)

Kun Attila, Dr. Tóth János, Varga Imre, Zirezi Csaba, Jantner Antal, Kródi József a főutca szemléljén

- Honnan és mikor kerültél a tanácsra, tudtad-e, hogy mi vár rád?

- Az Építőipari KTSZ-nél voltam főmérnök és 1977 márciusában kerültem a nagyközségi tanácsra, mint tanácselnök-helyettes. Paks volt az egyetlen nagyközség, ahol függetlenített elnökhelyettesi státuszt létesítettek (az atomerőmű építésével összefüggő feladatok miatt). Mint gyakorlattal rendelkező műszaki szakemberre számítottak rám, hiszen az elnök pedagógus volt, a tanács műszaki és pénzügyi csoportja pedig nem úgy volt felépítve, ahogyan azt a körülmények igényelték. Igaz, én különben is el akartam jönni a KTSZ-től, de nem minden áron, ezért több alkalommal visszamondtam a felkérést. Végül mégis igent mondtam. A megválasztásomat követően behívtak Szekszárdra Oláh Mihály elnökkel együtt, ahol elmondták: azt várják tőlünk, hogy Paks partnere legyen az építőknek. Az építkezésen dolgozó több ezer ember ellátásában működjön együtt, teremtsen meg azokat a feltételeket, melyek alapján a régi Paks is hasonlóan fejlődhet a lakótelephez és minél előbb megkaphassa a városi címet. Abban az időben ismeretlen vagy alig ismert fogalom volt Pakson a szennyvízcsatorna, a szemétszállítás, kevés volt a járda, a szilárd burkolatú út, a park, melyek a lakótelepen szinte egy csapásra megjelentek. Ráadásul javában folyt a főutcai földszintes házak bontása az útrekonstrukció miatt. Tehát tudtam, hogy mi vár rám, ismertem a kialakult helyzetet, tudtam, hogy Szekszárd és Paks között erős ellenszenv feszül. Ugyanis a Megyei Tanács 1976-ig úgy kezelte a paksi tanácsot, hogy az atomerőmű-beruházás a megyéhez tartozik. 1977-ben azonban nyilvánvalóvá vált, hogy ez az álláspont nem tartható, hiszen a Pakson lévő problémákat a paksiaknak kell megoldani.

– *Melyek voltak a legsürgősebben elvégzendő feladatok?*

– Sürgős feladat volt az általános rendezési terv és a részletes rendezési tervek elkészítése, melyhez nagy segítséget adott az Általános Épülettervező Vállalat vezérigazgatója, aki paksi származású volt, nevezetesen Jantner Antal, és az idő tájt nevezték ki miniszterhelyettesnek. Tőle kértem a tervek elkészítését, mert 1976-80 között 2500 lakást kellett megépíteni Pakson és a célcsoportos lakások közül a tanács 1977-ben még egyet sem kezdett meg. Jantner Antal segítségül adta Kun Attila Ybl-díjas építész és csapatát, akik lejöttek Paksra Jantnerral az élen. Csatlakozott hozzánk Kródi József, a Konzervgyár főmérnöke, aki szintén felajánlotta segítségét. Kivitelezői kapacitást is soron kívül kellett szerezni. A rendezési tervekben fogalmazódott meg az egy városban való gondolkodás. A másik terület az atomerőmű építkezése volt, ahol az a helyzet állt elő, hogy az első blokk 1980-ra tervezett üzembe helyezése érdekében átszervezték az egész beruházást. Több vállalatnál leváltották a vezérigazgatót, 1979 elején létrehozták a kormánybiztosságot, és idehoztak 10.000 embert. A tízezer embernek nem volt biztosítva az építkezés területén az étkeztetése, fürdési lehetősége, közlekedése, stb., és ez nagy terheket rótt ránk is. Késő délután, hat óra körül közel 5.000 ember érkezett meg munkából a lakótelepre, ahol a csapból csak csordogált a víz. Az elkészült ABC - áruháza ha délelőtt feltöltötte az ÁFÉSZ, akkor a paksiak "fosztották" ki délelőtt, ha délután kezdte a feltöltést, tumultuózus jelenetek játszódtak le, még a pénztárost is elnyomták gépestől - kuckóstól. Közel 10.000 embernek kellett az ellátását biztosítani, melyet első nekifutásra az ERBE, a VOLÁN, az ÁFÉSZ, a vendéglátók és a tanács sem tudott megoldani, ehhez állandó koordinációs megbeszélésekre volt szükség. A helyi és a megyei értekezleteken kívül még a Belkereskedelmi Minisztériumba is el kellett járnunk az ellátás javítása érdekében. Nagy gond volt a húsellátás megszervezése, mert akkor a hús "keretes áru" volt, a minisztérium szabta meg a keretet. A megyei keretből megmaradtat hiába adta Paksnak Szekszárd, kevés volt. Meg kellett győzni a minisztériumot, hogy itt nemcsak 10.000 ember dolgozik, hanem 20.000 fő ellátásáról van szó. Tehát az 1977-79-es éveket ilyen és hasonló alapellátási problémák jellemezték.

– *Innen eredeztethető a paksiak és az építők közötti paprikás hangulat kialakulása?*

– Nem volt paprikás a viszony, sőt azt mondhatom, hogy kiváló volt az együttműködés. Erre jó példa a felmerült vízhiány gyors megoldása. 1979 májusában, a városavatás évében ránk szakadt a nagy forróság, amely kiexponálta a vízbázis hiányát. Összefogva az ERBÉ-vel, az Állami Fejlesztési Bankkal, a tervezőkkel és a kivitelezőkkel egy éven belül megoldottuk a vízhiányt. Ekkor fúrtunk kutakat a nagydorogi út mentén, a bochegyi tározót összekötöttük a Mária utcai tározóval. A tanács látta el a koordinációs feladatokat, a költségeket az ERBE egyetértésével az Állami Fejlesztési Bank állta. Tudomásom szerint ma is ezek a kutak biztosítják a város vízellátását. A jó együttműködésre számtalan példát lehetne még sorolni. (Teniszpályák, lengyel-magyar barátság park, Kishegyi út aszfaltozása, stb.)

– *Az építkezésnek volt-e munkaerő elszívó hatása Pakson?*

– Az építkezés nehéz helyzetbe hozta a paksi munkálatókat, hiszen emelni kellett a béreket, ha nem akarták, hogy elmenjenek a szakembereik. A paksi üzemek vezetői leültek tárgyalni Szabó Benjamin kormánybiztossal, aki azt mondta a helyi vezetőknek: az atomerőművet építők stábjában nem a helyi ipar védelmére érkezett Paksra. Ennek ellenére, amit lehet, megtesznek, máshonnan hoznak embereket, megszigorítják a munkaerő-átvételt, de a megnyugtató megoldás az, ha emelik a béreket. Mint átélő tudom, hogy kezdetben nem volt jobb a helyzet az iskolákkal és az óvodákkal kapcsolatban sem. Valóban, hiszen csak 1979-re - a Nemzetközi Gyermekekére - készült el a 32 tantermes általános iskola, közben a megyei tanács leállította a piros iskola építését a

Szt. Háromság téren. A gyerekeket utaztattuk hol a hegyről az óvárosba, hol fordítva, hogy elkerüljük a váltakozó tanítást. Ez a szülők felháborodásán túl egyéb problémákat is felvetett. Az óvárosban tanultak nemzetiségi németet, a lakótelepen viszont nem, tehát ezt is egységesíteni kellett. A lakótelepen a nagy igény miatt újabb 60 férőhelyes óvodát kellett építeni, de erre nem volt pénzünk. Végül megelőlegezte az Állami Fejlesztési Bank, visszafizetnünk viszont már nem kellett, mert bebizonyítottuk, hogy ez is az erőműépítés igényeit elégíti ki. Mindezeket csak úgy tudtuk megvalósítani, hogy jó partneri kapcsolatban voltunk a Megyei Tanácsnál Császár József elnökhelyetttel, az osztályvezetőkkel, a beruházáson Szabó Benjaminszal és Verle Győzővel valamint a kivitelező vállalatok vezetőivel. Az ő segítségükkel sikerült olyan pénzeket szerezni, melyeket egyébként nem adtak volna oda, viszont ha sikerült bebizonyítani, hogy a felmerült igény a beruházás folyamánya, vagy a város kontrasztosodását mérsékeli, akkor terven felül is megkaptuk a kért összeget. Persze a megkapott összeghez még kivitelezői kapacitást is kellett biztosítani, ami abban az időben nem volt egyszerű dolog.

– *Az állandóan növekvő igények, a pénz szűkössége nem okozott konfliktusokat a vezetők között?*

– Kezdetben nem, de 1982 és 1985 között megváltozott a vezetők közötti viszony. Én 1982-ben bejelentettem, hogy szeretnék eljőnni a tanácstól, ám rábeszéltek, hogy maradjak az 1985-ös választásokig. 1982-ben felavatták az első blokkot, majd megszűnt a kormánybiztosi státusz, a feladatokat fokozatosan a Paksi Atomerőmű Vállalat vette át. A Paksi Atomerőmű, mint maradó cég, másképp látta a helyzetet, másképp akarta a beruházási pénzeket felhasználni. Ez a megváltozott szemlélet nekem nem okozott különösebb gondot, de más tanácsi vezetők nehezebben tudták ezt feldolgozni. Nekem továbbra is jó volt a kapcsolatom az erőmű vezetőivel, viszont nem akartam szembekerülni főnökömmel, Dallos Tiborral. Talán úgy lehetne jellemezni ezt a helyzetet, hogy a Paksi Atomerőműnél a vezetés más stílusban fogalmazta meg az újabbnál újabb igényeket, ugyanakkor az a sajátos helyzet állt elő, hogy pénz fölött nem rendelkeztek, tehát nekik is az Állami Fejlesztési Bankkal kellett egyeztetni. A bank viszont csak akkor adott pénzt, ha a tanáccsal közösen be tudták bizonyítani, hogy az az infrastrukturális beruházás az atomerőmű igényeit is szolgálja. Csak egy példa az akkori helyzet illusztrálására: 1976 és 1980 között, mint említettem, 2500 lakás épült Pakson, ebből 1700 az atomerőmű beruházásaként, tehát 800 lakás egyéb forrásból. Öt év alatt ennyi lakás, és ezt a mennyiséget követni kellett csatornázással, vízzel, bolttal, vagyis infrastruktúrával. A nem ágazati beruházásban épülő lakások távfűtését például csak az Országos Energiagazdálkodási Hivatalban tudtuk elintézni. Ez az időszak volt a mennyiségi változások időszaka, mely még mindig kísért emlékeimben.

– *Most hogy látod a város helyzetét ?*

– Azokhoz az időkhöz képest most egy konszolidált időszakot élünk, de ebben is nagy eredménynek tartom a földgáz bevezetését és értékelem azokat az erőfeszítéseket, amelyeket a város szépítése érdekében tesznek. Nyilván most mások a problémák, de ez nem jelenti azt, hogy a város vezetőinek könnyű a helyzete. Ne feledjük: az önkormányzatnál megjelenik mindaz, ami a településen rossz.

(Varga Imre jelenleg a Villamosipari Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. létesítményi főmérnöke. Hétvégeken Budapest és Paks között ingázik, Paksról nincs szándékában elköltözni.)

Farkas Bertalan űrhajós a PAV-nál 1980. szeptember 10-én

(Fotó: Gottvald)

Dr. Dallos Tibor, Dr. Tóth Lajos és Varga Imre egy sikeres év búcsúztatásán

Paks Város Tanácsának 1978. december 29-én megtartott alakuló üléséről készült 18-20/1978-as számú jegyzőkönyv szerint a 70 fős Városi Tanács tagjai a következők voltak:

1. Adorján Ferenc	36. Pach Jánosné
2. Bach Ferenc	37. Pálfi Józsefné
3. Baksay Ferenc	38. Papp Lajosné
4. Balázs János	39. Péger Ferenc
5. Cziczter Istvánné	40. Pintér István
6. Dallos Tibor tanácselnök	41. Pritz Gyula
7. Dorogi Pál	42. Pummerschein János (I.)
8. Feil Ferenc	43. Pummerschein János (II.)
9. Fillér János	44. Riba Tibor
10. Forster József	45. Rimay István dr.
11. Fritz György	46. Rück István
12. Fritz János	47. Sebestyén Zsigmond
13. Fritz József	48. Siklósi Ferencné
14. Gangel Jánosné	49. Siklósi János
15. Garay János	50. Sipos István id.
16. Gerendai Gyuláné	51. Szabó András
17. Gyarmati Józsefné	52. Szabó József
18. Hesz Ferenc	53. Szalai Lajos
19. Hortobágyi János	54. Szegedi Béláné
20. Horváth Béláné	55. Székely Istvánné
21. Iker Istvánné	56. Szinger Ferenc
22. Juhász Károly	57. Tiderenczl József
23. Kanczler Istvánné	58. Till József
24. Kosaras Ferenc ifj.	59. Tokaji Sándor
25. Kraňmarik Lajos id.	60. Török László
26. Kránicz Endréné	61. Tóth Lajos dr.
27. Kródi József	62. Uhrin Vendel
28. Lacza Györgyné	63. Ulbert Sándor
29. Lakosa József	64. Váczi Józsefné
30. Maródi János ifj.	65. Varga Imre tanácselnök-helyettes
31. Menzer János	66. Várhegyi Józsefné
32. Molnár István dr.	67. Várszegi János
33. Nikl Antalné	68. Vas István
34. Oláh Mihály	69. Vass György
35. Osztermayer Lajosné	70. Vayer Mátyás

A Végrehajtó Bizottság (33/1978.(XII.29.):

1. Dallos Tibor dr. tanácselnök
2. Varga Imre tanácselnök-helyettes
3. Tóth Lajos dr. VB titkár
4. Lakosa József tanácsstag
5. Sebestyén Zsigmond tanácsstag
6. Garay János tanácsstag
7. Baksay Ferenc tanácsstag
8. Uhrin Vendel tanácsstag
9. Kanczler Istvánné tanácsstag
10. Kródi József tanácsstag
11. Várszegi János tanácsstag

Az Ügyrendi Bizottság:

1. Dr. Molnár István elnök
2. Iker Istvánné tag
3. Kráncz Endréné tag
4. Menzer János tag
5. Székely Istvánné tag

A Számvizsgáló Bizottság:

1. Hortobágyi János elnök
2. Maródi János ifj. tag
3. Papp Lajosné tag
4. Till József tag
5. Várhegyi József tag

Igazgatási és Jogi Bizottság:

- Elnök: Horváth Béláné tanácsstag
- Tagok: Heszer Ferenc tanácsstag
Kovács János nem tan. tag
Péger Ferenc tan. tag
Sutya Romulusz nem tan. tag
Tiderenczi József tan. tag
Dr. Torma Sándor nem tan. tag

Terv- és Közgazdasági Bizottság:

- Elnök: Fritz György tan. tag
- Tagok: Cseh László nem tan. tag
Kiss Ferenc nem tan. tag
Rauth Konrád nem tan. tag
Ulbert Sándor tan. tag
Vass György tan. tag
Vass István tan. tag

Műszaki-Kommunális Bizottság:

- Elnök: Rück István tan. tag
- Tagok: Baller Ferencné nem tan. tag
Fillér János tan. tag
Fritz József tan. tag
Gosztonyi János nem tan. tag
Hirczi József nem tan. tag
Kajsza Árpád nem tan. tag
Kern József nem tan. tag
Kőrösi Miklós nem tan. tag
Nikl. Antalné tan. tag
Osztermayer Lajosné tan. tag
Pintér István tan. tag
Pritz Gyula tan. tag
Siklósi János tan. tag
Süth Miklós nem tan. tag
Vayer Mátvás tan. tag

Egészségügyi és Szociális Bizottság:

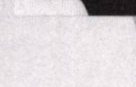
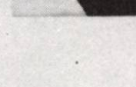
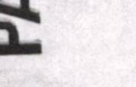
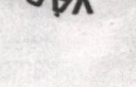
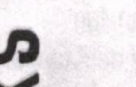
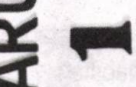
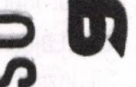
- Elnök: Dr. Rimay István tan. tag
- Tagok: Gangel Jánosné tan. tag
Kuner József nem tan. tag
Meczker Józsefné nem tan. tag
Oláh Lászlóné nem tan. tag
Pach Jánosné tan. tag
Szegedi Béláné tan. tag

Termelési és Ellátási Bizottság:

- Elnök: Tokaji Sándor tan. tag
- Tagok: Adorján Ferenc tan. tag
Bach Ferenc tan. tag
Bányai János nem tan. tag
Garay Miklós nem tan. tag
Pámer Zoltán nem tan. tag
Riba Tibor tan. tag

Közművelődési-Kulturális- és Sportbizottság:

- Elnök: Oláh Mihály tan. tag
- Tagok: Bordás István nem tan. tag
Cziczser Istvánné tan. tag
Ferenczy Istvánné nem tan. tag
Glósz Lajos nem tan. tag
Lacza Györgyné tan. tag
Török László tan. tag

PAKS VÁROS ELSŐ TANÁCSA

1979

Négy alkalommal szólaltam fel az Országgyűlésben

Kródiné Dániel Mária ma nyugdíjas, a Konzervgyár utolsó igazgatója volt, aki két cikluson keresztül volt országgyűlési képviselő: 1971 és 1980 között.

Lázár György miniszterelnök ünnepi beszédét mondja a városavató ünnepségen.
(Balról a harmadik Dániel Mária.)

(Fotó: Gottvald)

- Kedves Mária! Arra lennék kíváncsi, hogyan került szóba az Ön neve országgyűlési képviselőként, továbbá mettől-meddig volt képviselő és hol dolgozott akkor?

- Dániel Mária: Két cikluson keresztül voltam országgyűlési képviselő, nevezetesen 1971-75 között és 1975-től 1980-ig. Abban az időben nem volt divat a többes jelölés és sokat adtak a statisztikára, vagyis ilyen kritériumok is voltak, hogy legyen nő, fiatal, 30 év alatti, párton kívüli és munkás. Ráadásul Paks és körzetében a Konzervgyár volt a legnagyobb üzem, ezért innen jelöltek egy személyt. Mivel én megfeleltém a "statisztikának" így lettem kiválasztott. A munkás kritériumnak azért feleltem meg, mert érettségi után beiratkoztam a konzervgyár szakmunkásképző iskolájába és közben a gyárban dolgoztam. Az első ciklus idején mint fiatal üzemvezető-helyettes tevékenykedtem, ám közben elvégeztem a főiskolát is.

- Mit jelentett abban az időben a képviselőség?

-D.M.: Bizonyos értelemben ez megtiszteltetés volt, az addig végzett munkámat ismerték el ezzel, hiszen a településekért érdemlegeset csak azok tudtak tenni, akiknek egyébként is magas beosztásuk volt. Az olyan típusú képviselők mint én, bemehettünk egy-egy minisztériumba információkért és egy kicsit lobbyzhattam például a puszták - Csámpa, Biritó, Földes - villamosítása érdekében. Eredményt leginkább a megyei tanácsi hivatalnál sikerült elérnem.

- Milyen időközönként üléseztek, hogyan jártak fel Budapestre ?

- D.M.: Egy évben négyszer volt plenáris ülésünk, vagyis tavaszi, nyári, őszi és téli ülésszakok voltak. Ezeken túl voltak az úgynevezett bizottsági ülések, és gyakorlatilag érdemleges munka itt folyt. A plenáris ülések teljes egészében reprezentatívak voltak, bár ekkor is voltak felszólalások. A megyei képviselőcsoport viszont rendszeresen tartott üléseket, melyeken elmondhattuk véleményünket egy-egy témáról. Természetesen előzőleg megkaptuk az országgyűlés elé kerülő téma anyagát, melynek feldolgozásához komoly segítséget kaptunk a községi és megyei tanács illetékes osztályaitól.

– *Önnek volt-e felszólalása a Parlamentben?*

– D.M.: Volt. Az első sikeres bemutatkozásom 1971-ben volt, amikor a Parlament az Ifjúsági Törvényt tárgyalta. Ezt a törvényt fontosnak és lényegesnek tartottuk, különösen mi vidéki képviselők. Ez a törvény fogalmazta meg a fiatal értelmiségiek lakáshoz jutási igényeit, a pályán való boldogulásuk, az anyagi megbecsülésük kereteit. Ekkor egy fiatal értelmiségi aránylag könnyen juthatott lakáshoz, biztosítva volt a munkalehetőség, garantált volt a pályája. Az első ciklusban kétszer szóltam fel, de a második ciklusban is két felszólalásom volt. Az egyetemen nem volt vizsgalázam, de itt a Házban izgultam, hiszen a TV közvetítette a felszólalásomat. Egyébként általában a magas beosztásban lévők szóltak fel, a megyei első titkárok, megyei tanácselnökök, városi titkárok és a nagy vállalatok vezetői.

– *Emlékeiben hogyan él az 1960-as évek végi, 1970-es évek eleji Paks?*

– D.M.: Az én szívemhez az akkori Paks áll a legközelebb. Abban az időben nagyközségi státusza volt, de mi csak falunak tituláltuk. Én elfogult vagyok, mert itt születtem, itt dolgoztam egyetlen munkahelyen, a Paksi Konzervgyárban. A főiskolás időszakot leszámítva, egész életemet itt töltöttem. Ám lehetett érezni Szekszárd hatalmát, és azt, hogy Paks a periferián van, hiszen abban az időben a megyeszékhely után Dombóvár volt a kiemelt központ. Paks akkor egy csendes és nyugodt település volt, üzemelt a Konzervgyár, volt egy téglagyár, egy Cipőipari KTSZ és felfutó félben volt a Ruhaipari Szövetkezet. Egy teljesen más típusú település volt abban az időben Paks.

– *Egyetlen nagyüzem a Konzervgyár volt.*

– D.M.: Igen, ám ebben az időben 1600 - 2000 főt foglalkoztatott, nyári időszakban még diákokat is alkalmazott. Ekkor még voltak kihelyezett részlegei, gyártó telepe Faddon és Bogyiszlón, tisztítótelepei Dunaföldváron, Cecén, Alapon és Németkéren. Ezért számomra nagyon nehéz megélni, hogy mi lett ebből a nagyüzemből.

– *Sokat volt távol az üzemből a képviselősége kapcsán?*

– D.M.: Nem jelentett ez sok távollétet, hiszen egy-egy ülészak két-három nap távolléttel járt. A csoportülések pedig havonta egy-két napot vettek igénybe. Egyébként a megyei csoportülések mindig más településen voltak. Ezek az elfoglaltságok nem akadályozták a munkaköröm maradéktalan betöltésében. A képviselői honorárium is jelezte a lekötöttségünket, hiszen havonta 2.000,- Ft-ot kaptunk, ám az éttermet és szállodát mindenki saját maga fizette.

– *Az emberek gyakran keresték meg panaszaiikkal?*

– D.M.: Őszintén szólva nehezen éltem meg az emberek panaszait. Sokszor teljesen kilátástalan ügyekkel kerestek meg, melyek már megjárták a bíróság útvesztőit, még a Legfelsőbb Bíróságot is. Az itt szerzett élmények és tapasztalatok alapján bennem megerősödött az a vélemény, hogy a jognak és az igazságosságnak a mai napig sincs túl sok köze egymáshoz, a jog és az igazság nem mindig fedi egymást. Különböző sokan kerestek meg az üzemben is, de a lakásomon is rendszeresen felkerestek, tehát nemcsak a fogadó órákon találkoztam panaszos emberekkel.

– *Egy munkahelye volt, "a" Gyár. Itt volt kezdő művezető, majd főmérnök és végül igazgató. Ekkor jött a magánosítás. Hogyan élte meg ezt az időszakot?*

– D.M.: Borzasztó nehezen, mert én tulajdonképpen támogattam az üzem eladását, mert ekkor már annyira rosszul ment, hogy nem volt más megoldás: vagy eladni vagy felszámolni. Gombos Lászlóval különben is már régebből volt kereskedelmi kapcsolatunk. Álmomban sem hittem volna, hogy idáig fajul az ügy Gombossal.

– *Ön szerint van-e remény a gyár újraindítására?*

– D.M.: Nem tudom, nincsenek információim. Az viszont biztos, hogy ezt a gyárat nem megvenni volt nehéz, hanem elindítani. Ebből a gyárból amit lehetett, azt kivitték, műszakilag ezt rendberakni igen-igen nehéz lesz. Borzasztó nagy forgótőkére van szükség, mert itt minden terméket egy évig tartani kell. Bízunk benne, hogy lesz még konzervgyára Paksnak.

Az emberek az alapján döntenek, hogy mit nem kaptak meg !

(Beszélgetés Herczeg Józseffel (Dóci), aki a '85-90-es ciklusban tanácselnök-helyettes, majd a '94-98-as ciklusban polgármester volt)

– *Dóci! Hogyan, milyen körülmények között került szóba a te elnökhelyettesi kinevezésed?*

– Herczeg József: Az 1985-ös választások évében behívtak a Városi Tanácsra, ahol 12-13 ember fogadott egy irodában. Szalai Lajos bácsi, Kiss János, Trapp Laci, Bach Feri bácsi, Schillerné stb... Ott volt a Megyei tanács és járási pártbizottság vezetői is. A felsoroltak arra kértek, legyenek Paks város tanácselnöke, mert Dallos Tiborral nincsenek megelégedve. Én azt mondtam, hogy van nekem rendes szakmám, nem kívánok tanácselnök lenni. Nem fogadták el ezen érvelésemet, azt mondták gondolkozzak ezen a kérdésen és két hét gondolkodási időt adtak. Két hét múlva újra megismétlődött a jelenet, ismét ajánlották: legyenek Paks városának a tanácselnöke. Én ismét nemet mondtam, bár közben már megtudtam, hogy az atomerőmű vezetése beszélt Jákli Péterrel és ő igent mondott. Tudtam, hogy az atomerőmű szava meghatározó ebben a kérdésben és ezért mondtam másodszor is nemet.

– *Hol dolgoztál akkor?*

– H.J.: Én akkor a Paksi Konzervgyárban dolgoztam mint üzemvezető. A már említett elbeszélgetés után olyan helyzetbe kerültem az üzemben önhibámon kívül, hogy jobbnak láttam eljönni. A választások közben lezajlottak, Jákli Péter az alakuló tanácsülésen kért, hogy legyenek elnökhelyettes. Én mondtam, hogy ha tanácselnök nem akartam lenni, akkor helyettes sem. Mivel megváltozott a helyzet, bekopogtam Jákli Péterhez, elmondtam neki, hogy elvállalom a tanácselnök-helyettesi beosztást. Péterrel rögtön autóba ültünk, bementünk Császár Józsefhez a megyei tanács elnökéhez, aki azt mondta: minden rendben, örül a döntésnek. Meg kell, hogy mondjam: 1986. március 31-én sirva léptem ki a konzervgyár kapuján, így 1986. áprilisától mint a városi tanács elnökhelyettese tevékenykedtem.

– *Milyen munkamegosztás volt közted és az elnök között?*

– H.J.: Az volt a megállapodásunk, hogy én a belső dolgokat és a paksi témákat irányítom, Péter pedig a pénzügyi dolgot és a külső kapcsolatokat. A társadalmi munkás utépítés, az oktatás, az egészségügy, a polgári védelem és a nemzetközi kapcsolattartás volt az én feladatom.

– *Milyen sikerélményekre emlékszel, mint elnökhelyettes?*

– H.J.: Szerintem a lakossággal való kapcsolat kiváló volt. Az utépítések miatt nem volt olyan nap, hogy ne lettem volna kint az építkezéseken. Nagy ütemben épültek utak, a szennyvízcsatornák, járdák, melyek átadása egy-egy utcabállal zárult. Csodálatos dolog volt a templom építése. Kolbert Mátyás akkori plébános bejött a tanácsra, kereste Jákli Pétert, ám ő nem volt benn. Bejött hozzám és elmondta, hogy templomot szeretnének építeni. Megkérdezte: fel merjük-e vállalni ezt az ügyet? Én megnyugtattam, hogy igen. Elmondtam Jáklinak is a Kolbert tervét és látogatását, aki szintén támogatta ezt az ügyet. Kolbert Mátyás elvitt bennünket Cserháti József püspökhöz Pécsre, és ott megegyeztünk a templom építésének megkezdésében. A vita csak abban volt, hogy hol legyen? A körülmények alakulása folytán a lakótelepen nem lehetett, így került a Hősök terére.

– *Ki nem engedte a lakótelepi építkezést?*

– H.J.: Nekem csak másodkézből vannak értesüléseim, egyébként is Péter tárgyalta a PAV-vezetéssel és állítólag a PAV vezérkara nem járult hozzá, hogy a lakótelepen legyen a templom.

– *Mindig neuralgikus pont volt a bölcsőde-óvoda és iskolai elhelyezés, melyek szintén hozzád tartoztak. Hogyan dolgoztak fel ezeket a problémákat?*

– H.J.: Megvolt köztünk a vita a költségvetések tárgyalásakor, mert számomra mindig nagyon fontos volt a város intézményi hálózatának a működtetése, míg Pétert a fejlesztés érdekelte és azt a területet kívánta jobban preferálni. Jelen pillanatban is azt tartom, hogy az oktatás és az egészségügy olyan ágazat, amely hosszú távon

térül csak meg. A színvonalas oktatásnak és az egészségügynek az alapjait nagyon keményen meg kell teremteni. Úgy érzem, ezt az 1986-90-es időszakban is, és az 1994-98-as időszakban is sikerült megvalósítani.

– *Elmondásod szerint - és saját tapasztalatod szerint is - jó volt a kapcsolat a lakossággal. Az 1990-es választáson mégis más csoport alakított "kormányt" ! Szerinted mi lehet ennek a magyarázata?*

– H.J.: Érdekes dolog és számomra sokszor megmagyarázhatatlan, hogy a polgárok mindig az ellen szavaznak, ami van. 1990-ben is azt mondták: nem kell ami van, ám a fürdővízzel kiöntötték a gyereket is. Ugyan ez játszódott le 94-ben is, mikor én lettem a polgármester, de 98-ban is, mikor ismét elvesztettem-elvesztettük a választást. Nem értem, hogy miért nem lehet folyamatosságot biztosítani egy adott elképzelésnek? Úgy tűnik, az emberek mindig valaki ellen szavaznak és nem valaki mellett. Nem azt nézik, hogy lakást kaptak, járdát kaptak, szennyvizet és gázt, hanem az alapján döntenek, hogy mit nem kaptak meg.

– *Végül is megbántad, hogy erre a pályára jöttél?*

– H.J.: Nem bántam meg, szerencsésnek mondhatom magam, hiszen tudvalevő, hogyan alakult a konzervgyár sorsa. Ezeket a változásokat a történelem hozta magával, erre szavaztak az emberek 1990-ben, erre a világra szavaztak, igaz sokan áldozatául is estek.

– *Hová kerültél a 90-es választást követően?*

– H.J.: Mikor a városi tanácstól eljöttem, három helyet pályáztam meg: a Szigetvári Konzervgyárat, a Balatonboglári Állami Gazdaságot és a Tolna megyei ZÖLDÉRT-vállalatot, végül az utóbbinál lettem igazgató.

– *Kapcsolatod nem szakadt meg a várossal, hiszen a megyében maradtál és tagja voltál a 90-94-es önkormányzati testületnek is.*

– H.J.: Továbbra is szoros szálak fűztek-fűznek Pakshoz, hiszen itt születtem, én vagyok a hetedik Herczeg József, akit a paksi plébánián anyakönyveztek.

– *A következő négy évet mint ellenzéki képviselő élted meg, hiszen a kerületed beválasztott a testületbe. Hogyan élted meg ezt az időszakot?*

– H.J.: Igyekeztem mindig a város érdekeit figyelembe venni, és például soha nem volt olyan, hogy ne szavaztam volna meg a város költségvetését. Ezt a gesztust viszont nem igazán kaptam vissza 94-98-ban. Én úgy éreztem, felül kell emelkedjem a kicsinyes személyeskedéseken mert itt születtem, ide tartozom és a városnak működnie kell. Azok, akik nem kötődnek a városhoz, szerencselovaggá válnak és ők megengedhetik maguknak, hogy ne a város érdekét tekintsék elsődlegesnek. Amikor Hajdók Karsai infarktust kapott, azonnal elvállaltam helyette az Egészségügyi Bizottság vezetését, holott a Pénzügyi Ellenőrző Bizottságnak is tagja voltam.

– *Úgy érzem, elég keserves négy év volt az ellenzéki szerepben eltöltött idő. 1994-ben a polgárok ismét a meglévők ellen szavaztak, vagyis Te lettél a polgármester és befutott a Paks Városért Mozgalom. Mi lehet ennek a magyarázata?*

– H.J.: Ezeket a helyzeteket másképp ítéltam meg 1994-ben és másképp 1998-ban. 1994-ben úgy éreztem, azért lettem polgármester, mert paksi vagyok, ehhez a városhoz tartozom, itt mindenki ismer. Most viszont az 1998-as választások után úgy gondolom, hogy nem az elmondottak miatt választottak meg, hanem a már említett okok miatt, vagyis mert mindig valaki-valami ellen szavaznak az emberek.

– *Mire emlékszel szívesen a polgármesterséged idejéből ? Mit tartasz a négy év nagy sikerének?*

– H.J.: Vitathatatlanul a gázprogram megvalósítását, IPARI PARKOT és a szennyvíz-programot, hiszen az előző ciklusban is megvoltak a lehetőségek, csak nem mertek belevágni. Ebbe a gázprogramba a DÉGÁZ 500 millió forinttal szállt be, és ha ezt nem sikerül kihajtani és a régi település nem fog össze, akkor most nincs gáz Pakson. A mi sikerünk a gimnázium bővítése, a Bezerédj Általános Iskola új szárnyának elkészülte, a Katolikus Általános Iskola elhelyezése, és az Idősek Otthonának az elkészítése. Sorolhatnám még a Duna-part ren-

Paks Város Tanácsa 1985. június 18-án megtartott üléséről készült 1.2-20/1985-ös számú jegyzőkönyv szerint a 43 tanácstag körzetben az alábbi tanácstagok kerültek megválasztásra:

1. Herczeg József	23. Kunnerné Grósz Katalin
2. Hesz Ferenc	24. Major Ferencné
3. Hortobágyi János	25. Molnár István
4. Ács József	26. Mukli László
5. Baksay Ferenc	27. Nagy Istvánné
6. Bencze János	28. Nagyné Jantyk Margit
7. Bernáth Lajosné	29. Nikl Géza
8. Farkasdi Ferenc	30. Nikl János
9. Fehér Tibor dr.	31. Oláh Mihály
10. Feil Ferenc	32. Pach István
11. Feil István	33. Petrik János
12. Feil János	34. Rimay István dr.
13. Frics István	35. Schweigert János
14. Fritz Ferenc	36. Szabó József
15. Gaál Frigyes	37. Szalai Lajos
16. Győri János	38. Száraz István
17. Illés János	39. Torma Sándor dr.
18. Jáklí Péter	40. Trapp László
19. Juhász István	41. Ulbert Sándor
20. Kanczler Istvánné	42. Varga Erzsébet
21. Károly János	43. Várszegi László
22. Kiss Sándor	

Megválasztott póttanácstagok:

1. Aradiné Rigóczky Zsuzsanna	20. Lovász Sándor
2. Bertók János	21. Mukli János
3. Bencze János	22. Nándori Lajos
4. Balassa József	23. Oszvald Ferenc
5. Czimmer József	24. Örkényi József
6. Dóczy Pál	25. Pintér István
7. Darócziné Szalai Edit	26. Rikli Sándorné
8. Forster József	27. Rózsa Ferencné
9. Gaál László	28. Riba Tibor
10. Hunyadi Szabolcs	29. Rujder András
11. Hernek Tiborné	30. Sipos Csabáné
12. Horváth Béláné	31. Schiller Józsefné
13. János Ágoston	32. Sólyom Károly
14. Klementné Matus Matild	33. Szegedi Béláné
15. Kiss Mihály	34. Szabó András
16. Katona János	35. Szigeti Lajos
17. Kreiser József	36. Toronyi György
18. Kiss Miklósné	37. Till Józsefné
19. Kőváryné Angyalosi Zsuzsanna dr.	38. Tumpék Józsefné

A Végrehajtó Bizottság tagjai (I-2-22/1985):

1. Jákli Péter tanácselnök
2. Herczeg József tanácselnök-helyettes
3. Tóth Lajos dr. VB titkár
4. Baksay Ferenc tanácsstag
5. Bernáth Jánosné tanácsstag
6. Fritz Ferenc tanácsstag
7. Hesz Ferenc tanácsstag
8. Major Ferencné tanácsstag
9. Szabó József tanácsstag
10. Száraz István tanácsstag

A Számvizsgáló Bizottság:

Elnök: Hortobágyi János
 Tagok: Kanczler Istvánné
 Károly János
 Petrik János
 Ulbert Sándor

Egészségügyi és Szociális Bizottság:

Elnök: Dr. Rimay István
 Tagok: Kunnerné Grósz Katalin
 Nagy Istvánné
 Száraz István
 Kiss Miklósné
 Metzger Józsefné
 Dr. Ságth János

Művelődési Bizottság:

Elnök: Oláh Mihály
 Tagok: Bernáth Lajosné
 Major Ferencné
 Nagyné Jantyk Margit
 Bordás István
 Glósz Lajos
 Szántó Péter

Termelés- és Ellátási Bizottság:

Elnök: Gaál Frigyes
 Tagok: Dr. Fehér Tibor
 Herczeg József
 Molnár István
 Gyöngyösi István
 Németh Ferenc
 Kásádi Márk

Városfejlesztési Bizottság:

Elnök: Jákli Péter
 Tagok: Szalai Lajos
 Bencze István
 Juhász István
 Várszegi László
 Kródi József
 Rác Zoltán

Több megoldása mindennek van, de a realitásokat figyelmen kívül hagyó változat nem létezik

(Beszélgetés Simon Péterrel volt országgyűlési képviselővel)

*Simon Péter üzemeni igazgató, országgyűlési képviselő ismerteti a Kormány kibontakoztatási programját
– beszámol az Ogy munkájáról a PAV-VBT tanácskozáson*

– Honnan és mikor kerültél Paksra, milyen volt akkor Paks mint nagyközség?

– Simon Péter: Tatabányáról jöttem Paksra 1977. július 1-jén. A műegyetemen 1969-ben diplomáztam erőműves szakon és a Tatabányai Hőerőműhöz kerültem, ott üzemeni ügyeletes mérnök és más vezetői beosztásban dolgoztam Paksra kerülésemig és már PAV-osként végeztem el a műegyetem atóerőművi szakmérnöki kurzusát 1978-ban. Amikor Paksra kerültem a lakótelep első épületei álltak és nemcsak lakást választhattam, hanem lépcsőházat is, ugyanis egyedül laktunk a Rajk László utca 1-ben. Turbina üzemeni vezetőként kerültem az atóerőműbe és talán az első ideköltözött vezetők közé sorolhatom magam. Paks akkor egy nagyberuházással felforgatott település volt. Paksnak egy megelőző időszakot kiszorgálni tudó, de az újat nehezen kiszorgáló infrastruktúrája volt. Gyakorlatilag egy teljesen tanácstalan őslakosság volt itt, akik ezt az óriási nyüsgést és felfordulást nehezen viselték, ez a paksi közéletben is kitapintható volt. Ez az állapot nem a helyiek rugalmatlanságán múlt, ez egy objektív dolog volt, hiszen egy ekkora beruházást egy profi nagyváros is nehezen viselt volna el. Az infrastruktúra hiánya miatt nagyon sok jó szakembert nem tudtunk idehozni, mert ha a gyereke például tehetséges zenész vagy sportoló volt és az induló beruházás nem tudta nyújtani azt a mikrokörnyezetet, amelyben ezek a gyerekek zökkenőmentesen beilleszkedhetek volna. Tehát magam is azt tapasztaltam és úgy láttam, hogy a jó szakemberek Paksra telepítésére akkor lehet esély, ha a nagyberuházás az ilyen fajta infrastuktúrákat is felkarolja. Én örökre vidéken éltem, én nekem nem okozott gondot a Paksra település, de azért egy 70.000-es városból ideérkezve érezte az ember, hogy mekkora erőfeszítésekbe kerül a 10-es ABC színvonalas áruellátása. Ha meg egy jobb porszívót akart venni az ember, akkor már Dunaföldvára kellett menni.

– Mettől meddig voltál képviselő és hogyan került szóba a neved, mint jelölt?

– S.P.: Az 1985-ös választáson lettem országgyűlési képviselő az akkori gyakorlat szerint a Hazafias

Népfront szólított meg, hogy vállalnám-e ezt a jelölést. Többször megkerestek ám mindig nemet mondtam, de végül úgy gondoltam, hogy azt a szakmai tudást, amit szereztem a magyar energetika hasznára is fordíthatom, mint képviselő. Ráadásul a szakmai ismeretségi körömben is bíztattak, hogy vállaljam el a jelöltséget. Pakson pedig az erőművi munkakörömnél fogva voltak olyan lehetőségeim, amellyel segítségére lehettem a város infrastruktúrája javításának és ez bizonyos ismertségi szintet jelentett a paksi lakosság körében. Egyébként az a körzet amelyben engem akkor jelöltek ma már jelentősen kibővült, hiszen akkor csak Paks, Györköny, Dunaszentgyörgy, Gerjen és Madocsa tartozott hozzá. A térség képviselőjének felvállalásán túl, határozott szándékom volt, hogy a szakmát is képviseljem ilyen magas fórumon. Ezen szándékom sajnos hamar valóra is vált, mikor a csernobili eseményeket kellett szakértően kezelni.

– *Milyen bizottságban dolgoztál?*

– S.P.: Én az Országgyűlés Környezetvédelmi bizottságában dolgoztam, így lehetőségem volt az atomerőművel kapcsolatos kérdések szakszerű magyarázatára, kezelésére. A munka nagyon érdekes volt és valójában erre az időszakra esik a rendszerváltás előkészítése, a kerekasztal tárgyalások, így igazán közelről volt módom figyelni ezeket a társasalmi-politikai folyamatokat. Nyilván közelről figyelhettem az ipar és energetika struktúrájának az alakulását. Valójában én úgy éreztem, akkor tudom a környezetvédelem ügyét jól szolgálni, ha az atomenergia ügyét szakszerűen képviselem. Választóközvetemben elindult egy olyan folyamat, hogy az erőműbe jött szakemberek nemcsak Pakson, hanem Györkönyben, Madocsán, .. stb. is letelepedtek, ott belefolytak a közéletbe, tehát az erőmű szellemi erőtere az élet minden területén érzékelhető lett. Ezért büszke is vagyok az erőműre, hiszen a környék iskoláit elláttuk számítógépekkel és segítettük a kulturális élet szinte minden területét. Az 1985 utáni években felmerült erőműbővítés kapcsán volt egy olyan szándékunk Pakson, hogy az építészeti kettészakadt várost szerves egységgé összeépítjük. Ezt az elképzelést akarta megvalósítani Makovecz Imre, aki a szerves építészet apostola és azzal kezdte ténykedését, hogy szociológusokat hozott Paksra, felmérte hogy mit lehet tenni az alvéggel, a régi történelmi városközponttal és kidolgozta az általa megálmodott városépítési alternatívákat. Nagyon sajnálom, hogy ezek a tervek és elképzelések nem valósultak meg, mert az erőmű bővítés elmaradt. Nem arról van szó, hogy a következő időszak diszkriminálta az atomerőmű bővítést, hanem arról, hogy az ország évi villamosenergia igénye 40 milliárd KW/h-ról közel 33 milliárd KW/h-ra csökkent. Így új alaperőművet építeni sürgősen volt. Az, hogy az utóbbi 8-10 évben alaperőmű építés nem volt, ez nem a rendszerváltás oka, hanem az ipari struktúra váltás eredménye. A Makovecz Imre által elképzelt városfejlesztési koncepció ma is aktuális lenne, de az önkormányzat fejlesztési forrásai természetesen ezt megfinanszírozni nem tudják. Ehhez csak egy erőmű bővítés kapcsán megjelenő városfejlesztési források adnának lehetőséget. Az öt évi parlamenti munkám egy felgyorsult időszakra esett, nem negyedévenként ülésezünk mint azelőtt, nagyon sokat jártam fel Budapestre. Én akkor az erőműben üzemviteli igazgató voltam és nem tehettem meg, hogy fenn maradjak, naponta hazajártam. Az akkori parlamenti munkának nyilvánvaló erőssége volt szerintem, hogy praktizáló iparosok, praktizáló kereskedők, közgazdászok is ültek a parlamentben. Az nyilvánvaló, hogy az a felgyorsult parlamenti munka, ami most van, csak fő foglalkozásban végezhető. Az akkori parlamenti munkát olyan személyek színesítették mint Király Zoltán, Tamás Gáspár Miklós, Debreczeni József, mint markáns ellenzéki emberek. Igazi kemény munka folyt a bizottságokban, itt kemény viták voltak. Ekkor zajlott a Bős-Nagymaros vita, mely azóta is gyűrűzik vagy a már említett csernobili eseményekkel kapcsolatos vita. Csernobil kapcsán hoztuk le Paksra a Környezetvédelmi Bizottságot, az Ipari Bizottságot, a Honvédelmi Bizottságot és itt mondtuk el a bizottságok tagjainak, hogy mi a különbség a két erőműtípus között. Nekem fontos szerep jutott a bizottsági tagok tájékoztatásában és ezt a tájékoztató munkát el is várták tőlem hiszen tudták, hogy itt dolgozom. A bizottságok pontos és részletes tájékoztatása, a két blokk-típus közötti különbség lényegének a megértetése, az itteni szakemberek bemutatása végül is azt eredményezte, hogy bíztak és azóta is bíznak a paksi szakemberekben, tudják hogy jó kezekben van az erőmű. Rendkívül érdekes volt közelről figyelni a Bős-Nagymaros vitát, mely a vízügyi szakemberek és a környezetvédők között folyt, ám annál nehezebb volt elviselnem mérnök fejjel a politikai síkra terelt vitát. Ebből a vitából engem a vízerőmű rész érdekelt, ez foglalkoztatott, hogy ez a vízerőmű a magyar energia rendszerbe hogyan illeszthető be és milyen önköltséggel termelne. Tudniillik az világos volt egy energetikai szakember előtt, hogy ha már hajózási és vízrendezési szempontból duzzasztanak egy folyót akkor ostobaság lenne elhagyni az ener-

giateremelő berendezést. Viszont csupán energetikai megfontolásból nem szabad megcsinálni ezt a beruházást. Érdekes volt az Akadémia többszöri véleményváltoztatása és szerintem Német Miklós nem tehetett mást az adott politikai helyzetben mint, hogy leállította az építkezést. Ezt a konfliktus helyzetet közelről végignézni nem azt mondom, hogy élmény volt, de rettentő tanulságos. A képviselői munkám másik területe az úgynevezett választói kapcsolat, a fogadóórák és a falugyűlések. Minden hónap első keddjén fogadóórákat tartottam és a környék elmondhatja, hogy minden falugyűlésen ott voltam, ha esett, ha fűjt. Amivel foglalkoznom kellett azok között elég "földhözragadt" témák is voltak, például a Pusztahencsét Györkönyvel összekötő utat sikerült KPM úttá nyilváníttatni. Györkönyben a pincefalu építészeti rehabilitációját mi is segítettük azzal, hogy az erőmű építészete készítette el a terveket. Dunaszentgyörgyön a templom felújításában, az iskola konyhájának a felszerelésében, Madocsán a kikötő melletti üdülőkörzet kialakításában, Gerjenben a hétvégi telkek kialakításában közreműködtem. Pakson ebben az időszakban a városi tanáccsal együttműködve igen nagy volumenű szilárd burkolatú útépítési programot, a paksi református templom felújítását, a katolikus Szentlélek templom megvalósítását a Paks város sport életét kellett aktívan támogatni, így utólag látható, hogy képviselői munkám bizonyos fókig olyan "kijáró" képviselőség is volt, amelyet ma is vállalhatónak tartok.

– *Nem gondoltál arra, hogy indulj a választásokon?*

– S.P.: Isten őrizz. Nem vagyok én egy politikus alkat. Arra jó az ember, hogy ha érzékeny egy témára, akkor abban szaktudásának megfelelően segítsen. Mérnökként valószínű nem tudnám vállalni, hogy ha más gondolatom lenne a polgári értékekről, az értelmiség feladatairól, mint másoknak, akkor a reál folyamatokról is másképpen foglalnék állást. Egyszerűen nem fogadom el azt a mérnöki gondolkodást amely nem látja be, hogy több megoldása mindennek van, de a ralításokat figyelmen kívül hagyó változat nem létezik. Az országgyűlési képviselőnek igazán megtisztelő, sőt történelmi feladatait feltétlenül elismerem és nagyra becsülöm, de a mai feladatokra nálam flexibilisebb, kevésbé "megcsontosodott", nem mérnöki mentalitású emberek alkalmasabbak.

Simon Péter országgyűlési képviselő a Kormány kibontakoztatási programját ismerteti (87. 09. 22.)

Az iskolaalapító

(Kováts Balázsnak is feltettem néhány kérdést az ESZI alapításával kapcsolatban, és Ő rendhagyó módon egy hosszú monológban idézte fel az 1985-86-os évek ide vonatkozó eseményeit. Nekem csak annyi dolgom volt, hogy feljegyezzem az elmondottakat.)

Kováts Balázs jelenti Kapolyi László ipari miniszternek: az iskola elkészült, fogadja a diákokat.

(Fotó: Gottvald)

Maga az iskola számomra csak egy épület torzó volt, ahol nap mint nap elgurult a busz amikor az erőműbe mentem dolgozni. Mindez addig tartott, amíg 1985 karácsonya előtt néhány nappal az akkori vezérigazgató, Pónya József nem hivatott. Én akkor a Nukleáris Igazgatóságon dolgoztam mint az igazgató első helyettese, önálló mérnöki beosztásban, immáron nyolcadik éve a cégnél.

A vezérigazgatói szobába hívások nem sok jót jelentettek akkor ilyen beosztásban. Ezért aztán nagyon meglepődtem mikor helyetl kínált a vezérigazgató, akivel akkor még magázódtunk. Szokásos módján, minden féle köntörfalazást mellőzve azonnal a tárgyra tért, és a következőképpen fogalmazott: holnaptól maga egy iskolát fog csinálni, és ezzel fog foglalkozni. Vállalja-e? Körülbelül ennyi volt a felvezetés, és én azt sem tudtam miről van szó.

Iskolába már meglehetősen régen jártam, igaz akkoriban óraadóként a Műegyetemen tanítottam az Atom-erőművek című tárgyat. Természetesen nem értettem a helyzetet ami látszott is rajtam. Ekkor kaptam egy rész-

letesebb magyarázatot, ami talán öt perc lehetett, s arról szólt, hogy bizonyára láttam már Pakson, hogy épülőben van egy szakmunkásképző, amelyet a városi tanács indított el különböző segítségekkel. Úgy tűnik a város lehetőségei kimerültek az építkezés vonatkozásában, ezért egyrészt magát az épület felépítését kellene befejezni, másrészt pedig, ha már az erőmű beszáll ebbe a dologba, akkor olyan iskolát kellene létrehozni amely több annál, mint a sok száz magyar középiskola. Olyan iskolát kell teremteni, amely várhatóan az erőműnek a szakmai utánpótlás szükségletét részben biztosítani tudja. (Ez az az időszak - 1985 végén - mikor egyre élesebben fogalmazódik meg az a gondolat, hogy esetlegesen erőmű bővítéssel komolyan kell foglalkozni.)

A vezérigazgató szavaiból érződött, hogy valami különleges dologra gondol, ám ezt pontosan ő nem fogalmazza meg, hanem keresi azt az embert, aki ennek a különleges iskolának az elindítója és gazdája lenne.

Roppantul meglepődtem ezen a felkérésen és vissza is kérdeztem: - ami akkoriban nem nagyon volt szokás - hogyan kerültem én a célkeresztbe? Pónya József nagyon érdekes választ adott: maga itt az egyik Jolly Joker, akárhová nyúlok, mindig magával találkozom.

Akkor nemet mondtam a felkérésre. Nagyon jól éreztem magam az akkori munkakörömben, ráadásul az üzembehelyezések közepén tartottunk. Kaptam 24 óra gondolkodási időt. Hazamentem, elbeszélgettem a feleségemmel, aki szintén pedagógus, és óva intett attól, hogy a családba még valaki a nemzet napszámosa kategóriába kerüljön. Meghánytuk-vetettük a dolgot, és én másnap merészelttem újra nemet mondani erre a felkérésre.

Ekkor bekövetkezett az, ami Pónya Józsefnél ritkán fordult elő. Azt mondta: üljön le, kiszólt a titkárnőjének, hogy egy óráig senki se zavarja, és aztán egy órán keresztül beszélt.

Nos, akkor értettem meg igazából, hogy miről szól ez az egész történet, hogy itt egy különleges dologról van szó. Úgy álltunk fel egy óra elteltével, hogy én elvállaltam ezt a még számomra is idegen és furcsa dolgot, de már éreztem a lehetőséget, és két dolgot kértem: szabadkezet és egy autót.

Pónya József azonnal meg is ígérte mindkettőt, és a következő mondattal búcsúzott: Egy darabig most nem akarom látni, de majd küldjön meghívót a tanévnyitóra. Ennyi volt az összes instrukciója, de ebbe minden benne volt.

A vezérigazgató részéről ez egy borzasztó fontos alapállás volt. Szerintem ez az a fajta vezetői munkastílus, amely manapság nagyon hiányzik, és igen ritka nem csak a cégünkben, de az országban is. Amikor valakinek egy feladatot, egy lehetőséget adnak és onnantól kezdve a felelősség az övé. Nem kell naponta jelentenie, értekezletre járnia, tájékoztatnia. Dolgoznia kell, és vagy bele bukik, vagy megdicsőül de nincs középút.

A dologban még egy érdekesség van, amelyet az ember ennyi év után már elmond, akkor talán nagyképűségnek tűnt volna. Ugyanis a feladat vállalásánál még volt egy kitétel. Pónya József azt mondta, hogy a tanévnyitót 1987. szeptemberére tegyem. Erre én azt válaszoltam, hogy így nem vállalom a feladatot. Ezen ő megdöbben, mire én azt válaszoltam: csak akkor vállalom, ha 1996-ban lesz a tanévnyitó. Ez azt jelentette, hogy mindössze 9 hónapom volt arra, hogy elkészüljön az épület és maga az iskola mint intézmény is megszűlessen.

Másnap már villámgyors ismerkedés a feladattal a helyszínen, milyen az épület, ki foglalkozik vele, mit akartak csinálni? Szántó Péter volt a leendő intézmény kijelölt vezetője, aki jelenleg a dunaszentgyörgyi iskola igazgatója. Vele találkoztam, gyorsan tisztáztuk a helyzetet, hogy nem személyes rivalizálásról vagy megfűrásról van szó, hanem egy helyi történelmi helyzet van, amelyben az egyik fél szenvedő, a másik meg nem tudja, hogy szenvedő vagy éppen sikeres ember lesz-e. Szántó Péter az első pillanattól kezdve segítőkész volt, tőle tudtam meg, hogy szakmunkásképzőnek indult az építkezés.

Az építkezési rész volt relatíve könnyebb számomra, hiszen egy nagyberuházásban vettem részt addig is. A kivitelezést a Tolna megyei ÁÉV végezte, jó partnerekre találtunk bennük.

A mai épület egyébként csak alapjaiban hasonlít az eredeti tervekben felvázolthoz, hiszen sok mindent megváltoztattunk menet közben. Például a tetőtérbe főiskolát építettünk egy év múlva, és az étteremre szintén tetőtér beépítés került.

Az épületegyüttesért kapta a pécsi tervezőmérnök, Várnagy Péter az Ybl-díjat. Jó kapcsolatunkra jellemző, mikor az Ybl-díjat átvette, oda jött hozzám és azt mondta: nagyon büszke vagyok erre a díjra, ha lehetőségem lenne, akkor téged felterjesztenék egy módosítási Ybl-díjra. Ugyanis amikor vége volt a beruházásnak, elővet-tük az építési naplót, melybe négyszáznegyven valahány módosítást írtam be és viteleztettem ki a hosszú távú célok érdekében.

Számomra sokkal nehezebb és ismeretlenebb volt magának az iskolának, mint intézménynek a létesítése és működtetése. Egy szent fogadalmat tettem és azt be is tartottam: nem mentem el sehova sem tapasztalatot szerezni. Hiszen arról volt szó, hogy valami olyan iskolát kell csinálni, ami szokatlanul speciális igényeket támaszt és ehhez speciális feltételeket biztosít, továbbá paksi atomerőműnek az imázsa, egy külső megjelenési formája, az atomerőmű emberarca, a lakosság és a társadalom felé mutatott pozitív képe. Később Pónya József sokszor büszkélkedett mikor vendégeit hozta az iskolába, és nyitó mondatként mindig azt mondta: más nagy magyar vállalatok pénzüket kétes hírű futbalcsapatokba fektették, mi inkább iskolát építettünk. A lényeg valóban benne is volt ebben a bemutatásban.

Elsősorban a saját kútfejem után kezdtem elindulni az iskolai szervezet létrehozásánál. Ehhez nagyon jó társra találtam Benedek András személyében, aki ma államtitkár. Akkor az Országos Szakképzési Intézetnek volt az igazgatója, akit szintén nagyon érdekelt az iskola ügye, tudta, hogy fantasztikus lehetőség van kipróbálni Pakson egy olyan valamint, ami az országban még nincs.

Gyakorlatilag az iskola intézményi részének létrehozása egy hónapba telt. 1986 januárjában végeztük el ezt a munkát és ha ma rágondolok, még mindig félelmetesnek tűnik, hogy meg tudtuk csinálni. A dolognak egy igazi sarokpontja volt, hogy az intézményt kísérleti iskolává minősítettük. Volt egy ilyen kitétel valamelyik törvényben és ezt lovagoltuk meg, ezt a különleges státuszt meg is kaptuk. Igazából ez a minősítés biztosította számunkra a szabadkezet. Egy hónap alatt sikerült végig darálni ezt az intézmény alapítási procedúrát. Aztán jött a szakoknak a kiválasztása, melyben az erőmű szakemberei segítettek. Végignéztük, hogy milyen szak-mákra van szüksége az erőműnek. Végig gondoltuk melyek azok a szakok, amelyeknél az országban még nincs széleskörű megalapozott képzés. Az atomerőműhöz igazodva a szakmunkás szintet érettségizett szakmai szint-re akartuk felemelni, biztosítva ezzel az ötéves technikai képzés lehetőségét is.

Miután meglelt az intézmény, alakult az épület, már koncentrálni kellett a tanulókra és a személyzetre is. A gyerekek továbbtanulási lehetőségeit a szülők már tavasszal szeretik eldönteni. Viszont úgy bemutatni egy tan-intézményt, hogy nézzék itt lesz egy iskola, ami még nincs, még tanárok sincsenek, de azért tessék bizalmat szavazni, hát ez nagyon nehéz. Az emberek nem szeretik az ilyen helyzetet, ám kénytelenek voltunk ezt végig csinálni.

Készítettünk gyorsan egy pályaválasztási tájékoztatót, melyet elküldtünk a környező iskolákba. A megyei pedagógiai intézetek segítségével Tolna megye határát is át tudtuk lépni, hiszen közben kollégiumban is gondolkodtunk. A vége az lett, hogy még felvételit is tartani kellett, mert olyan nagy volt a jelentkezők száma. Azt eltökéltük, hogy ebben az iskolában nem kötünk kompromisszumot, ide valóban csak azokat várjuk, akikben hosszú távon látjuk azt, hogy teljesíteni tudnak. A saját diákélményeimre támaszkodtam, és olyan gyerekeket vártam, akik nem csak tanulnak, hanem életet is visznek az iskolába, és vállalkozó szellemű közösségi embereket próbáltunk keresni.

A felvételi vizsga megtartása nagyon jellemző az akkori helyzetre, ugyanis saját helyünk még nem volt, ezért kölcsön kértük a Vak Bottyán gimnázium épületét. De személyzet sem volt még, ezért a következők felvételiztet-tek: egy óvónő, egy könyvelő - aki később az ESZI gazdasági igazgató-helyettese lett - és szerény személyem mint mérnök. Ebből látszik, hogy a pedagógus vonalhoz akkor még nem sok közünk volt, és az általunk összeál-lított felvételi követelmények egy gyakorló pedagógus számára, bosszantóak lehettek, de a mi gondolkodásunk szempontjából a gyerek másfajta megközelítését biztosította.

Miután túl voltunk a felvételikén, következett egy sokkal nehezebb és fontosabb feladat, mégpedig a személyzet kiválasztása. Ma az ESZI-nek kb. 150 fő a személyzeti létszáma, akkor 40 ember kellett ahhoz, hogy el tudjunk indulni. Pakson és vonzáskörzetében ilyen mennyiségű szabad középiskolai pedagógus nem állt rendelkezésre, a gimnáziummal pedig egy "meg nem támadási" egyezményt kötöttünk. Ugyanis annak semmi értelme, hogy azért, hogy az ESZI jó iskola legyen, a jó gimnáziumot gyengítjük meg. Ezért onnan nem hoztunk el pedagógusokat.

Beindítottunk egy intenzív reklám kampányt, ami szintén ritka volt az oktatásügy területén. Magyar Televízióban, különböző sajtó orgánumban, napilapokban tucatjával jelentek meg hirdetéseink, melyben feltűnő helyet kapott, hogy Pakson egy különleges középiskola fog indulni, ahová haladó gondolkodású, a hagyományos oktatási formáktól elszakadni tudó, önálló ötletekkel rendelkező... stb pedagógusokat keresünk sürgősen.

Igazából nem fűztem nagy reményeket ezekhez a hirdetésekhez, és megdöbbsentem a jelentkezők óriási számán. Ez rávilágított arra, hogy az akkori, kicsit megcsontosodott magyar oktatásban ott vannak azok az emberek, akik tudnának újat nyújtani, csak az a közeg hiányzik melyben kibontakozhatnának. Az ország legkülönbözőbb részeiről jöttek az ESZI tanárai, Kazincbarcikától Mezőberényen át minden honnan vannak, akik ma már remélem paksi lakosnak tekintik magukat.

A sok jelentkező közül nyilvánvalóan nem csak a klasszikus kiválasztási mód alapján választottam. Emlékszem, hogy egy angol tanárhoz „úgy jutottam hozzá”, hogy Budapestről jöttem haza és Érdnél stopolt egy hölgy. Felvettem a kocsiba, elkezdtünk beszélgetni, közben majdnem karamboloztunk egy másik figyelmetlen gépjármű miatt, ám mire Dunaújvároshoz értünk a hölgy már az iskola alkalmazottja volt.

Úgy gondolom, hogy az oktatásban akkor egyedülálló volt és talán ma sem szokásos, hogy az igazgató-helyetteseket versenytárgyaláson választottam ki. Minden posztra szép számmal volt jelentkező. Itt már kértem segítséget az Országos Szakképzési Intézettől, meg a családi, baráti kör tanáraitól. Úgy érzem egy borzasztó érdekes versenytárgyalás zajlott le a jelöltek között. Különböző szituációs gyakorlatokat kellett megoldaniuk, pedagógiai problémákat kellett villámgyorsan kezelniük.

1986. július 1-én találkozott össze a tanári gárda, a kezdő csapat. Iskola még nem volt, épület még nem volt, ezért a Duna Szálló földszinti termét neveztük ki tanári szobának. Mindenki kapott egy asztalt, a különböző szakok képviselői már csoportokba gyűltek össze és egy feladatuk volt: szeptember 1-jén tanítás lesz, van két hónap, fel kell készülni. Mindenki felejtse el, hogy nyár és szabadság, ha már egyszer erre az iskolára szavazott, két hónap alatt kéretik megcsinálni az adott szakmák és tantárgyak teljes négy éves programját.

Tudom, hogy akkor még szinte hihetetlen volt, hogy így működhet valami. Ám az élet azt bizonyítja, hogy ha olyan emberek találkoznak össze akik egy nyelvet beszélnek és olyan lehetőségeik adódtak, mint nekünk voltak, akkor minden lehetséges. A lehetőségeket azért emelem ki mert nyilván én hiába akartam volna kiváló tanárokat hozni, ha nem állt volna mögöttem az erőm, nekem lakásokat kellett biztosítani, fizetések kellek, óvoda, bölcsőde és sok minden más, hiszen nem csak a lelkesedés hozta ide az embereket. Mivel az erőm biztosította a jó körülményeket, így én tudtam diktálni a feltételeket.

Ahogy mondani szokták, még az utolsó éjszaka is ültettük a növényeket, tisztítottuk az osztálytermet, dekoráltunk, és 1986. augusztus 26-án mikor fölkelt a nap, akkor ott állt egy új intézmény Paks főutcáján.

A rendőrség lezárta a környéket, hiszen nem volt még helyünk, nem volt nagy terem, ahol a tanévnyitót megtarthattuk volna. Már a tanévnyitónál is formabontók voltunk, mert a főutcán tartottuk. Az iskola előtti kis téren álltak a szülők és hozzátartozók, a gyerekek, a pedagógusok és vendégeink voltak Paks lakói, akik éppen arra sétáltak, megálltak és velünk együtt énekeltek el a Himnuszot.

Az első iskolai év, a "Tudás kapuja" két oszlopa közé kifeszített nemzeti színű szalag átvágásával kezdődött. Olyan rövid tanévnyitó beszédet soha nem mondtam mint akkor, hiszen valahol formák vannak a villamosenergia-iparban kötött formák, jelentések vannak mint a katonaságnál. Másképp nem tehettem meg, minthogy jelen-

tettem a nagy plénum előtt az ipari miniszternek, Kapolyi Lászlónak, hogy az iskola elkészült, fogadja a diákokat és kérem avassa fel az intézetet.

Az első tanévnyitón a műsort még nem a diákok, hanem a tanárok tartották, ők szavalták a verseket. Ezután a miniszter átvágta a szalagot és ettől kezdve él az ESZI !

Ezek a percek számomra óriási sikerélményt jelentettek. Ezt tovább növelte az a siker, amikor egy év múlva már az ESZI másik felét, az energetikai főiskolát avattuk. Ezzel évszázados álom valósult meg Pakson, a városnak felsőfokú oktatási intézménye lett. De ez már egy másik történet.

(Aki az 1986. utáni évek eseményeire kíváncsi, lapozza fel az ESZI évkönyveit, ugyanis követendő módon ez egy olyan iskola, ahol a kezdetektől rendszeresen és részletesen évkönyvekben örökíti meg az adott év történéseit az utókor számára.

(Kováts Balázs jelenleg a PA Rt. főmérnöke, a Tájékoztató és Látogató Központ vezetője)

(Lejegyezte: Beregnyei Miklós)

Az évnyitó résztvevői beözönlenek az új épületbe.

(Fotó: Gottvald)

Herczeg Ágnes:

Parányi művelődéstörténet

PAKS 1979-1998.

I. AZ ELSŐ ÉVTIZED (1979-1988.)

Paks város 1979-1988. közötti kulturális életéről a Paks, a 10 éves város c. tanulmánykötetben jelent meg A kiművelt emberfőkért c. dolgozatom.

Mivel a kötet már évek óta nem kapható, másrészt ugyanarról az időszakról csak ugyanazt írhatnám újra, a két részből álló írás kultúráról szóló részét rövidítve adom közre az I. fejezetben:

A városi könyvtár, a munkásművelődési központ, valamint az ifjúsági és úttörőház integrált egységként működik, és a Közművelődési Intézmények Igazgatósága nevet viseli. A nagyközségi közös tanács 1977-ben azért hozta ezt a határozatot, mert úgy vélte, ez a szervezeti forma lesz a leginkább alkalmas arra, hogy a megváltozott struktúrájú és megnövekedett lélekszámú település közművelődési gondjait a legösszehangoltabban, s a legdinamikusabban oldja meg. Bordás István volt népművelési felügyelőt bízták meg az igazgatói teendők ellátásával. 1987. január 1-je óta Dránovicsné Szabó Mária az intézmény igazgatója. Az összevonásnak 1977-ben még nem voltak meg a tárgyi feltételei, csak a városi könyvtár felelt meg feladatának esztétikus és praktikus térképezésével, berendezésével, jó minőségű állományával és szolgáltatásaival. Mivel a társintézmények nem voltak képesek a művelődési központ funkciót ellátni, a könyvtár alapfeladatán túl, néha annak rovására, vállalta azokat: klubokat működtetett, kiállításokat szervezett meg, irodalmi és kamarazenei programokat, termékbemutatókat, tanácskozásokat... A tárgyi feltételek a közművelődés területén 1978-79-ben rendkívüli mértékben javultak. 1978. november 24-én átadták rendeltetésének a 3600 négyzetméter alapterületű csupa üveg, csupa márvány Munkásművelődési Központot (MMK) 440 férőhelyes, filmvetítésre is alkalmas színházteremmel, 4 szakköri helyiséggel, 2 klubhelyiséggel, C típusú könyvtárral, 1979 novemberében pedig a régi Béke szállóból felújított Ifjúsági és Úttörőházat.

A hetvenes évek közepétől készültünk ugyan a több és más feladatra (új státusok, megnövekedett könyvbeszerzési keret, az új könyvtár állományának beszerzése, kiscsoportvezetők képzése, kollégák ön- és továbbképzése...), de nem voltunk eléggé felkészültek az évtized végére jelentkező feladatokra, olyan elképzelhetetlenül nagy változásoknak kellett megfelelnünk.

A lakosság 10 év alatt 13.585-ről 19.509-re nőtt. A lakosságon belül megnőtt a férfiak aránya, közülük kb. 2000 a munkásszállón lakó. A város lakossága számában is, arányában is megfiatalodott: nőtt a gyermekek és az ifjúság, csökkent a nyugdíjasok aránya. Nőtt az egydimenziós családok, a fiatal házaspárok, no meg a kismamák száma is. Jelentősen nőtt az iparban, főként az építőiparban foglalkoztatottak száma és aránya. A legtermészetesebb, hogy a lakosság iskolázottsági mutatói is lényegesen változtak, hiszen a jövő század technikáját Paksra hozó erőműépítkezés csak magasan kvalifikált szellemi, illetve jól képzett szakmunkások alkalmazásával lehetséges.

Kerestük a szélsőséges igények megoldására alkalmas formákat. Volt sok ötlet, kezdeményezés, művelődési forma, talán túl sok is. De országosan is ez volt a helyzet, a társadalom minden rezdülésére azonnal próbált reagálni a szakma. Hol sikerrel, hol kudarccal. Mi így:

A kezdetek sikereit a nagytermi rendezvények aratták. A 440 főt befogadó elegáns színháztermek és színpadának mérete, technikai felszereltsége lehetővé tette, hogy bármelyik színház díszletigényes darabját fogadni tudjuk.

Új körülményeink lehetővé tették, hogy otthont adjunk megyei kulturális rendezvényeknek.

A hetvenes évek végén még virágzó klub- és brigádmozgalom helyi szervezéséből is kivette részét a művelődési ház. A munkahelyekkel való igen jó kapcsolatot is tükrözi, hogy az Útközben művelődési akcióba több mint 70 brigádot sikerült bevonni. De segítettek népművelőink a lakótelepi klubok munkáját is.

A személyiség kiteljesedését szolgáló kiscsoportok tartósan, folyamatosan és színvonalasan működnek. Az Ákombákom bábcsoport (vezető Prokop Józsefné) többször kapott kiváló minősítést, s ugyanolyan gyakran kap meghívást vidéki vagy helyi szereplésre, mint a citerazenekar (vezető Gutai István). Sikeres a Delast Elena festőművész indította nagy létszámú gyermek képzőművészcsoport munkája is, melyet 1985-től Halász Károly festőművész-népművelő vezet.

A néptáncscsoport 1981 óta működik Mádi Magdolna művészeti vezető irányításával. Jelenleg 5 csoportban 250 gyermek, illetve ifjú táncol. A vállalatok bemutatkozása (Paksi ÁG, PAV, konzervgyár, ÁFÉSZ, sikeres sorozat volt termékbemutató, ismeretterjesztő jelleggel, a termelőegységek és a közművelődési intézmények kapcsolatának erősítése jegyében.

Bár sem az MMK, sem az Ifjúsági ház (IH) nem alkalmas kiállítások rendezésére, ez a forma mégis jelentős Pakson. Részben a belső átalakítás, a programok átszervezése és nem utolsósorban Halász Károly értő munkája tette lehetővé.

Az Ifjúsági és Úttörőház alapfeladata az úttörő és KISZ-korosztály szakági és szabadidős tevékenységét és a mozgalmi képzést szervezi, irányítja. Mivel a régi városrész művelődési házaként is funkcionál, elsősorban művelődési, mint mozgalmi intézmény.

A városi könyvtár 1979. január 1-jén megújult külsővel bár, de egyre szűkebb "belsővel" köszöntötte az új várost. A szép külsőt lemosta a 10 év, zsúfoltság miatti gondjaink pedig ünnepi kiadványba nem illően katasztrofálisak, mégis inkább arról szeretnék beszélni, mi az, amit a 10 év alatt elértünk, amire örömmel gondolunk vissza. A több kilométer hosszan elnyúló, három központú városban lehetővé tettük, hogy a lakosság könnyen és gyorsan elérhesse valamelyik könyvtárunkat.

Bázishelyeink: Dózsa Gy. u., lakótelep, Dunakömlőd. Az apró, a mai igényeknek már meg nem felelő néhány száz kötetes lerakatokat megszüntettük, s csak a felsorolt könyvtárakat fejlesztjük. Természetesen nem egyforma anyagi ráfordítással. Ami kevés könyvtáros életében adatik, az nekünk halmozottan jutott osztályrészül: három új könyvtárat is teremtettünk a 10 év alatt (1978: MMK, 1981: II. sz. isk., 1986: IV. sz. iskola). 1978-tól, az MMK megnyitásával vége lett a könyvtár központi szerepének a város kulturális életében. Tevékenységünkben a hangsúlyt a könyvtári szakmai feladatok megoldására helyeztük. A nem szorosan könyvhöz, könyvtárhoz tartozó rendezvények megfelelő helyre kerültek, mi pedig nem zártuk be a könyvtárak 2000 olvasó előtt a sűrű esti programok miatt. Csak a tevékenységünk tartalmához szorosan kapcsolódó rendezvények tartására vállalkozunk: író-olvasó találkozók, irodalmi estek, könyves vetélkedők, Új Tükör klub...

Az 1986-ra 3886-ra nőtt olvasószám az egy év alatt csaknem 100 ezer kölcsönzött kötet, a száznál jóval több könyvtárközi kölcsönzés, a több, segítségünkkel megírt szakdolgozat, pályamunka azt bizonyítja, hogy eredményesen dolgoztunk. Megnőtt az igény a színvonalasabb szolgáltatások iránt. Állandóan bővítjük, változtatjuk újságrendelésünket, analitikus katalógust készítünk a gyorsabb tájékozódás érdekében, előjegyzés-szolgálatot vezettünk be, ajánló jegyzéket készítünk.

Törekvésünk: információs központtá tenni a könyvtárat. E cél megvalósításához a szándék nem elég. Amit lehetőségeink engedtek, megtettük: a hagyományos dokumentumokon kívül hangos könyvet, videokazettát is kölcsönzünk. Menetrendek, telefonkönyvek állnak az olvasók rendelkezésére. Beszerezzük a könyvesbolti forgalomban nem kapható kiadványokat, szabványokat, katalógusokat. 180-nál többféle lapot fizetünk elő. Kiadványainkkal is, rendezvényeinkkel is a könyvtári szolgáltatásokra kívántuk és kívánjuk a figyelmet felhívni, azokat népszerűsíteni, de a legjobb propagandának változatlanul a jó állományt és a pontos, gyors tájékoztatást tartjuk. Az elmúlt 10 év néhány könyvtári kiadványa inkább szakmabelieknek és középiskolásoknak készült, de néhányuk Tolna megyén kívül is ismert: 1980, Lázár Ágnes: Diafilmek ajánló bibliográfiája. Készült a megyei könyvtár házi sokszorosítóján 250 példányban. 1982, Gutai Istvánné: Illyés Gyula 80 éves. Ajánló bibliográfia. Készült a Paksi MMK házi sokszorosítóján 250 példányban. 1983, Péri Ferencné: Babits Mihály születésének 100. évfordulója. Ajánló bibliográfia. Készült a megyei könyvtár házi sokszorosítóján 150 példányban.

Végezetül s emlékeztetőül az utóbbi évtized néhány kiemelkedő rendezvénye: Tóth Titusz, Ruttkay Éva, Váradi Hédi, Sütő Irén, Bánffy György irodalmi estje, író-olvasó találkozó Dobai Péterrel, Móricz Virággal, Pákolitz Istvánnal, Pécsi Gabriellával, a fiatal paksi költőkkel (Oláh Zoltán, Kuti H. György, Szarka József, Tóth Attila), Kertész Ákossal, Csörsz Istvánnal, Tamás Menyhérttel. Régi könyvek, könyvritkaságok és helytörténeti kiállítás,

Darvas József-emlékműsor és az évente 6-8 előadásból álló, húsz éve hagyományos tavaszi gyermekkönyvheti programok.

Egy település kultúrájáról nem kaphatunk teljes és hiteles képet, ha csak az intézményesített népművelést, a művelődési házak, könyvtárak életét vizsgáljuk. Az emberek autodidakta módon is tanulnak, nemcsak szervezett oktatás keretében; spontán létrehozott közösségekben (egyesület, bizottság, baráti kör...) is gyarapíthatják önmaguk és a város tudását, fejleszthetik az ízlést. Mutatója lehet a művelődésnek, műveltségnek a könyvesbolti forgalom, a tv-előfizetők, újságvásárlók száma is. A nem intézményes, a nem a művelődési házakban folyó munkáról, művelődésről és a várost gazdagító, szépítő alkotásokról szívesen beszélnék.

Az emberek többségét érdekli a szűkebb haza múltja, mely felé a totalitásgépezet, hagyománytiszteltet vagy a jelen megértésének vágya hajtja. Napjainkban "divat" is a szűkebb pátria- és a családkutatás. Pakson bizonyíthatóan korán elkezdődött a helytörténeti kutatómunka. Kiadványok is tanúsítják. Német Imre: Paks település- és gazdaságföldrajza. 190. Paks, Rosenbaum M. könyvnyomdája. Dr. Wallner Ernő: Paks településképe. Különlenyomat a Földrajz Értékesítő VII. évf. 1. füzetéből. 1958. 1974-ben a Tolna Megyei Lapkiadó Vállalat jelentette meg A tűz elleni védekezés története Pakson (1874-1974) című könyvet, melyet Csöglei István, Márton Pál és Velencei István írt. 1976 karácsonyán pedig 10 év kényszerű várakozás után megjelent végre 4000 példányban Paks monográfiája. Szerk.: dr. Németh Imre. Írták: dr. Németh Imre, Somogyi György és dr. Koch József. A felsorolt művek megtalálhatók többek között a városi könyvtár helyismereti anyagában is, melyet 1968 óta gyűjt a könyvtár folyamatosan és tervszerűen. Tartalmaz a gyűjtemény helyi újságot, a megyéről vagy településeiről szóló tanulmányokat, monográfiákat, évkönyvet, a helyi szerzők munkáit, kéziratokat, élet- és önéletrajzot... Anyaga részben föltárt, s csak helyben használható. Nemcsak az írásos munkák, hanem Inotai Imre tanító gazdag fényképanyaga is - melyet lánya, Koch Józsefné tanár őriz - azzal a céllal készült, hogy átmentse a múlt városképét a mai változásokat akkor még nem is sejtendő jövőbe.

A Bezerédj iskola tanára, Török Lászlóné kezdte azt a tárgyi gyűjtést tanítványaival a hatvanas években, mellyel alapját rakta le a majdani múzeum gyűjteményének. Ezt a munkát a hetvenes évek elejétől Takács Miklós és Bencze Barna tanár folytatta, bejárva a lebontásra kerülő házak gazdáit meg a kismesterségek megőregedett művelőit. A gazdag anyagot a Bezerédj iskola lovagteremhez hasonló pincéjében mutatták be 1981-ben. A gyűjtemény restaurálását a helyi laktanya szakmunkás sorkatonái végezték. Helytörténeti kutatást többen folytattak egymástól elszigetelten, talán egymástól sem mindig tudva. Többször próbálkoztak létrehozni olyan közösséget, melyben egymást támogatva eredményesebben lehet dolgozni. A ma működő helytörténeti bizottság 1984-ben alakult. Elnöke Beregnyei Miklós. A bizottság 1984-ben önálló kutatószobát kapott. A népfront égisze alatt működik, s 1985-től anyagi támogatást is kap a városi tanácstól. A bizottság két legfelkészültebb és legaktívabb tagja dr. Németh Imre ny. tanár és Beregnyei Miklós polgárvédelmi tőzspáncsnok.

Két, szinte az egész várost megmozgató kiállítás, az egyre gyakoribb helytörténeti ismeretterjesztő előadások, fakultációs órák tartása, s a Paksi Mozaik című lap megjelenése (1984) igen nagy tekintélyt adott a helytörténeti munkának. Dr. Németh Imrét Paks Város Tanácsa 1986-ban a Pro Urbe díjjal tüntette ki. A Paksi Mozaik megjelenésével újjászületett a múlt század végén oly nagy, majd az 1970-es években újraéledő lapalapítási kedv. Az 1961-től megjelent helyi sajtótermékek:

1. Atomerőmű Építői (1978-86). A paksi atomerőmű-beruházás üzemi lapja. Felelős szerkesztő: Tóth András, 1982-től Torma Csaba.
2. Csatazaj (1978). A Magyar Néphadsereg 2986. alakulata "Sajtó körének" kiadványa. Szerkesztő: Beregnyei Miklós.
3. Csütörtök (1981). Szerkesztő: Ormai Péter.
4. Dunamenti Magazin (1971-75). A paksi járási KISZ-bizottság lapja. Főszerkesztő: Takács Miklós.
5. Hírmondó (1986-). A paksi IV. sz. Általános Iskola lapja. Főszerkesztő Hoffmann Ádámné.
6. Könyvtári Híradó (1961-65). A paksi járási könyvtár kiadványa. Szerkesztő: Szederkényi Lászlóné.

7. Mi újság? (1984-). A paksi ifjúsági és úttörőház kiadványa. Szerkesztő: Pétersz Mária.
8. Neutron (1976-77). Szerkesztette: a Magyar-szovjet barátság brigád.
9. Paksi Állami Gazdaság (1981-). Üzemi lap. Felelős szerkesztő: D. Varga Márta, Gemenci József, Szücs László János.
10. Paksi Atomerőmű (1987). Lapelődje: Atomerőmű Építői. Felelős szerkesztő: Torma Csaba.
11. Paksi Konzervgyár Híradója (1974-75). Üzemi lap.
12. Paksi Mozaik (1984). A HNF helytörténeti bizottságának lapja. A 10. számtól a Közművelődési Intézményekig és a HNF helytörténeti bizottságának lapja. Főszerkesztő: Beregnyei Miklós, a 10. számtól Daróczy Béla.
13. Paksi Program (1973-) a paksi művelődési ház, majd a Közművelődési Intézmények igazgatósága kiadványa.
14. Suli Kukkantó (1983-). A II. sz. Általános Iskola lapja. Szerkesztő: Iker Istvánné.

Úgy tűnik, hogy a nyolcvanas évek a helyi könyvkiadás biztató kezdetét is jelentik. 1984-ben jelent meg hazafi József Csikócsapat című riportkönyve az erőmű-építkezésről (borítóját Major Ferenc tervezte, a kötet fotóit Gottvald Károly készítette). Nagy kár, hogy a könyvesbolti forgalomban nem kapható. 1985-ben adta ki a paksi ÁFÉSZ Kuti Horváth György A lélek húrjain című verseskötetét (V. Delast Elena grafikáival) és id. Hanák Ottó Németkér emlékkönyvét. A kiadványok bemutatását, népszerűsítését, sőt forgalmazásuk jó részét is a városi könyvtár végezte.

1987-ben látott napvilágot Paks város első nyomtatott, könyvesbolti forgalomban is kapható térképe, melyet a városi tanács megbízásából a Kartográfiai Vállalat készített.

A helyi gyors információáramlást a helyi lapok ritka periodicitása (beleértve a Paksi Programot is) nem teszi lehetővé, ezért egyre inkább szükséges egy frissebb, mozgékonyabb helyi információt szétsugárzó eszköz. A paksi kábeltévétől várja ezt a lakosság, melynek szervezése és kivitelezése folyamatban van.

Szépül, képzőművészeti alkotásokban és egyéb gyűjteményekben is gazdagodik a város. Sok éven át volt egyetlen köztéri szobrunk a Vak Bottyán Gimnázium udvarán elhelyezett Vak Bottyán János-mellszobort (készítette Tóth Valéria, 1974.). Ma már sokkal többen büszkélkedhetünk: Kutas György: Anya gyermekével (a Rákóczi utcai rendelőintézet előtt). Vass György: Térplasztika (a rk. templom előtti parkban), Vízköpő kút (a Lengyel-magyar barátság parkban), Fafaragványok (KRESZ-parkban). Tóth Emőke: Halas fiú. Szobor-ívökút (a Lenin utcában, szemben a Deák-házzal) 1987.

A helytörténeti bizottságon kívül létesült más - kulturális feladatok megoldását is segítő - egyesület: a paksi városszépítő egyesület, mely az értékes hagyományok megmentésével és a szellemi javak közreadásával, valamint a városfejlesztési tervek készítésében teszi hasznossá magát. Az alakuló ülést 1985. november 27-én tartották, elnöknek Frast Antalt, a Ruhaipari Szövetkezet elnökét választotta a kb. 100 fős tagság.

V. Delast Elena festőművész, aki hét évig élt Pakson, 7 képből álló anyagát, melyet Kuti Horváth György könyvéhez készített hangulati illusztrációként, a városi könyvtárnak ajándékozta.

Városunk első múzeumát - mely egyúttal az ország első vasúti múzeuma is - 1985. július 24-én avatta Urbán Lajos közlekedési miniszter. Építését dr. Telek János MÁV-vezérigazgató kezdeményezésére kezdték 1982-ben hivatalos és társadalmi összefogással (MÁV Vezérigazgatóság, a MÁV Pécsi Igazgatósága, Közlekedési Múzeum, Paks Város Tanácsa). A kétszintes állomásépület emeleti helyiségeiben mutatják be a vasút történetét. A kiállítás forgatókönyvét Koltai Marianna tudományos főmunkatárs és Varga István okleveles mérnök írta, a grafikák Molnár Kálmán grafikusművész munkái. A belsőépítész Pataky Dóra okleveles építészmérnök volt. A földszinten régi funkciójának megfelelően állították vissza a századforduló vasútforgalmi teendőit lebonyolító helyiséget. Az épületen kívül az egyre gyarapodó skanzen adja a legnagyobb élményt a látogatóknak. 1985 nyara óta több ezren látogatták: bel- és külföldi turisták, helyi és vidéki iskoláscsoportok. A múzeum a hét hat napján tart nyitva (10-18 óráig), hétfőn szünnap.

Felnőtt lett az Atomerőmű című lap

Húsz év egy lap életében már majdnem matuzsálemi kornak számít, különösen akkor amikor a magyar társadalom és ezen belül az ipar olyan nagy átalakuláson ment keresztül mint amilyen az 1989-es évek beköszöntével elindult. Nem készítettem számvetést a megszűnt üzemi lapokról, de bizonyosan több tucat szűnt meg, már csak azért is, mert maga a vállalat is megszűnt.

A Paksi Atomerőmű mondhatni zökkenőmentesen esett át a rendszerváltáson és így üzemi lapja nem csak hogy megmaradt, hanem még színesedett is. (Zárójelben jegyzem meg: Paks városa viszont a rendszerváltás nagy mestere, mert elmaradt az erőmű-bővítési program.)

Visszatekintve az elmúlt húsz évre és közben lapozgatva az elmúlt évtizedek lapszámaait döbben rá az ember: milyen szerencse, hogy elindították ezt a lapot, mert kész történelemkönyv. Illetve annál sokkal több, hiszen a történelemkönyv már egy letisztult anyagot mutat fel, míg az újságot lapozgatót megcsapja az építkezés és a város történetének napi hangulata. nagyon fontos dokumentum az Atomerőmű újság mert azt a hatalmas változást, melyet az erőmű építés hozott Paks történetében, ez a sajtótermék mutatja fel a legrészletesebben.

Fontos dokumentum a várostörténet szempontjából is, hiszen egyidős a várossal és volt időszak - 1985-1988 - amikor deklaráltan kettős funkciót töltött be, közös lapja volt az építkezésnek és a városnak.

A Magyar Tudományos, Üzemi és Szaklapok Újságírói Egyesülete levélben köszöntötte az Atomerőmű szerkesztőségét és egy hatalmas üveg pezsgőt küldtek. Kováts Balázs főmérnök és Czinege Mária az ajándékkal.

A jelenlegi főszerkesztő, Czinege Mária és az első felelős szerkesztő: Knízner István

A lap viszont nemcsak Paksra jutott el és jut el, hanem az úgynevezett 30 km-es körzetben terjeszti az erőmű, ami azt jelenti, hogy a Duna túlsó parti településeken is olvashatják az ott élők.

Azt hiszem nagyon kevés olyan üzemi lap van ma az országban, amely ilyen széles rétegekhez eljut. Ennek megfelelően tartalma igen változatos és sokszínű.

A lapgazda a laphoz méltó ünnepségen emlékezett meg a felnőtté vált lapjáról. Mi is gratulálunk laptársunk minden munkatársának, sok sikert és hosszú életet kívánunk az Atomerőmű újságnak.

Beregnyei Miklós:

Légy a levesben!

A Paksi Atomerőmű Rt. hagyományaihoz hűen ünnepelte meg lapja születésének 20. évfordulóját. Az ünnepségre meghívták a lap volt felelős szerkesztőit és egyetlen volt főszerkesztőjét, és mindazokat, akik cikkeket írtak az újságba.

Az ünnepségre természetesen meghívót kaptak a médiumok képviselői is.

A jeles évfordulóról beszámolt a Paksi Televízió, a Fortuna Rádió és a Szekszárdi Városi Televízió is. A megyei Népújság szintén megemlékezett a rendezvényről, viszont a Paksi Hírnök egy sort sem szentelt a laptársa köszöntésére.

Bennünket, Pakson élőket ledöbbsentett ez a magatartás, mert az magánügy, hogy a főszerkesztő milyen viszonyban van a lappal és az erőművel. A Paksi Hírnök viszont nem a főszerkesztő tulajdona, hanem a városé.

Czinege Mária főszerkesztő a születésnap tortával

Társaságunk nem tudta szó nélkül hagyni a Hírnök modortalan hallgatását, ezért levélben tiltakozott a Paksi Hírnök főszerkesztőjénél. A levél másolatát - tájékoztatás végett - megküldtük Paks város polgármesterének és a MUOSZ főtítkárának is.

Lapzártáig a Hírnök főszerkesztője még nem reagált a levélre, viszont a levél egyik aláíróját a

főnökénél igyekezett - reménytelenül - bémártani.

A Társaság lapjaiban (A Közvélemény és a Paksi Tükör) eddig nem kritizáltuk egyetlen laptársunkat sem, ám a Hírnök magatartása annyira sértette a jó ízlést, hogy kénytelenek voltunk ehhez a háládatlan és kellemetlen formához nyúlni.

A Paksi Hírnök 1999. szeptemberében ünnepelhette megalapításának 10. évfordulóját, reméljük az ünnepi levesébe nem fog beleesni semmi.

Tíz éves a Jámbor Pál Társaság

Október 6-án, az aradi vértanúk napján kettős emlékezésre gyűlt össze a Jámbor Pál Társaság (JPT) tagsága, és néhány olyan személy, akik nem tagjai a társaságnak, ám figyelemmel kísérik a társaság tevékenységét.

Az emlékezők Jámbor Pál szobránál gyülekeztek, ahol a Vak Bottyán Gimnázium tanulói Juhász Gyula és Jámbor Pál verseivel idézték meg a vértanúk és Jámbor Pál szellemét. Ezt követően Kőváry László emlékezett az 1848/49-es forradalom és szabadságharc vértanúira, majd megkoszorúzták Jámbor Pál szobrát. Hiador nem szenvedett vértanúságot, viszont tíz évig száműzetésben kellett élnie, mert magáénak vallotta az 1848-as eszméket, és mint tábori lelkész közvetlen részese volt a fegyveres harcoknak.

Az emlékezés másik apropója, hogy tíz évvel ezelőtt, ezen a napon alakult meg a JPT. Ezen esemény megünneplésére már a Városi Könyvtárban került sor, hol Herczeg Ágnes, a társaság alelnöke volt a háziasszony. Ő is felidézte vértanúink neveit, majd szólt a társaság dolgairól.

Az ünnepi ülésnek díszvendége és ünnepi előadója is volt: Kunkin Zsuzsanna, Szabadka város könyvtárának könyvtári tanácsosa, aki Jámbor Pál és a zene kapcsolatáról érkezett. Előadásának anyagát teljes terjedelemben közöljük. A társaság tíz évének rövid áttekintését adta ezen sorok írója, mint a társaság elnöke.

Nem volt könnyű tíz év, bár az indulás igen kecsegtető volt. 1988-ban még csak a változás szele érte el Paksot, és sok esetben negatív előjellel.

Kevesen emlékeznek rá, hogy 1987-ben tiltották be a Paksi Mozaik 10. számát, majd leváltották a főszerkesztőt, ám helyét hiába ajánlották több személynek, nem vállalta senki. Így a Mozaik megszűnt és a körülötte bábáskodó személyek légüres térbe kerültek. A kultúra és a közművelődés terén egy nagy állóvíz szindróma helyzet állt elő. Ebben a kényszer helyzetben jött az ötlet: alapítsunk olyan egyesületet-társaságot, melyet jogilag bejegyzünk. A társaság indítson saját lapot is, mely biztosítja a nyilvánosságot, hiszen abban az időben csak a Tolna Megyei Népiújság jelentette a helyi sajtót. Amennyiben valakinek vagy valakiknek nem tetszene a társaság tevékenysége, vagy újságának anyaga, forduljanak a bírósághoz. Így született meg a JPT és lapja A Közvélemény, melyet annak idején - 1870-ben - Jámbor Pál alapított. 1990-ig szinte havonta rendezett a társaság összejövetelt vagy kirándulást. Jeles személyeket hívtunk meg, hogy tájékozódjunk a bp-i és országos eseményekről.

A rendszerváltás aztán megtörte ezt a nagy lendületet, székervárok jöttek létre és mindenki sandán figyelte a másik tábor.

A társaság tagjai úgy döntöttek: nem csatlakoznak egyetlen párthoz sem. Ez az elhatárolódás bizonyos fokú elszigetelődést is jelentett, ám ennek jelentős hozadéka lett, hiszen minden energia Jámbor Pál múltjának kutatására fordítódott és lelkesen támogatta a társaság a közben beindult iskolai lapokat. Közben Szabadkával és Kishegyessel is sikerült felvenni a kapcsolatot.

A Paksi Mozaik hiányát egyre jobban éreztük, hiszen A Közvéleményben nem jutott tér a nagyobb lélegzetű írásoknak, ezért 1994-ben életre hívtuk a Paksi Tükör című negyedéves lapot.

Azt hiszem kevés olyan társaság vagy egyesület tevékenykedik vidéken, amely két társulati lapot jelentetne meg. Ennek lehetőségét, vagyis a pénzügyi feltételét kezdetben a városi üzemek és az Önkormányzat, majd később és jelen pillanatban a Paksi Atomerőmű és az Önkormányzat biztosította és biztosítja.

A Közvélemény számaiban jelentettük meg mindazon Jámbor Pállal kapcsolatos dokumentumokat, melyek a levéltári kutatások alkalmával kerültek elő.

A Közvélemény számait elküldtük a levéltárakba, múzeumokba és nagyobb könyvtárakba, ahol a majdani kutatók átfogóbb és reálisabb képet alkothatnak Jámbor Pálról.

A Paksi Tükörben olyan irodalmi, művészeti és helytörténeti írásokat jelentetünk meg, melyek Paks város jelenlegi és múltbeli kulturális örökségének szerves részei.

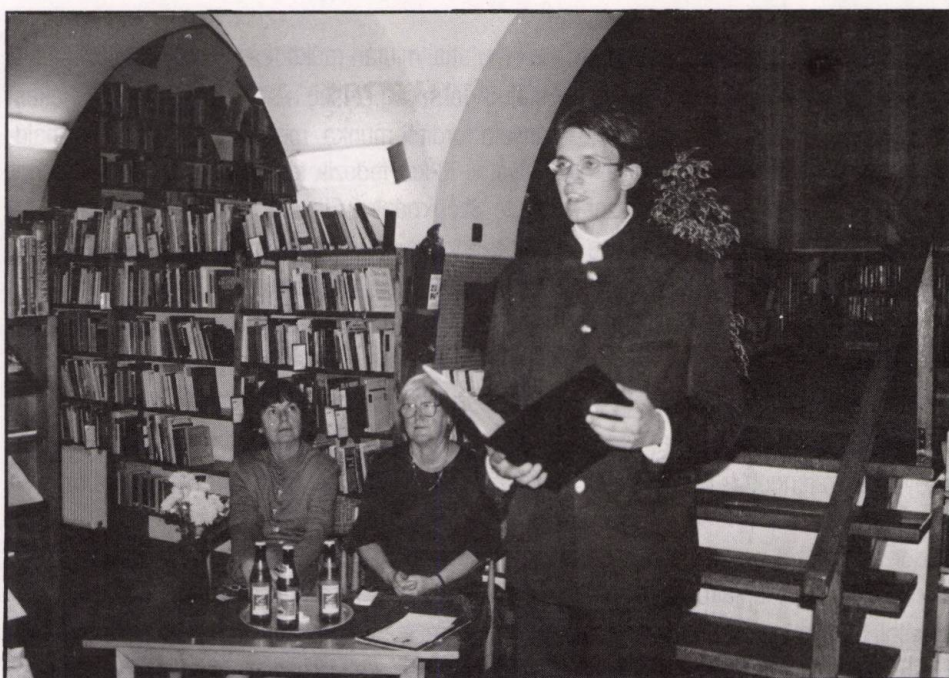
Nagy öröm érte a társaság tagjait, mikor - javaslatunkra - Paks Város Önkormányzata és a PA Rt. szobrot állított Jámbor Pálnak.

A társaság tagjai a következő évtizedben is hasonló tevékenységet szeretnének kifejezni, melyhez kérik a 20 éves város polgárainak és a Városi Önkormányzat további segítségét.

Beregnyei Miklós

Koszorúzás Jámbor Pál szobránál

Műsor a Városi Könyvtárban

Irodalom- és zenepártolás Pakson és Szabadkán a XIX. században

különös tekintettel a Kisfaludi Társaságra és Jámbor Pál meg Reményi Ede kapcsolatára

A múlt század magyar irodalmi életének irányításában vezető szerepe volt a Kisfaludi Társaságnak, mely maga köré gyűjtötte a kor kiváló íróit, költőit, tudósait. A társaság Kisfaludy Károly (1788-1830) halála után, 1836-ban Vörösmarty, Toldy, Bajza és mások szervezésében alakult és kisebb megszakításokkal 1952-ig működött. Tagjai és vezetői a fiatal írók nemzedékének felkarolását, pályadíjak kitűzését és az olvasóközönség érdeklődésének felkeltését tűzte ki célul. Idővel a társaság széptudományi intézetté alakult és többek között a Shakespeare-kultusz növelését is szorgalmazta. Elnökei ill. igazgatói Fáy András, Jósika Miklós, Eötvös József, Arany János, Kemény Zsigmond, Toldy Ferenc, Gyulai Pál, Beöthy Zsolt. Tagjai közül kiemeljük Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Voinovich Géza, Jókai Mór, Vajda János, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Babits Mihály, Áprily Lajos, Kosztolányi Dezső, Zilahy Lajos nevét.

A Szépirodalmi Figyelő volt a Kisfaludy Társaság hivatalos lapja. Ezt a hetente megjelenő szépirodalmi, művészeti és kritikai folyóiratot Arany János indította 1860. november 7-én Heckenast Gusztáv kiadásában. Kétévi megjelenés után 1862. október 30-án a lap megszűnik. Folytatásaképp Arany János 1863. január 4-én megindítja a Koszorút, mely szintén rövid életű folyóirat volt.

Arany János a Szépirodalmi Figyelőben teret adott tehetséges íróknak és költőknek, akiknek írásait a művelt olvasótábor szívesen olvasta. A lap köré tömörültek Kemény Zsigmond, Gyulai Pál, Szász Károly, Szemere Bertalan, Tompa Mihály szépírók mellett ismert tudósok is. Hasábjain a Kisfaludy Társaság ügyét támogatva felhívásokat is közöl s név szerint, aprólékosan felsorolja a Társaság pártolóinak névsorát.

Hogy a paksiak mennyire szívügyüknek tartották mindig is a kultúrát, bizonyítja a hetilapban megjelent névsor, mely a Kisfaludy Társaság évenkénti pártolóinak jegyzékét tartalmazza. Itt olvashatjuk a következő neveket: Báró Rudnyánszky Iván, Bernrieder László, Szeniczey Stefánia úrnő, Kornis Róza úrnő, Tóth János, Újhelyi Mátyás, Kurtz Kata úrnő, Eötvös Károly, Bernrieder József, Benyács Konrád, Garay Soma, Munkácsy Sándor, Kurtz József, Novák Sándor. A tizennégy név a Szépirodalmi Figyelő 1861. február 27-én megjelent 17. számának 272. oldalán olvasható.

Ez az az időszak, amikor a társaság a fellendülés komoly jeleit mutatja, miután működése 1848 és 1860 között szünetelt. Az 1861-es év elején (január 31-én) Arany János a Kisfaludi Társaság ülésén részleteket olvas fel Shakespeare-fordításaiból. Megindul a nyugati irodalmak remekeire irányuló fordítói munka, mely felváltja az addig majdnem általánossá vált ókori klasszikusok fordítását szorgalmazó divatot. Ekkor fedezik fel a kisfaludysták Madáchot és az Ember tragédiáját. Ugyanekkor az Arany János szerkesztette Szépirodalmi Figyelő oldalain a Kisfaludy Társaság pártolói között Horváth Árpádné Szendrey Júlia neve mellett tizennégy paksi irodalompártoló nevét olvassuk. Nagyszerű élmény, hiszen minden bizonnyal a város hírnevét öregbítő adattal állunk szemben.

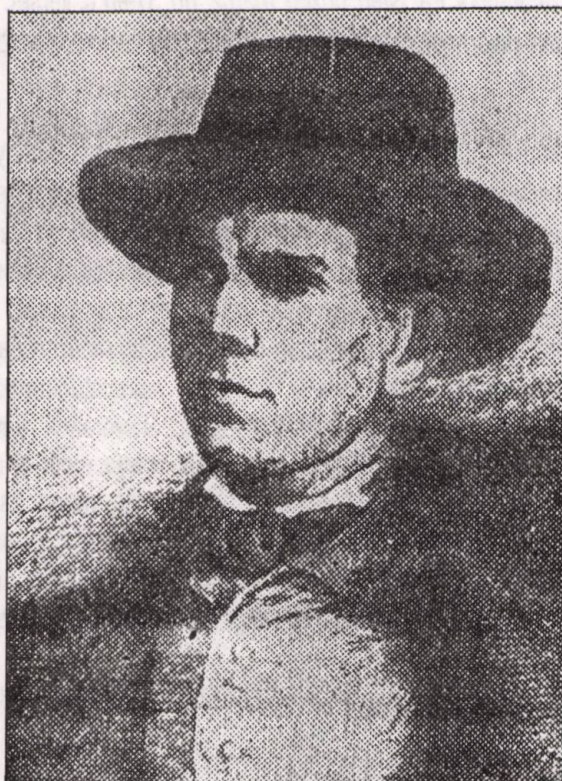
Hadd szóljunk ezek után a zenepártoló Jámbor Pálról, aki nemcsak az irodalom berkeiben vált járatossá Beranger, Victor Hugo, a két Dumas és Baudelaire Párizsában a múlt század közepén, hanem a zene iránti érdeklődése révén híres muzsikuskok, zeneszerzők barátjává is vált. Párizsban alkalmá volt ismert személyek szalonjaiba hangversenyekre járni, de főleg az operaelőadásokat látogatta. Párizsban írt naplójából tudjuk, hogy örömmel vette az őszi operaévakok megnyitását, rajongott a kitűnő előadóművészek iránt, verset írt Liszt Ferenchez és bizonyos mértékben zenekritikussá is vált.

Hogy mit jelentett Hiador számára a zeneművészet és főleg egy-egy operalátogatás Párizsban, a száműzetés keserű éveiben naplójának 1854-ben írt lapjairól is megtudhatjuk: "A nagy opera tegnap nyílt meg, 100 frank volt egy jó hely. Az arról lehet ítélni, hogy mind csak nagy vendégek vesznek részt ezen élv-dús műestélyen. A Hugenot-tákat adták. Meyerbeer, a harmadik felvonáshoz új balett-áriákat teremtvén, kellemesen lepé meg a dallam- és zeneszomjas közönséget. De nemcsak a dalműben, hanem magában a dal-házban is kellemes változások történtek.

A balcon-karszékek (stalles) nincsenek többé, mi által az erkély-páholyok több világosságot és tért nyertek. Az előtt börtönök voltak inkább, mint páholyok. Ha belsejéből a ház homlokzatára vetjük szemeinket, itt ismét kedves átalakulást lelünk. Az esernyős elejű operaház pompás mennyezetté vált elülről, homloka pedig olajfesték által nyert új fényt, hol arany betűkkel ragyog: Academie Imperiale de Musique.” Ez a kimerítő beszámoló beillene akár egy kisebb adaléknak is a párizsi operaház történetéhez, nyelvezete pedig, melyből most húzzuk alá a dallamszomjas, zeneszomjas, dalház szavakat, díszíthetné, színesebbé tehetné ma is a zenével kapcsolatos szókincsünket, feltéve ha ezt elfogadnánk.

Ami pedig Jámbor Pál és a hegedűvirtuóz Reményi Ede kapcsolatát illeti, említésre méltó az a tény, hogy a költő Úti tárcza c. írásában többek között arról is ír, hogy 1871. nyarán tíz napot töltött Reményi társaságában Balatonfüreden.¹

Reményi Ede (1828-1898) a világhírű hegedűvirtuóz Miskolcon született ahol már kilencéves korában hangversenyezett. Tanulmányait a bécsi konzervatóriumon végezte. Húsz éves volt, amikor kitört a magyar forradalom. Reményi Ede mint Görgey tábori hegedűse vett részt a szabadságharcban s ezért 1849 őszén el kellett hagynia az országot. Emigrációs éveit Konstantinápolyban, Párizsban, Londonban és az USA-ban töltötte, ahol több évi tanulás után kiváló hegedűssé képezte ki magát. Külföldön nemcsak sikeres koncertjei tették híressé, hanem mint a magyar zene lelkes népszerűsítője is ismert volt. Az ötvenes évek elején miután visszatért Európába, Liszt weimari köréhez tartozott és Brahmszal is koncertezett. Több ideig volt ezután Londonban az angol királyi zenekar szólóhegedűse. 1861-től a 70-es évek elejéig Magyarországon tartózkodott. Országszerte szerepelt és számos jótékonysági koncertet is adott, szervezett, többek között ő gyűjtötte össze hangversenyein a budapesti Petőfi-szoborhoz szükséges pénzösszeg nagy részét. 1875-től Párizsban, később New Yorkban élt. Hangversenyezett Kelet-Ázsiában s a briliáns technikájú virtuóznak még Ausztráliában is rendeztek koncertet.

REMÉNYI EDE

1891-től ismét hazájában lép fel, majd március 31-én Szabadkán a városi színházban koncertezett. A Bácskai Ellenőr c. Szabadkán megjelenő újság március 29-i száma beszámol Reményi Ede hangversenyének részletes műsoráról és a nagy érdeklődésről, mely a művész jövetelét kíséri. A szám címlapján olvasható az az alkalmi vers melyet Jámbor Pál Reményihez írt. A vers címe *Isten hozott márcz. hó 31-én*. Hadd idézzük a hat strófás vers utolsó versszakát:

*Maradjon most itthon, légy apostol,
Kincstár az élő hagyomány,
Benned testvérkép egyesülnek
Beethoven s a magyar cigány,
Teremts magyar zenét Reményi;
Húzd ! míg vonód porondra hull.
Te a költőknél boldogabb vagy:
Te nem zengsz koszorútlanul.*

*1. A Közvélemény, 1871.IX.1., 1. oldal

A lap következő, április 2-i számából megtudjuk, hogy a hegedűművész és a Repülj fecském, *Ezt a kerek erdőt* és a *Rákóczi-induló* komponált átiratok szerzője nem először járt Szabadkán. 1864-ben már nagy sikerrel szerepelt a városban, méghozzá jótékony koncertet adva. Reményi másodszor 1891. március 30-án érkezett vonattal Pestről. A szabadkai vasútállomáson nagy ovációval fogadta őt a zenekedvelő közönség és a város előljárósága. Másnap a hegedűművész Jámor Pált kereste fel. Idézzük a lapot: "Majd régi ismerősénél Jámor Pálnál tisztelgett Reményi, akihez régi barátság fűzi."

Ez az adat ösztönzést adhat a Jámor-kutatóknak arra, hogy Reményi levelesládájában Jámor Pál levelei után kutassanak. Talán vannak még feldolgozatlan levelek melyek közelebből megvilágíthatnák a költő és a zeneművész kapcsolatát.

A Szabadkai Közlöny c. hetilap mely vasárnaponként jelent meg, március 29-i számának címlapján szintén hozza Jámor Pál *Isten hozott márcz. hó 31-én* c. versét. Egy harmadik Szabadkán megjelenő újság, a Szabadkai Hírlap vasárnapi számának címlapján (szintén március 29-én) még egy Reményihez írt vers olvasható Jámor Pál tollából. Ennek címe *A művész fiú*.

Hogy Jámor Pál közelebbi kapcsolatban lehetett Reményi Edével, bizonyítja a tény, hogy a költő minden áron kedveskedni akart a vendégnek. Hadd olvassa Reményi három szabadkai lap első oldalán a hozzá írt üdvözlő és dicsőítő verssorokat! Biztosak vagyunk abban, hogy a hegedűvirtuóz boldogan olvasta a hozzá szóló strófákat három újságban is, de abban is biztosak vagyunk, hogy Jámor Pálnak nagyon rosszul eshettek a következő sorok, melyeket a Szabadkai Közlöny április 5-én közölt valószínűleg a szerkesztő, Török Zsigmond tollából. A rövid cikk címe: Tévedés. "Lapunk múlt számában "Isten hozott" című lendületes költemény jelent meg Jámor Pál úrtól, de ha tudjuk, hogy ugyanazon költemény, ugyanazon napra, ugyanazon városban megjelenő másik lap számára is beküldetik, illetve általa is közöltetik - sajnálatunkra bár - de megfosztottuk volna előfizetőinket annak élvezetétől; amennyiben mi is csak a töltött káposztát szeretjük - kétszer felmelegítve."

Reményi ezt a cikket már nem olvashatta, mert április 1-jén a délelőtti vonattal visszautazott Budapestre.

A hegedűművész elutazott, a költő meg maradt és megbocsátott. Megbocsátotta az újságírók csípős megjegyzését, hiszen nem először történik vele ilyesmi. A szabadkai diákok szeretete azonban kárpótolta ezért. Jámor Pál élete végéig hálával gondolt vissza azokra a Pál-napi ünnepekre melyeket évről-évre rendezett számára Szabadka város tanuló ifjúsága és a régi gimnázium tanári kara. A *szabadkai közönséghez* c. versében ilyen sorok vannak:

..
Büszke vagyok, hogy e város sarja kezemben ...
vagy:

..
Van, van ez országban kis szeglet, hol nevem él még ..

Kunkin Zsuzsanna

Kernné Magda Irén:

Paksiak a szabadságharcban

1848-49.

II. rész

A 48-as paksi származású honvédek névsorának összeállításához forrásként számos, főként a kiegyezés (1867) után született kiadvány is lehetőséget nyújt. A kiegyezést követő években már senkinek semmilyen oka nem fűződött ahhoz, hogy a szabadságharc honvédseregében való szolgálatát titkolja.

A források közül a legfontosabb a megyénként és városonként sorra alakuló 48-as honvédegyletek névsora, melynek hitelességét a túlélők személye garantálta: csak az lehetett az egylet tagja, aki hiteles okmányokkal vagy ennek hiányában két tanúval tudta bizonyítani, hogy 48-as honvéd volt. A Tolna megyei honvédegylet tagjainak névsorából a paksiak:

Dolgozatom második részében azon egykori paksiak adatai olvashatók, akiknek neve a fontosabb enciklopédikus munkákban megtalálható, s életrajzukban szerepel, hogy 48-as honvédek voltak, továbbá (az általam ismert) történeti munkákban fellelhető életrajzi adataik ezt bizonyítják.

Bernstein Béla: A negyvennyolcas magyar szabadságharc és a zsidók c. munkájában a szabadságharc bukása után büntetésből az osztrák hadseregbe besorozott zsidó honvédeket sorolja fel. Közülük paksi származásúak:

Engel Dávid tizedes	242.o.
Kern József közhonvéd	249. o
Breitel Markus	258.o.
Engel Daniel	259.o.
Herman Benjamin	264. o.

A legfrissebb, a szabadságharc 150. évfordulójára megjelent, a Tolna Megyei Levéltár 1848-49-es irataiból összeállított forrásgyűjtemény is közli a levéltár birtokában lévő sorozólistákat, pontosabban a mozgó nemzetőrségbe sorozott négy század honvédeinek névsorát, és a mellékletekben is közöl egy, a különböző honvédjönclisták összesítéséből összeállított névsort, településenkénti csoportosításban.

A forrásgyűjtemény címe: Tolna megye 1848-49-ben, szerkesztette dr. Dobos Gyula, kiadta Tolna Megyei Önkormányzat Levéltára, Szekszárd, 1998.

A mozgó nemzetőrség névsora a kötet 97.-107. oldalon, a honvédseregbe besorozottaké a 224.-225. oldalon olvasható.

Bácskába, az ókéri táborba 1848. június 5-én induló nemzetőr sereg tisztjei között (dr. Horváth Árpád tanulmányában közölt zsoldlista szerint) családnevük alapján kikövetkeztetve az alábbi paksi közbirtokos családok tagjainak nevét olvashatjuk (95-96. old.).

Kurcz György	auditor (hadbíró) százados
Szeniczey Vilmos	nemzetőrségi kapitány
Szeniczey Ferenc	nemzetőrségi kapitány (nem a zsoldjegyzékben, hanem egy hadparancs kapcsán említi; 129 old.)
Kiss Ferenc	nemzetőrségi kapitány

Kiss Zsigmond	főhadnagy
Kornis József László	főhadnagy
Vigyázó Rudolf	főhadnagy
Kurcz Ferenc	főhadnagy

Az 1848-49. szabadságharc paksi származású honvédei közt tarjuk számon Szinnyei József: Magyar írók élete és munkái c. lexikonjának életrajzi adatai szerint.

Jámbor Pál (Hiador) (1821. - Szabadka 1897) paksi születésű költő életrajzi adataiból ismert a szabadságharcban való részvétele.

Kohn Gábor orvos (sz. Paks, 1829 - Paks, ?), Bem seregében szolgált.

Kovács József, vasvári, tűzér a "nemzet funerátora", sz. 1832. Paks - 1894 Nagysurány.

Kovács György, vasvári, honvéd (1834, Paks - ?) az előbbi testvére, később fényképésszel is foglalkozott.

Dr. Novák Sándor 1816. Arad - 1885. Paks, Orvos, amatőr régész, a szabadságharcban nemzetőr hadnagy.

Bona Gábor könyveiből az alábbi paksi származású tisztek adatait ismerjük:

Daróczy Pál, királydaróczi

1812. május 1. Paks, - 1848. október 6. Futak. Apja Daróczy Lajos, királyi tanácsosa.

Magyar r. katolikus. Kilépett hadnagy (1830-1843. a huszárezredben szolgált)

1848. június 13 - főhadnagy, október 3. (1) - százados az 5. honvédszászlóaljban.

Részt vesz a délvideki harcokban. Betegségben hal meg.

Kiss Vince honvéd őrnagy

1825. Paks (Tolna m.) - 1864. ? Nemesi származású, magyar. A gráci katonaiskolán végez. Kilépett hadfi (1839-1844-ben a 48. gyalogezredben szolgált).

1848. VI.13-tól hadnagy a 8. honvédszászlóaljnál. X.19. (16)-tól főhadnagy, XII.3. (1)-tól százados ugyanitt.

1849. márciusában áthelyezik a Bács megyei 1. mozgó nemzetőr-zászlóaljhoz. V.8. (1)-tól őrnagy, az előbbiből alakuló 128. honvédszászlóalj parancsnok.

Kornis Pál, tóthváradaljai

1824. január 28. Bőlcse - 1876. március 31. Paks. Apja Kornis Pál, Tolna megye főügyésze. Magyar. Jogot végez, ügyvéd.

1848. november 18. (16) - hadnagy az 1. utászezredben, illetve a 2. utászászlóaljban.

1849. február (1848. december 16.) - főhadnagy ugyanitt. Március (16) - százados a 3. utászászlóaljnál a IX. hadtestben.

A kiegyezés idején Pakson él, mint ügyvéd hal meg.

Petrich Ferenc, hanusfalvi

1826. Paks - 1908. U.O. Birtokos nemesi származású magyar. A pozsonyi jogakadémián végez, majd szülei birtokán gazdálkodik.

1848. május végétől önkéntes a 8. honvédszászlóaljnál (Szekszárdon ő áll be elsőnek). A délvideki harcok

során őrmester lesz. November 11. (1) - hadnagy, 1849. február (január 1.) - főhadnagy a 45. zászlóaljnál Perczel hadtestében, majd a VII. hadtestben, végül a Kmety-hadosztályban. Június 13-án a csonai ütközetben megsebesül. Júliustól százados.

A szabadságharc után birtokán gazdálkodik. 1867/68. a Tolna megyei honvédegylet tagja. Az 1880-as években a kölesdi kerület országgyűlési képviselője, a Függetlenségi Párt tagja.

Rudnyánszky Iván (János), báró

1819.? - 1888. Paks. Apja Rudnyánszky Mihály, középbirtokos, Békés megye országgyűlési követe. Magyar, r. katolikus, nőtlen. Földbirtokos gazdálkodó Pakson.

1848. november 28. (16) - hadnagy az alakuló 16. Károlyi huszárezredben. 1849. január (16) - főhadnagy. Június közepén ezrede négy hadra kész századával a feldunai hadsereghez osztják be. A világosi fegyverletételnél alszázados ugyanitt.

Közlegényként besorozzák, 1851. elbocsátják. Haláláig birtokán gazdálkodik. A kiegyezés után a Tolna megyei honvédegylet tagja.

Az 1867-ben összeállított Honvéd Emlékkönyv (TNL).

mely az 1848-49-es Tolna megyei honvéd egylet igazolt tagjainak törzskönyve,
az alábbi paksi lakosok nevét sorolja fel a szabadságharc katonái között:

Sorszám	Név	
877.	Nagy Miklós tüzemester	11. üteg
878.	Németh Alajos őrmester	3. huszárezred
879.	Tufner András altiszt	7. hza
880.	Hoffer Flórián közvitéz	2. hza
881.	Rédl Josef tüzér	
882.	Angyal Dániel tizedes	21. hza
883.	Podai (Dodai?) Gábor tizedes	Zrínyi szabadcsapat
884.	Szabados Pál tizedes	21. hza
885.	Burits Sándor tizedes	12. hza
886.	Halász András altiszt	hidászoknál
887.	Incinger István altiszt	1. hza
888.	Szalay István őrmester	57. hza
889.	Pintér Lajos közvitéz	
890.	Kováts András főutász	6. hza
891.	Farkas Ferenc főutász	6. hza
892.	Steiner András tizedes	32. hza
893.	Fater (Pater?) Josef közvitéz	5. hza
894.	Lengyel Gábor közvitéz	12. hza
895.	Balata Ferenc közvitéz	12. hza
896.	Vámos János közvitéz	12. hza
897.	Kollár János közvitéz	12. hza
898.	Pap Mihály közvitéz	96. hza
899.	Matatits József őrmester	57. hza
900.	Reichay János közvitéz	
901.	Lucz Alajos közvitéz	7. hza

902.	Vitt Josef tizedes	192. hza
903.	Pintér István közvitéz	192. hza
904.	Verli János közvitéz	192. hza
905.	Reich Josef közvitéz	10. hza
906.	Steiner András közvitéz	6 tűzérhza
907.	Ruf(?) Reif Mihály közvitéz	
908.	Vadász György közvitéz	5. hza
909.	Dobis Károly tűzér	71. üteg
910.	Szalay Mihály közvitéz	142 hza
1138.	br. Rudnyánszky Iván huszárszázados	
1139.	Petrits Ferenc százados	
1140.	Kornis Pál százados	
1141.	Vigyázó Rudolf százados	
1142.	dr. Novák Sándor törzsorvos	
1143.	Nagy Miklós tűzmester	11. gyalog ütegnél
1144.	Ambrózy György főhadnagy	
1145.	Szemerey György huszárhadnagy	
1146.	Orosz Lajos hadnagy	
1241.	Éberling János altiszt	71. hza

Felhasznált irodalom:

Bona Gábor:	A szabadságharc fegyveres ereje (tanulmány), Hadtörténeti Közlemények, III. évf. 1. sz. 1998. március
Bona Gábor:	Tábornokok és törzstisztek a szabadságharcban; Zrínyi K. Budapest, 1983.
Bona Gábor:	Kossuth Lajos kapitányai; Zrínyi K. Budapest, 1988.
	Honvéd Emlékkönyv, 1867. Szekszárd (Tolna Megyei Levéltár)
Dr. Horváth Árpád:	A Tolna megyei 1848-as szabadságharcosok nyomában; Tanulmányok Tolna megye történetéből 1. k. Szekszárd, 1968.
Szinnyei József:	Magyar írók élete és munkái, HX. k. Budapest, 1911. (utánnymás 1980-81.)
Urbán Aladár:	A nemzetőrség és honvédség szervezés 1848. nyarán, Akadémiai K., Budapest, 1973.

Rövidítések:

ev	- (ágostai) evangélikus
hza	- honvédszászlóalj
k, rk.	- római katolikus
ref., r.	- református
o. old.	- oldal
Sz.	- született
sz.év	- születési év
Szhely, szh.	- születési hely
Tarth., Th.	- tartózkodási hely
TML	- Tolna Megyei Levéltár
v, vall.	- vallás
zs.	- zsidó vallású

Csontos Csilla:

Petrich Ferencz honvédszázados élete

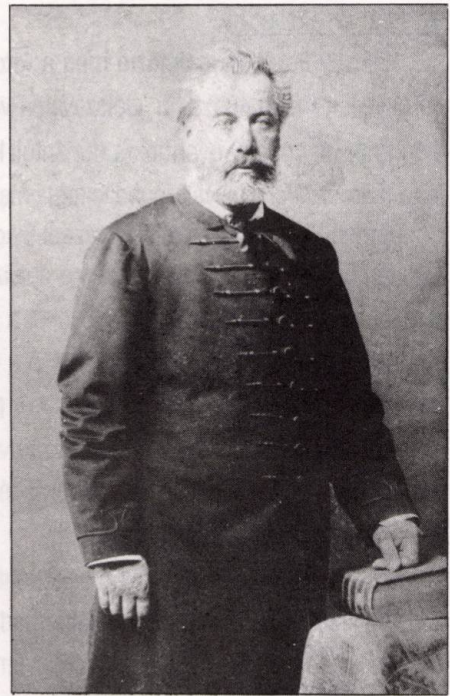
(1826-1908)

Csontos Csilla a Vak Bottyán Gimnázium 4. osztályos tanulója a Tolna Megyei Levéltár helytörténeti pályázatán 3. helyezést ért el Petrich Ferencről írt dolgozatával.

A pályázat eredményének súlyát és rangját bizonyítja, hogy a díjazottak között egyetlen volt, aki gimnáziumi tanulóként érte el ezt a kiváló eredményt.

*“... ki hajdan karddal kezében,
majd szóval s tollal küzdött hazánk
függetlenségéért...”*

(Boda Vilmos¹)

Petrich Ferenc honvédszázados

E l ő s z ó

A szabadságharc 150. évfordulója méltó esemény arra, hogy illően megemlékezzünk róla. Az 1848-49-es események kapcsán nem csak a bukásáról kell meg emlékeznünk, hanem az abban a korban élő kiemelkedő személyiségekről, akik sokat tettek, környezetük, szűkebb hazájuk fejlődése érdekében.

Ezért választottam ki Petrich Ferenczet, aki nem csak hazafias helyállása, hanem sokszínű egyénisége, emberi hibái, jó szándékú gondolatai, tettei miatt állt hozzám a legközelebb. Példaképül szolgálhat korunk emberének is. Petrich Ferenczről az átlag paksi polgár nem is hallott, nem ismeri tevékenységét, annak ellenére, hogy a helytörténeti tankönyv szabadságharc alatti tevékenységre utal, de részleteket nem közöl.

Igaz így sokkal nehezebb volt feladatom, de az évfordulóra gondolva mégis belekezdtem. Ezért hosszas kutatás után derült ki, hogy nem csak a szabadságharc évfordulóját, hanem Petrich Ferencz halálának 90. évfordulóját is ünnepelhetnénk Pakson, szülőföldjén.

Az evangélikus temetőben sétálva néhány ember szeme megakadhat azon a fekete márványsírkőn, amely alatt nyugszik, családjával együtt. Sírja gondozatlan, pedig megérdemelné, hogy ápolják emlékét, mivel életében sokat tett a város lakóinak jobb életéért (pl.: Haltenyészítő társulat stb....), a városért.

Munkámat nagyban megnehezítette az a tény, hogy már az anyakönyvi- és a halálozási kivonat is megsemmisült a háborús pusztítások során. Gondot okozott korom is, - mivel nem vagyok nagykorú- így kutatásomat csak a sajtótermékekben végezhettem. Az alispáni iratok hozzáférhetetlensége végett bírói tevékenységéről nagyon keveset tudhattam meg. A helyi könyvtárnak köszönhetően kerültek birtokomba azok az adatok, amik az Országos Széchényi Könyvtárból származnak. De ez a módszer már elég idő- és pénzigényes, ezért nehezen tudtam begyűjteni az információkat. Ezek után sem csüggedtem el, hanem úgy gondoltam, hogy ennyi viszontagság után, megtisztelhetem városom szülöttét azzal, hogy a kettős évforduló évében összefoglalom és megosszam másokkal, mindazt, amit erről a nagyszerű emberről, Petrich Ferenczről érdemes tudni.

K e z d e t e k

Kölcsey Ferenc fogalmazta meg a reformkor hajnalán azokat a gondolatokat amelyek a következő évtizedek törekvéseit meghatározták: „Jelszavaink valának: haza és haladás....” Amikor ezek a gondolatok születtek, akkor látott napvilágot egy gyermek a dunántúli kisvárosban, Pakson. 1826. április 26-án még senki sem gondolta, hogy ez a mára szállóigévé vált mondás fogja meghatározni, kijelölni Petrich Ferencz életútját.

Petrich Ferencz élete a XIX. századi Magyarország három legfontosabb korszakát öleli át: a reformkort, a szabadságharcot valamint a kiegyezés és a dualizmus időszakát. Az ifjú Ferencz a reformkor idején tanulta, figyelte meg azokat a tevékenységeket, törekvéseket a gazdaság és a politika terén, amelyekből a későbbiekben példát vett. A felnőtte évről ifjú az 1848-as események hatására „kötelességének” érezte a korábbi reformok, ill. az ország függetlenségének kivívását. A középkorú férfi a szabadságharc bukása utáni kiábrándulása miatt arra törekedett, hogy a reformkor eszményeit felhasználva haladó, korszerű gazdálkodást valósítson meg birtokán, valamint a közéletben, a politikában is ezt a törekvését képviselte. Egész életében a változtatás, a haladás híve volt gazdasági, politikai és társadalmi téren egyaránt.

Középbirtokos nemesi család sarjaként született. Apja Petrich János volt, földbirtokos, aki gazdálkodást folytató. Az anyja személyéről nem találtam adatot. Anyja két gyermeknek adott életet, Jánosnak, aki három évvel volt idősebb Ferencznél. Ő a gyönki gimnázium tanulója volt, aki Ferenczcel egy évben iratkozott be az iskolába, majd „köz- és váltóüggyvédként” tevékenykedett. Azonban elég korán, életének 28-ik, évében 1851. július 11-én halt meg elmebajban.

A gyermekévek eltelte után Ferencz tanulmányait a Tolna megyei Gyönkön kezdte az 1834-35-ös tanévben. Itt végezte el a gimnáziumot is. Az iskolai beiratkozását a gyönki gimnázium évkönyve megőrizte. (A másolata a következő oldalon található.) A főiskolai éveit a pozsonyi jogakadémián töltötte, majd iskoláinak befejezése után a szülei birtokának egy részét átvette, és ott gazdálkodott. Az 1848-as év elejének eseményei hatására a gazdálkodást abbahagyta, és a szabadság, a haladás és a függetlenség szolgálatába állott.³

A forradalom és a szabadságharc kora (1848-49)

Petrich és a szabadságharc kapcsolatáról kevés forrás áll rendelkezésünkre, csupán egy-két feljegyzés honvédeletről és saját visszaemlékezése. A függetlenségi harcról készített beszámolója alapján három terület határozta meg e korszakát: a délvidéki harcok, a felvidéki események, és Budavár ostroma.

Az 1848-as év közepétől a szomszédos megyékből sorra érkeztek a riasztó hírek a szerbek és a horvátok betöréséről. Szükség volt egy mozgó nemzetőrség felállítására. "Perczel Miklós lelkes buzdítása eredményeképp 130 erős testalkatú, fegyver viselésére alkalmas önkéntest sikerült a VIII. honvédzászlóaljhoz rövid pár nap alatt egyedül Szekszárd városából kiállítani".⁴ Az első között beálló Petrich Ferencz így emlékezik vissza az eseményre:

„Május 16-án bocsátotta ki gróf Batthyány Lajos és Baldacci Manó a felhívást a „rendes nemzetőrség” felállítására. Én egyike voltam a legelsőeknek kik Szekszárdon a VIII-ik zászlóaljhoz beállottak, úgy hogy a zászlóalj kiegészítését, mint toborzó főnök már én eszközöltem a megye népesebb mezővárosaiban.

A zászlóalj szervezésével Tolna megye területén Perczel Miklós későbbi ezredes és főispán volt megbízva. A VIII. zászlóalj Tolna, Baranya és Somogy lelkes fiaiból alakult meg nagyhírtelen s a három megye önkéntesei Pécsen gyülekeztek, ahol Vitális őrnagy volt a parancsnokunk.”⁵

A Dráva-menti őrvonalra rendelt sereg 1848.július 5-én indult el gőzhajón Bajára, majd onnan a kijelölt ókéri táborba.⁶ Útközben történt, hogy pár napi gyaloglás és felkészítés után Perczel Miklós, hadtestét Eszék bevétele

vezényelte. Petrich feljegyzésében feleleveníti az eseményeket és beszámol arról, is mi történt Ó-Kérnél:

„Eszéket be akartuk venni! Nem sikerült! Ágyúnk nem volt. Csakis lőtávon kívül érintkeztünk a várbeliekkel, mert ágyú nélkül ostromról szó sem lehetett. Hát biz mi, egy napi táborozás után, újra visszatérünk szállásunkra, Dárdára.

Néhány napig újból a fegyverforgatásban gyakoroltuk magunkat, azután táborba szálltunk a rácok ellen, Ó-Kér alá! Itt én apró csatározásokban vettem részt. Egész életünk előőrsi szolgálatokból állott, és éjjeli támadások visszaverésében tellett el, mert amikor a rácok elleni döntő ütközetekre került sor 1848 nyarának a végén, akkor engem a Vas megyében alakult új, 45. zászlóaljhoz neveztek ki tisztnak.”⁷

Az első hírek a Tolna megyei nemzetőrök helytállásáról nem voltak valami hízelgőek. Július 14-én került sor a szenttamási ostromra, ahol a nemzetőr csapataink néhány ágyúlövés után megfutamodtak és szétszéledtek, pedig semmi veszteségük nem volt.⁸

Petrich Ferenczet a délvidéki harcokban tett jó szolgálataért őrmesterré, majd 1848. november 1-jén vagy 11-én hadnaggyá nevezték ki.⁹

A téli hadjárat idején Petrich Ferencz a VII. hadtestnél szolgált, majd Kmety György seregében folytatta a szabadságharcot. A hadjárat idén a „legnevezetesebb és szerencsés” esemény Volkmár és Kluknó környékén történt, az ekkor már főhadnaggyá kinevezett Petrich Ferencz számára. A Vilmos-husárok Volkmár szomszéd községében az osztrákoktól egy csomó lovat elloptak, ezért ők meg akarták Kmetyt támadni. Petrichet küldte el a parancsnok, hogy megtudja mi történik a szomszéd táborban. Kluknón történt az az eset, hogy a főhadnagy a helyi plébánostól kért tájékoztatást az osztrákokról. A pap rögtön arra kérte Petrichet, a századával együtt vonuljanak vissza társaikhoz, hiszen az osztrákok már közel vannak. Ezért az idős emberre hallgatva vontatott vissza Petrich Ferencz századát a volkmári táborba.

A következő feljegyzések már 1849 májusából valók, mikor Kmety és Petrich Vác környékéről a Dunán átkelve csapataikat Budavár ostromához vezényelték. Az ostromra május 4-én került sor első ízben, amikor a dandároknak a várba vezető vízvezetékeket kellett volna elfoglalniuk, mert így elvágták volna a várba vezető víz útját. Hentzi, az osztrák főparancsnok és serege keményen ellenállt, Petrich leírása szerint „170 és néhány bajtársuk hullott el.”¹⁰ Ezután 16 napos szüntelen csatározás és bombázás után május 21-én a vár minden oldalán beszüntették a támadást. Majd egy utolsó támadással elért győzelemmel végre fellélegezhetnek, bár ez az ostrom mindkét fél részéről igen sok áldozatot követelt.

„Görgey a várban, a Szent György-téren sokakat az érdemrendek sajátkezű feltűzésével tüntet ki. Hogy kik és milyen érdemrendet kaptak? nem tudom. Saját zászlóaljjal azonban tudom, hogy Niczky Pál mint zászlóalj parancsnok, Nagy Kálmán főhadnagy társam és saját csekélységem lettünk a harmadosztályú érdemrenddel a kivezérelt hadtest előtt Görgey által feldíszítve.”¹⁰ Így emlékszik vissza Petrich Ferencz, azokra a győzelmes napokra.

Budáról Kmety György tábornok, hadtestével Csorna felé vette útját, ahol Wyss dandár seregét megsemmisítette és tábornokát megsebesítette. 1849 június 13-án Petrich Ferencz főhadnagy a szuronyharc alatt megsebesült, két sebet kapott: egy lövést a mellébe és egy szuronyszúrást a lábszárába.

Felépülése után a „csorai győzővel” együtt útját, az Alvidék felé vette. Fehérváron át Paksra, Kalocsára, majd Péterváradon át Szegedig nyomultak, ahol Dembinszky csatlakozott a hadtesthez. Ekkor a seregek összpontosítását Temesváron Bem apó vette át, de a várva-várt siker már elmaradt. Megkezdődött a nemzeti sereg feloszlása, egy-két csapatfoszlány még próbálkozott az ellenség feltartóztatásával, de kisebb sikerek után ezek a törekvések is kudarcba fulladtak. Megtörtént a sereg teljes feloszlása, Petrich Ferencz tisztársaival együtt bujdosva tért haza Tolna megyébe. A szabadságharc bukása előtt, a végső harcok sorozata idején nevezték ki 1849. júliusában honvédszázadoszá.¹¹

Az önkényuralom évei és a kiegyezés

A szabadságharc leverése után Haynau rémuralom néven bevonuló diktatúrája legelső feladatának a megtorlást tekintette. Százakat börtönöztek be, katonák ezreit sorozták be a császári hadseregbe. A függetlenség hívei emigrációba vagy bujdosásra kényszerültek. A volt honvédszázadosnak, Petrich Ferencznek is menekülnie kellett a börtönbe zárás elől. Éppen a bujdosás, ami magyarázatul szolgál arra, hogy miért nem találunk az 50-es évekből feljegyzést életéről. Visszavonult a családi birtokára, ahol a magánéletét rendezte. Mindezt a paksi evangélikus temetőben található sírkövérről olvashatjuk le, ami bizonyítja, hogy 1854-ben született első Katalin nevű lánya. Feleségét, a végi Berreghy Rózát (1834-1906), hogy mikor vette feleségül az esketési anyakönyv hiányossága miatt nem állapítható meg. Öt gyermeknek adott életet, akik-szintén anyjukkal, apjukkal, nagybátyjukkal és nagyapjukkal együtt a paksi evangélikus temetőben nyugszanak: Katalin (1854-1896), Árpád (1855-1922), Jolán, özv. Késmárky Ivánné (1860-1934), Flóra (1872-1897), Gizella, Zsigárdy Istvánné (1886-1951)

A Haynau-t követő Bach rendszer bukása után az uralkodó, Ferenc József a megye főispánját, Szatkovánszky Imrét 1860-ban azzal bízta meg, hogy egy megyei állandó bizottmányt és egy tisztikart hozzon létre. Az utasítások szerint a főispánnak az állandó bizottmányt olyképpen kellett összeállítania, hogy „abban rang-születés-birtok-értelmiség és iparra való tekintet nélkül a megyei lakosok összessége illőleg képviselve legyen.”¹² Az 1861. január 7-én tartott közgyűlésen a megyék a 48-as alapot tekintették irányadónak. A megválasztott második állandó bizottmány 893 taggal jött létre, köztük a volt honvédszázados Petrich Ferenczcel a földvári járásból.¹³

Az 1867-ben lezajlott kiegyezés hatására a megyegyűlés tárgyalhatta a külföldre menekült politikai emigránsok hazatérésének és vagyonuk visszaadásának ügyét. A szabadulás mámorában lévő honvédek, tisztek, hazafiak megalakították a megyei honvédegyletet, melynek tagjául választották a volt honvédszázados is.¹⁴

Hivatkozások

- 1 Tolna megyei Közlöny 1908. március 26.
- 2 Paksi Evangélikus Lelkeszi Hivatal - Halotti anyakönyvi kivonat
- 3 Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai 468. o.
Szinyei József: Magyar írók élete és munkássága X. kötet 50. o.
- 4 Tanulmányok Tolna megye történetéből I. kötet 89. o.
- 5 Kernné Magda Irén: Városunk: Paks 49. o. (Budapesti Napló 1889. Június 14.)
- 6 Tanulmányok Tolna megye történetéből I. kötet 98-99. o.
- 7 Kernné Magda Irén: Városunk: Paks 49. o.
- 8 Tanulmányok Tolna megye történetéből I. kötet 101. o.
- 9 Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai 468. o.
- 10 Kernné Magda Irén: Városunk: Paks 51. o.
- 11 Kernné Magda Irén: Városunk: Paks 50-52. o.
Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai 468. o.
- 12 Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. kötet 189-191. o.
- 13 Tanulmányok Tolna megye történetéből VIII. kötet 222. o.
- 14 Bona Gábor: Kossuth Lajos kapitányai 468. o.

Törjék Zsuzsanna:

Gondolatok Ady Endre: Margita élni akar című művéről

Bevezető

A huszadik század végén szükségessé válik még egy pillanatra Ady Endre felé fordítani a figyelmünket. Arra az Ady Endrere, akinek század eleji jóslatai most beválni látszanak, aki a századvég emberének a „Minden Egész eltörött” világában lehetőséget kínál az eltörött „Egész” összerakására. Hiszen ma Adyt olvasva rádöbbenhetünk, hogy nemcsak a világban, de bennünk is eltörött egy „Egész”, ami csak egy módon lesz újra eggyé, s hogy hogyan, erre próbál a dolgozat választ adni, a Margita élni akar című mű jelentéshálózatát vizsgálva.

Szinte megszámlálhatatlan tanulmány, monográfia készült már Adyról, de nem találunk közöttük egyet sem, amely kitüntető figyelmet szentelne a műnek, vagy részletesen foglalkozna a műben megjelenő összes problémakör felvetésével, majd értelmezésével.

Részben azért van ez így, mert e munka Adynak egy játékos vállalkozása, műfaji tekintetben egyedülálló életművében. Ez az első és utolsó verses regény, amit megírt, s e tekintetben csak próbálkozás marad, a róla véleményt alkotók nem tartották sikerült alkotásnak. Elkerülte figyelmüket, hogy a mű értéke annak részleteiben keresendő s, mint ilyen, szintézise is lehetne Ady költészetének, mert minden Adyt foglalkoztató kérdést, problémát magába olvaszt. Mindezt úgy teszi, hogy közben nemcsak a részletekben megjelenő mondanivalók, hanem maguk a részletek is összetartoznak, egymásra hatnak, ennél fogva e mű fényében láthatjuk azt a gondolkodásmódot, ami Ady egész életművét jellemzi. Másrészt a mű elfelejtettségének indoka lehet az is, hogy merész, súlyos, aktuális problémákat tár fel, melyekről mindig nehéz volt és nehéz ma is, mindenféle torzítás nélkül beszélni.

Mindezek figyelembevételével tárgyaljuk a mű keletkezése körül jelentkező zűrzavart, különös tekintettel a fogadtatásra, a korabeli politikai, történelmi helyzetre, életrajzi vonatkozásokra. A Margita élni akar mondanivalóját jelentésrétegekre bontjuk, s ezek elemzésén keresztül kíséreljük meg bemutatni a Margita képviselte egységes szimbólumot, a mű lényegi jelentését, üzenetét. Betekintést nyerhetünk a hősnő zsidó volta miatt felmerülő, Ady zsidóságról vallott nézeteibe, melyeket egyéb művekkel egybevetve is vizsgálunk. Nyomon követhetjük, hogyan éli meg a korabeli magyar értelmiség a századelőt, annak visszásságaival együtt, s hogyan vetítődik ki ez a sors a mai magyarságra, önmagunkra.

A dolgozat kiemeli a Margita élni akar című művet az életmű egészéből, így csupán azokról a versekről, cikkekről, novellákról tesz említést, amelyek tartalmilag reflektálnak a műre. Az életrajzi mozzanatok közül is, csak a tárgyalt művel közvetlen kapcsolatban lévő adalékokat érintjük. Egy műre koncentrálódik tehát munkánk, de egy olyan műre, amely Adyról mindent megmutat, melynek megértése közel visz minket Ady gondolkodásmódjának átlátásához, a magyarság, saját sorsunk megértéséhez.

A mű keletkezési körülményei

Fogadtatás - a Margita élni akar, mint talányos nem-regény

„Verses História, melyet szeretettel ajánlok figyelmébe azoknak, akik szeretnek avagy nem szeretnek” - ezzel a dedikációval indult meg a „Margita élni akar” a Nyugat 1912. július 1. számában.

Margita élni akar

Érdemes figyelni fogadtatásának zavaró körülményeire annál is inkább, mert Ady szerette e művét, ezért bántotta, hogy barátai és íróársai nem értékelték érdeme szerint. Földessy Gyula írja: "A Margita - regény befejezésekor csendes - higgadtan jegyezte meg előttem, hogy költeménye nem olyan rossz, mint amilyennek tartják"^[1]. A fogadtatás illusztrálásaként álljon itt Hatvany Lajosnak a véleménye, akit Ady "igaz, ösztönző, jó barátomnak" tart: "Tollából csak úgy omlott a sok stanza. Mi bámultuk a patakvást, s megjegyeztük a regény hőseinek nevét, Margitáét, a jogász György úrét és a piktor Ottokárét. A neveket megjegyeztük, és vártuk, hogy mi lesz a nevek viselőivel. Vártuk - vártuk, hogy a pattogó rímek közül mikor bontakozik ki eleven figura, lüktető mese...sok stanzát olvastam el, bűg a fülemben, zsong a ritmus, de egyéb semmi. Nem tudom, hogy Ady ezzel a regénnyel mit akart kifejezni"^[2]. Ady a műben így beszél annak lényegi mondanivalójáról:

*"S a mi regényünk bomlott nem-regény,
Majdnem semmi, tehát el kell takarni,
Nem volt benne lakos teljesülés,
Kunyhó, kastély, ágyas lugas, se garni:
Nagyon magyar és nagyon együgyű,
Találkozás e terhes Hunniában:
Találkoztunk, mi száz korszakkal ér fel,
Fölvadult szittyá s frányás zsidó némben."*

Ez a találkozás a polgárosult zsidóság - "frányás zsidó némben" - és a magyarság - "fölvadult szittyá" egymásra találása. Mindezt egy korrajzi keretbe kívánta beilleszteni Ady.

Ami pedig a formai sajátosságokat, stanzákat illeti a következő vélemények születtek: Vezér Erzsébet szerint: "olyasféle oldott lírai regényt szándékozott írni, mint Byron Don Juan-ja és annak magyar utódai: a Bolond Istók vagy a délibábok hőse."^[3] Ady Lajos szintén "Byron Don Juanjának öntudatos és szándékolt hatását" vélte látni a műben. Földessy Gyula hangsúlyozza, hogy csak a külsőségek emlékeztetnek erre: "a - különben egész másszerű - személyi és kortársi vonatkozások és a stanza - szerű forma, de Ady azt is a maga szabadabb kötöttségű versformálásához idomítja: lazítja a stanza szigorú rím - törvényét, s a hatodik verssor szabályos rímtelenítésével más hangulatú forma zenét ad a versszaknak; szerelemfilozófiája, élet - szemléletének komolysága, áhitata, egész tendenciája és verses regényének mesétlen meséje teljesen elűt a Don Juan változatos szerelmi kalandjaitól."^[4]

Néhány szót még Hatvany véleményéből, ami azért jelentős számunkra, mert meghasonul önnön korábbi állításával: "Ady nem tudott karaktereket rajzolni. Ady nem tudott elbeszélni, de tudta nagy életőlelő szimbólumokban kifejezni a férfit, az asszonyt, a létet és az elmúlást.... Igazatlanok voltunk Ady Endre iránt. Mint diadalmas fejedelem elé bíbor szőnyeget, úgy kellett volna eléje folyton - folyvást hódolatunkat teregetni."^[5] A fentiekből kiderül, hogy a kortársak mennyire értetlenül fogadták ezt a költői törekvést. Amikor nem tudták pontosan besorolni a művet egyik műfajba sem, akkor azt, mint a költő hanyatlásának bizonyítékát tartották szem előtt. Ady egyébként válaszolt ezekre a vádakra a Szerelmek az őszben c. fejezet nyitóversszakával:

*"(Nem imádom a cifra temetést
Akkor sem, eleven isten kapja
S fekete parádés sír lovagok
Állnak körül: jó - barátok csapatja
Mely eltemetne pompás - örömet
S mely azt hiszi, hogy Margita regénye
Agónia, búcsúzkodás, rogyott sor:
Hohó, urak, látjuk még egymást sokszor.)"*

A Margita - regény szereplőinek azonosítása úgyszintén kérdőjeleket rejt magában, mivel a hasonmások korántsem egyértelműen mutatkoznak meg a mű lapjain. Amikor a verses regény megindult a Nyugatban, egymást érték a találgatások a névvel nevezett személyek és bizonyos életpizódok valódiságának kikutatása iránt. Sokan megpróbálták "néhány budapesti arc"-ot azonosítani a regényalakokkal, persze nem alaptalanul. A szereplőknek voltak élő modelljei, de nem szabad elfelejtenünk, hogy ezen műben is, mint Ady költészetének egészében arról van

[1] Földessy Gyula: Ady minden titkai, Magvető, Bp., 1962., 306. old.

[2] Hatvany Lajos: Ady, Bp. 1974., 609. old.

[3] Vezér Erzsébet: Ady Endre, Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1971., 74. old.

[4] Földessy Gyula: Ady minden titkai, Atheneum, Bp., 1949., 269. old.

[5] Hatvany Lajos: Ady, Szépirodalmi kiadó, Bp., 1974., 613. old.

szó, hogy a modellek nem öncélú figurák, hanem szimbólumok, történetük jelképes értelme az, amiért Ady a megfelelő helyen, időben, kontextusban szerepelteti őket.

Kezdetben Kaffka Margit vélte önnön magát felfedezni Margita alakjában, de később kiderült, hogy a hősnő szimbolikus alakja Vészi Margit vonásaiból kelt életre. Ahogyan az életrajz kutatói tudni vélik, 1907 táján Vészi Margit iránt érzett beteljesületlen vágy tartotta hatalmában Adyt. A festő Ottokár figurájához a környezetében megforduló festők, képzőművész barátok - Kernstok Károly, Czigány Dezső, Czóbel Béla - szolgáltak alapul. Mindenek előtt azonban ez a figura, magának a költőnek az alteregója: "piktorom, kivel majdnem egy - az voltam" - írja művében. Ezen a ponton, e két szereplő, modell tekintetében válik majd fontossá Ottokár - Margita szerelem motívum, mely a Margita-regény egyik magvát alkotja. A "György úr, jogász", akit Ady "szerény csöndes", "dzsentris, finom, hallgatag" karakterként jellemez, Bölöni György alakjából indult útjára. Szólnunk kell a "Margita ura" alakjáról is, akinek megfelelője Vészi Margit első férje, Molnár Ferenc. A kéziratban maradt részek konzervatív beállítottságát kamatoztató karrieristának mutatják, akiben Ady "elvtelensége folytán, erkölcsi és anyagi sikerekért színpadí mesteremberré züllő író, a kompromisszumos magyar életutak tipikus megtestesítőjét" látta. Mindezekből kiviláglik, amiről Vészi Margit is ír visszaemlékezéseiben, hogy Ady nem szerette, sőt lenézte Molnárt.

Térjünk vissza a találgatásokhoz, amikről a fentiekben említést tettünk, s amikre Ady művében a következőképpen reagál:

*"(Kicsiny, gyanakvó nálunk a világ:
Mese - hősim alig elevenednek
S már rádobják a vizes takarót
Élő nevére hol annak, hol ennek
S az édes lázú visszaálmodást
Sorsra, korra, álomra, Margitára,
Szent szimbólumát ma is boldog harcnak,
Átadják néhány budapesti arcnak.)"*

Törjék Zsuzsanna Szegeden vágott 1998 júniusában
angol-magyar szakon. 1998. július 1-től
a Tájékoztató és Látogató Központ munkatársa.

Várhidi (Weingärtner) Erzsébet
dunakömlődi tanár néni nyomában

A PAKSI POLGÁRI ISKOLÁRÓL

Egyre kevesebben vannak, akik valamikor, fél évszázaddal ezelőtt a paksi polgári iskolába jártak.

Az Eötvös-féle 1868. évi első népoktatási törvény új oktatási formaként iktatta be a polgári iskolát, ahova az elemi népiskola négy osztályát elvégzett tanulókat íráthatták be.

1868-ban 57 fiú és 53 leány polgári iskola működött. Számuk az első világháborút megelőzően 201-re, illetve 325-re emelkedett. Az iskolák célja az volt, hogy erkölcsös, tiszta kezű, közösségi gondolkodású, sokoldalú polgárokat neveljenek a magyar társadalomnak.

Hosszas fejlődés után vált lehetővé, hogy a külön fiú és leányiskolákból polgári fiú és leányiskolák szerveződjenek.

A négy polgárit befejezve tovább lehetett tanulni a humán-, illetve reálgimnáziumokban, technikumokban, közép- és felső kereskedelmi iskolákban, még egyetemi tanulmányokat is lehetett folytatni.

Polgári iskolák nagyobb helyiségekben - mint pl. Ercsi, Dunaföldvár, Paks - működtek, stabil tantestülettel. Ercsiben az igazgató és öt polgári iskolai tanár 14 éven át dolgozott együtt, és az intézmény 2240 tanulót bocsátott ki az életbe.

Közülük egy voltam én. De sokan voltunk azok, akik elgondolkoztunk, tulajdonképpen hogy is került a mi iskolánkhoz egy Paks melletti kis faluból, Dunakömlődről Várhidi Erzsébet matek-fizika szakos tanár néni ?

Tudtunk róla, hogy sváb származású volt és a magyarosítási hullám idején változtatta meg családi nevét Weingärtnerrel Várhidire. Kiváló nevelő volt, szigorú, igényes, igazságos.

Korszerű módszerekkel, makacs elszántsággal igyekezett a kemény, falusi gyermek-fejekbe betáplálni a képleteket, tételeket, elveket, összefüggéseket.

1948-ban megszűnt a polgári iskola Ercsiben. Egy kivétellel a tanárok a községben maradtak. Sokáig foglalkoztatott, hogy hova ment el Várhidi tanár néni, és mi történt vele?

Fél évszázad múlt el, amikor elindultam Dunakömlődre, hogy kutassak egykori tanárnőnk emlékei után. Nem emlékezett rá senki, pedig érdeklődtem még a szép, impozáns faluházban is.

Már-már feladtam, amikor egy történész gondolkodású pedagógus, Bencze Barna tanár úr által megőrzött, kifakult lapokon feltűnt Várhidi Erzsébet tanárnő neve.

A Deák Ferenc utcai általános iskola 1950. április 1-ji fizetési jegyzékén félhavi illetmények szerepelnek. A legalacsonyabb 415, a legmagasabb 976 forint. Várhidi Erzsébet 782 forintot vett fel. Meglepődve olvastam a szárnyait bontogató költő-tanár Pákolicz István nevét. Illetménye akkor 550 forint volt.

A Székesfehérvári tankerületi főigazgatóság számára készült kimutatásban a Paks I. ker. Deák Ferenc utca 6. sz. alatt levő Állami polgári fiú és leányiskolára vonatkozó adatok szerepelnek. Tizenegy tanterem, 4 szertár, tanári könyvtár 587, diák könyvtár 117 könyvvel. A tanulólétszám: 154, ebből 83 fiú, 71 leány. Kilencvenkilencen katolikusok, 32-en reformátusok, 23-an görögkeleti vallásúak.

A paksi polgári fiú és leánypolgári iskolánál működő tanerők: Igazgató: Székely Sándor. Tanárok: Bodonyi Ilona, Kántor Antal, Várhidi Erzsébet (oklevelét 1923-ban szerezte), Kassalik László, rajztanár, Kovács Győzőné Balassa Hildegard (magyar-német szakos), Kőszegi Lajosné Bodor Emília, Blazsek Károly (magyar, ének, énekkarvezető), Blazsek Károlyné Kincses Adrienne (földrajz, természetrajz, vegytan), Polgár József (magyar, történelem, német). Hitoktatók: római katolikusoknál: Csertán Ernő és Müller József, evangélikusoknál Kőszegi Lajos, reformátusoknál Záborszky János. Az iskolaorvosi teendőket Dr. Dobrovits Kálmán járási tisztviselő orvos látta el. Pedellus: Palotás József, a takarító felesége volt.

A polgári iskolában tandíjat kellett fizetni. Kántor Antal volt a díjkezelő tanár. Ő tett javaslatot arra, hogy kik legyenek tandíjmentesek, és hogy kik tartozzanak a 2-től 6, 8-tól 10 és 10-től 20 forintos tandíj kategóriába.

Később új tanárok: Holló Sándor, Krasznai Gyula, Torma Ida, Szebényi István, Gánóczy Guidóné, Kern Sándor, Simoncsics Péter, Simoncsics Péterné és az igazgató fia ifj. Székely Sándor, végül Tarisznay Gerőné. A Tarisznay névvel később találkozunk.

A tantestületi jegyző Blazsek Károly Frigyes volt.

Iskolalátogatásokat Végh János tanfelügyelő végzett, jó munkáról, jó eredményekről számolt be Várhidi Erzsébet óráiról éppúgy, mint a többi pedagógus esetében.

A vallásos nevelésre nagy gondot fordítottak. Különösen a húsvéti lelkigyakorlatra, körmenetre, gyónásra, áldozásra. Felügyelő tanárok voltak: Fülöp Etelka, Várhidi Erzsébet, Kassalik László, Kántor Antal, Blazsek Károly, Polgár József és Kovács Győzőné.

Különbözeti vizsgával meg lehetett szerezni a polgári iskola harmadik és negyedik osztályának bizonyítványát. Az ilyen vizsgabizottságnak tagja volt rendszeresen Várhidi Erzsébet. Felkészítő magántanárként Dr. Tarisznay Györgyi kereskedelmi iskolai tanár neve tűnik fel a múltból. Huszonnyolc évesen került az ÁVH börtönébe, mint a Rajk-féle koncepciók per egyik áldozata. Harmincnégy éves volt, amikor szabadult. A hat évből három és felet egyedül töltött magánzárkában. A Paksi Tükör I. évf. 1. száma hosszabb tanulmányban emlékezett meg róla.

Ez az írás fel akarja idézni a dunakömlödi, sváb származású Várhidi (Weingärtner) Erzsébet polgári iskolai tanárnő emlékét. A téma kiszélesedett. Ki akarja emelni azoknak a paksi pedagógusoknak lassan múltba vesző alakját is, akik a második világháborút követő nehéz időkben úttörő munkát végeztek.

Lerakták az alapját annak az útnak, melyen haladnak a mai óvónők, tanítók és tanárok, akik nevelik, tanítják a felnövekvő kis paksiakat, hogy kellő tudással felvértezve a siker reményében indulhassanak el a harmadik évezred felé.

Hetényi István

Tumpek Mihály: Napló 1944, 1945, 1946

(Bencze Barna tolmácsolásában)

"MIÉRT IS JÁTSZUNK KATONÁST, MIKOR NINCS MÉG RUHÁNK SEM"

II. rész

- Június 03. Vasárnap:
Nagyon sokat beszélnek, hogy pár napon belül eldőli sorsunk, állítólag lengyelek, csehek elmentek, utánuk osztrákok, azután magyarok kerülnek haza. Édes anyám, remélem, hogy ez valóra is válik s hamarosan szívemre ölelhetlek Benneteket. Alig várom, hogy ez megtörténjék, ez lesz életem legboldogabb perce.
- Június 04. Hétfő:
Ma leborotvtam pontosan egy hónapos szakállam. Meg kell hagyni, nagyon ronda voltam. Édes anyukám, mikor látlak Benneteket?
- Június 05. Kedd:
Anyu édes, nagyon sok rossz hír, nem tudom mi lesz velünk. Szerencsére a rossz híreket hamarosan megcáfolják, az ember nem tudja mit higgyen.
- Június 06. Szerda:
Ma 1/2 8 - 14-ig vártunk a fertőtlenítésre való kijutáshoz. Maga a fertőtlenítés aránylag hamar végbement. Állítólag már sokan eltávoztak a táborból.
- Június 07. Csütörtök:
Sok hír a táborral és nemzetiségekkel kapcsolatban. Sajnos, azonban nem válnak valóra.
- Június 08. Péntek:
Ma újabb fertőtlenítés a tó mellett, egy jó szabadfürdőssel egybekötve. Fürdőruha nélkül.
- Június 09. Szombat:
Ma reggelre ismét apival álmodtam. Remélem, nincs semmi baja és egészségesen él oda-haza. Szeretném már látni családommal együtt.
- Június 10. Vasárnap:
Tegnap, Anyu édes, elolvastam ismételten, már nem tudom hányadszor, leveleidet. Olyan vágy fogott el utánad, mint még soha, szinte testi rosszullét. Ezt ugyan okozta az is, hogy tudom, nem-sokára kell lenni nagy napodnak, s ettől félek. Mindennap kérem az Istent, segítsen meg, s baj nélkül folyik le.
- Június 11. Hétfő:
Anyu édes, ismét írhattam haza (9-én), de remélem, hogy magam hamarabb hazaérkezem. Bár így járnék, s én vihetném a jó hírt: katona apu hazajött !
- Június 12. Kedd:
Ma ismét fertőtlenítés, reggel 4-től este 21-ig. Szerencsére nagy eső nem esett, s úgy valahogy - keservesen - letelt a nap. Csakhogy éhes lettem nagyon.
- Június 13. Szerda:
Komoly hírek, hogy a lengyelek utaznak, két kenyér, egy zsírkonzerv, valamint fél pakli dohány útravalóval. Ma teljes szőrtelenítés, bajuszom is áldozatul esett, hajról nem is szólva.
- Június 14. Csütörtök:
Egyesek teljesen fejüket vesztik, már egymást jelentik fel az orosz táborparancsnokságnál, hogy németet rejtegetnek.

- Június 15. Péntek:
Sajnos, a szerdai hírek nem valósultak meg a legújabb hírek szerint. Senki nem tud semmit. Ma az osztrákokkal 8 tagú meccset játszottunk, 5:20-ra kaptunk.
- Június 16. Szombat:
Édes anyukám, nagyon-nagyon szeretnék látni gyermekeimmel, apáikkal egyetemben. Nagyon szeretnék legalább hírt kapni felőletek. Ma a 3. lapot küldtem.
- Június 17. Vasárnap:
Ma az osztrákverő németeket vertük meg 5:0 arányban. Hírek szerint 10 ezer német megy munkára s ebből már ténylegesen el is ment több. Mi lesz velünk? Egyáltalán nem szólnak a hírek. Édes anyukám, gyermekeim, kérjétek az Urat, segítsen haza hozzátok. Ma felajánlottam, hogy egy éven belül Gyűdre megyek, ha hazajutok.
- Június 18. Hétfő:
Tegnap megkezdtek a fertőtlenítést, ma folytatódott. Negyedszer megy.végig már a magyar táboron. Állandóan rettenetes nyomott hangulatom; mi van Veletek?
- Június 19. Kedd:
Hír: Hitlert Irlandban női ruhában elfogták. Kérdés: Na, és mit csináltak vele? Felelet: Fertőtlenítették. E hó 5-től a tábor fogolytábor, s nem internálótábor. Családom, segítsetek.
- Június 20. Szerda:
Ma a 2. barakkból állítólag tifusztüszgyanú miatt kikülönítették az utász bajtársakat. Csak ne hosszabbítsák miatta az egész tábor ittlétét pár héttel. Végre nap süt.
- Június 21. Csütörtök:
Ma hír, hogy mindenki munkára megy, az eddig elutazott osztrák és cseh is. Ma du. misén vettem részt, abszolutioval áldoztam, felajánlottam hazautazásért ill. családomért.
- Június 22. Péntek:
Ma ismét fertőtlenítés, egész beletanulunk, nem sok várakozás után, 2 órára végeztünk. Egy szerelvény német, cseh osztrákkal találkoztunk. Anyu?
- Június 23. Szombat:
Anyu édes, a héten láttalak két kislányunkkal terhesen, álmomban. Talán jelenti ez már a szülést? Nagyon-nagyon sokat aggódom Érted, s nagyon türelmetlenül várom a viszontlátást.
- Június 24. Vasárnap:
Egy év előtti bűnömért Anyu édes - Api - nagyon megbűnhődtem. De megbűnhődtek Ti is, a Ti vétketekért. Azonban a vezeklés mégis tovább tart. Nem tudom, mikor ér véget, azonban máris félek miből tartod ily állapotban magad és családot. Te is bebizonyíthatod mit évek mondtál, én már nagyrészt végigmentem utamon, s mégsem mehetek Hozzátok.
- Június 25. Hétfő:
Anyu édes, nap mint nap többet gondolok Rád, s nehezen várom az előttem ismeretlen napot. Ez pedig csak nehezíti helyzetem, mert nyugodt percem sincs.
- Június 26. Kedd:
Megjelent a "Hajnalodik" c. fali tábori újság, László Imre felelős szerkesztésében. Istenem segíts, kicsi lányaim imádkozzatok azért, nehogy egészen kétségbe essek.
- Június 27. Szerda:
Állandóan rettentő depresszióban élek, nem tudom miért, ill. családomért rettegvé, ki tartja el őket. Hír, hogy 60 éven felülieket kiválasztva, összeírnak bennünket, s Kievbe utazunk dolgozni.
- Június 28. Csütörtök:
Du. riadó, összeírás, óriási esőben, átázva teljesen, ilyen napot nem értem még eddig katonaidőm alatt, szerencsére éjjelre újra a barakkba kerültünk.

- Június 29. Péntek:
De álmomból ébredve Apit láttam végtelen szomorú arccal ülni, nagyon-nagyon élethűen.
- Megsírattam ! - Miért kellett úgy elválnunk? Miért kellett széthúzást szítni feleségem között ...
és bocsásd meg a mi vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk.
- Június 30. Szombat:
Bialisztoktól, Nr. Oetvaun (?) keresztül Odesszáig szól a hír, hogy megyünk, innen haza. Hinta-hinta-palinta, szépen szól a pacsirta. Nagy hinta. El kell készülnünk a legrosszabbra, hiába nem utazunk keletre.
- Július 01. Vasárnap:
Anyu édes, most különösen szeretnék Veled lenni, a nagy napon. Kérem az istent már régen, hogy segítsen minden baj és komplikáció nélkül történjék meg. Sajnos, ilyen messze Tőled nem tehetek mást, s ez végtelenül bánt engem. Számításom szerint most kell megtörténni, s így bizonytalanságban vagyok nap mint nap. Egy éjjel nagyon láttam egy kis öreg újszülöttet, talán máris megvan? Sajnos, nem tudom kiszámítani pontosan.
- Július 02. Hétfő:
Anyu édes, hogy vagy, mint vagy? Szeretnék látni, remélem a mai vagonbarakás ezt fogja eredményezni. Még ekkor is, ha esetleg még most más felé megyünk is. Isten, segíts családomhoz.
- Július 03. Kedd:
Anyu? Remélem szerencsésen túl vagy mindenben, s egészséges vagy kicsinnyel együtt. Egész napot át vagonban töltöttük, szerencsére jobb helyet sikerült Magaival (?) csinálni.
- Július 04. Szerda:
Anyu? Minden napot Veled kezdem, mindennap többet és többet gondolok Rád ezekben a kritikus napokban. Ma még mindig vagonban, egész nap az állomáson.
- Július 05. Csütörtök:
Anyu? Nagyon szeretnék látni. Mielőbb! Alleinstein, Korschuron keresztül utaztunk, aránylag nagy utat tettünk meg. Irány a hírrel ellentétben Korno. (?)
- Július 06. Péntek:
Anyu? Most én búcsúzom Tőletek, de látni fogjuk egymást. Éjjeli utazás után Cserdauen-en átrakodtunk széles nyomtávra, ismeretlen céllal. (Telsit-Minszk) érdekes: jó hírt, ha lehetetlen is elhiszi, rossz-valószínűt pedig nem díszársaságunk.
- Július 07. Szombat:
Anyu? Reményem teljesen elhagyott. Magam nem sajnálom, de gyermekeim s Téged. Tegnap este Istenbergen át Litvániába léptünk, út kelet felé. Kovno-Wilna. Innen kelet felé, állítólag Minszkig. Egész vonalon a háború pusztítása.
- Július 08. Vasárnap:
Anyu? Biztosra veszem, hogy munkára, 3-4 évre megyünk. Reggel Minszk, estefelé Boriszovban. Mi társaságunknak csak két nagy szarv, vagy hosszú fül kellene. Ennél csak kondérharc körül önzése, gyenge jelzővel, - nagyobb. (?) Aranyos gyermekeim, szeretett Anyukám nagyon sokára foglak látni Benneteket, annyira, hogy meg fogtok feledkezni rólam.
- Július 09. Hétfő:
Anyu? Irány: Moszkva!!! Anyu? Reggel Orscha innen Szmolenszk felé. Ide éjszaka értünk, kiszállás éjfél után, gyalog két óra, de ebben a városban. Munkatábor.
- Július 10. Kedd:
Anyu? Biztos út a kényszermunka felé. Táborban elhelyezés nincs, kilátás 15-20 km gyaloglás ra, addig is éjjel szabadban. Németek tető alatt vannak legalább. I. Segíts!

- Július 11. Szerda:
Anyu? Nagyon aggódom, Érted, gyermekeinkért. Éjfélkor indulás, második éjjel nem alvás, rettentő fáradtan megérkezés, harmatos fűben alvás. Kondérharc legcsúfabb jelenete orosz tisztek előtt.
- Július 12. Csütörtök:
Anyu? Minden gondolatom Tiétek. Napi háromszor leves, munka megkezdés. Du. fürdés a Dnyepren. Ígért ... dohány ...
- Július 13. Péntek:
Anyu? Mi lesz Veletek? Négy év robot!!! Egész nap körletrendezés, földhordás stb. Egyesek piszkossága rendkívüli, otthon rég vért izzadtunk volna ilyen sorakozóért.
- Július 14. Szombat:
Anyu? Imádkozzatok hadifogoly Apciért! Úgy de., mint du. erős munka. Különösen du. mikor egyesek a szksz-ból, de az egész utász együttes bebizonyította bajtársiasságát. Anyu, gyermekeim?!
- Július 15. Vasárnap:
Anyu? Talán még csak ma a nagy nap? Ma délutáni mélyvízben való fürdésnél három embert húztak ki, másutt mélyvízben való fürdésnél. Hazafelé nagyon erős, nyomott hangulatom.
Anyu? Nagyon-nagyon aggódom értetek! Táborparság lassan elsüllyeszt bennünket, undok németek közé, rajparokat német tiszteket kaptunk, csoportokat pedig más táborba viszik.
- Július 16. Hétfő:
Anyu!? Ma észrevettem, hogy egész altestem, minden egyes porcikája meg van dagadva. Rossz szívemnek és rengeteg elfogyasztott lének tulajdonítom.
- Július 17. Kedd:
Anyu, gyermekeim?! Ma jelentkeztem gyengélkedő vizsgára. Befektettek hatónkat egy külön szobába. Koszt csak leves nélkül.
- Július 18. Szerda:
Anyu, gyermekeim?! Nagyon aggaszt sorsotok, ma és tegnap nagyon sokat gondoltam Rátok, megsirattalak Benneteket. Egész nap fekvés, alvás, jó pihenés.
- Július 19. Csütörtök:
Ma ismét a gyengélkedőn! Édes Anyukám, gyermekeim nem tudom látlak-e benneteket, szívem is ugrál, s nem reagálnak rá.
- Július 20. Péntek:
Ma minden beteget kidobtak, egész századot szétdobálják, egyelőre nem tudni, hogy mi okból. Megye-e az egész szd., vagy csak egy része. Uram Jézus, segíts meg!!!
- Július 21. Szombat:
Orosz is egy év munkát mond. Reggel indulás teherautón orosz 120 km-re, cca. 8 órás utazás. Egyedül egy új táborban, nyírfakéreg barakban elhelyezés. Állítólag tűzifavágás. Útközben (délre) Joyce (?) mellett jöttünk.
- Július 22. Vasárnap:
M. Magdolna nap. Anyu, gyermekeim. Tábor Szmolenszk és Moszkva között. Eddig mindig én mondtam, hogy sokáig maradunk; most, hogy ez nyilvánvaló, mégis én esem legjobban kétségbe, családom, szüleim miatt. Félek, ez életben nem fogom látni őket, s ez örök életben bánatná lelkiismeretemet. Már évekről beszélnek az oroszok is. Uram, Istenem, miért hagytál el engem.

- Július 23. Hétfő:
Anyu, gyermekeim!? Nem csak én, de az egész tábor veszi már reményét. hogy rövidesen haza kerülünk. Édes Istenem miért is kell gyermekeimnek is megszenvedni.
- Július 24. Kedd:
Anyu, gyermekeim!? Miért kell gyermekeknek szülők, nagyszülők miatt bűnhődni, kik mindenben ártatlanok. Ártatlan gyermekeim!
- Július 25. Szerda:
Bocsásd meg vétkeinket, miképpen mi is megbocsátunk ellenünk vétőknek. Milyen nagy igazság, mit itt lát csak meg az ember.
- Július 26. Csütörtök:
Harmadik napja, hogy vízfordók, kocsisok vagyunk ébresztőtől, takarodó utánig szolgálat. De legalább nincs létszám.
- Július 27. Péntek:
Kocsisságom megszűnt, de a fatörzsdöntésnél jobban jártam, mert nem kell 35 hl vizet cca fel hordani. Anyu Édes, nagyon aggódom értetek.
- Július 28. Szombat:
Állandóan nagyon erős depresszióban élek, családom miatt. édes Anyám, ilyen állapotban mi sorsod, gyermekeinkkel mi van? Isten segítsen.
- Július 29. Vasárnap:
De. munka, du. nadrágvarrás, de. esőben este felé háncsfejtés. Nap-mint,nap többet gondolok Rátok, édes anyukám, kicsi gyermekeim. Remélem, hogy nem kerületek táborba. Ilyen szóbeszéd is van itt forgalomban. Jobb lenne akkor megszabadulni ettől a nyavalyás élettől. Isten szabadítsa Titeket én szenvedésemért.
- Július 30. Hétfő:
Anyu, gyermekeim, Szüleim? Mióta kint vagyunk állandóan esik az eső, megszáradni nem lehet. Bakancsom el fog hagyni, nadrágom nem győzőm foltozni.
- Július 31. Kedd:
Családom? Nagyon-nagyon vágyom utánatok, s lehet, hogy ez sem lesz való, ha télre is itt kell maradni. Mi lesz veletek? Isten, segíts családomon.
- Augusztus 01. Szerda:
Próbáltam bakancsot javíttatni, azonban nem sikerült. Télen le fog a lábam fagyni, sőt lesz több fagyhalál is. Anyu látlak-e Benneteket?
- Augusztus 02. Csütörtök:
Anyu, gyermekeim? Ma gyalogoltam 6 km-t, voda (?) kocsis voltam, de mert nem tudtam daviszni, őr ezért letett e tisztségről.
- Augusztus 03. Péntek:
Ma autóra raktunk fel törzseket, egy db volt 6-8 q is. Szerencsére állandó munka nem volt, mert a sáros út miatt az autók nem tudtak közlekedni. Két baleset volt.
- Augusztus 04. Szombat:
Állandóan esik, úgyhogy ruhánk, bakancsunk nem szárad ki. Hideg, - különösen éjjel - hogy gabona mikor érik be ilyen idővel, fogalmam sincs. Családom ?
- Augusztus 05. Vasárnap:
De. eső miatt tábori munka; bakancsom leadtam javításra, azonban varrófonalat kellett szerezni. Du. nagy erdőirtás, máskor három nap nem dült annyi fa, mint itt. Édes Anyukám, gyermekeim nem tudom mikor látlak Benneteket, hír szerint 1000 ruha érkezik (?) Moszkvából, készül a téli barakk is. Pedig megfagyunk, ha télre kell maradni.

Augusztus 06. Hétfő:

Édes Anyukám, az én életem is olyan, mint azé a darázsé, melyet ma baltámmal ketté vágtam, ideig óráig még elvegetál. Elvágta Tőled, gyermekeimtől, Szüleimtől, életem felétől.

Augusztus 07. Kedd:

Ha ez így megy, úgy én sem bírom sokáig; starzsilyimánt (?) bejelentette, hogy újabb ruhát (?) kapunk, mert egyelőre nem megyünk haza. Így én is csak rabszolga módra még elvegetálok.

Augusztus 08. Szerda:

Egy munkacsoportunkat este szarzsók Kongoriha bottal verte és kocsiával közéjük hajtott. Ellátmányon vett vodka után.

Augusztus 09. Csütörtök:

Előbbi egész éjt fogdában töltötte, szabadban elkerített hely, mindannyiunk öröme.

Augusztus 10. Péntek:

Hír szerint kórházból 10 magyart engedtek haza, itteni betegeink öröme, - állítólag -. Régebben egy bajtárs, Perjési Feri, meghalt.

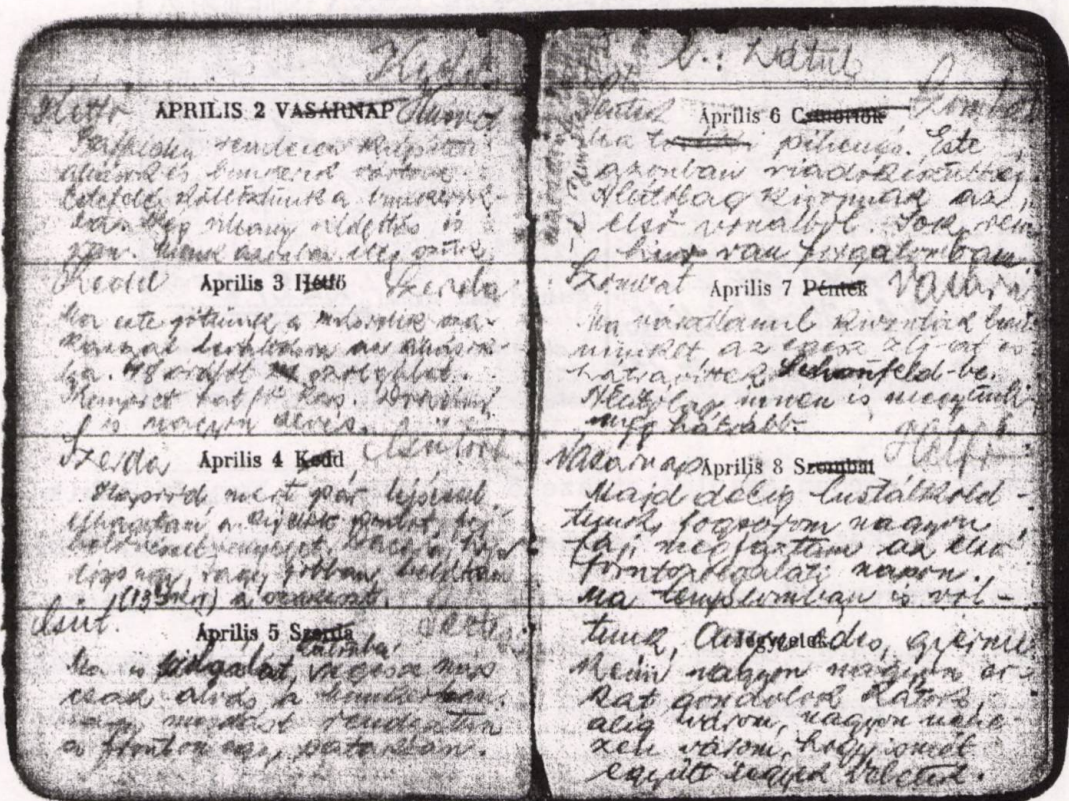
Augusztus 11. Szombat:

Fiáth Gézá és társait Szmolenszkbe vitték kórházba, ideje, mert már árnyékuk önmaguknak. Szentem Anyu édes Neked is.

Augusztus 12. Vasárnap:

Egész nap munka, autórakás és fahordás csillével. Egész őrseget kicserélték kezdve szerzsán Kongorikán. Édes Anyukám oly hírek vannak őreinktől, hogy szept. okt. hóban hazamegyünk. Fogadalmam megújítom, s ígérem, hogy megfelelően meg is tartom.

(folytatjuk)

KARÁCSONYI EMLÉK, TÁBORI LAPON

A katona katona békében, háborúban is. A fegyelem, a szolgálat is azonos, ~~ahogy~~ azt a Szolgálati Szabályzat előírja. Csak a körülmények mások. Mert a háború az más. Akkor háború volt. Rideg, könyörtelen az élet, rideg, könyörtelen a világ.

Alig vártuk, hogy megtörténjen a parancskihirdetés, mert utána következett a postaosztás. Napról-napra.

1942 november 19-én adott fel valaki Pakson egy rózsaszín tábori lapot. Címoldalán ez állt:

Magyarország jövő békessége és felvirágzása — a szovjetországi háremiezőkön dől el

TÁBORI POSTAI LEVELEZŐLAP.

A feladó hivatali helyi bélyegzője

942 NOV. 19. E 9

Cím: *Grejszencse*

Barna legény ki

ma nem kapott postát

feladó: *H. H.*

ve: *varóla*

igálkozása: *Paks Horváth Miklós*

ime: *it 91*

A tábori posta száma: *222/25*

A címzett csapattestének alakulatának megnevezése szigorúan titkos!

Álltunk a sorban. A szolgálatvezető megkérdezte, hogy ki lakik Pakshoz legközelebb. Jelenkeztem. Megkaptam a lapot, én, a nem éppen szépreményű, de Barna legény, aki egyébként nem kapott postát. Megfordítottam a lapot. Jó volt olvasni, mert egy másik, békés világból érkezett. Ezen az oldalon már Kedves Ismeretlen voltam

Kedves Ismeretlen,

Ne haragudjon hogy ilyen pár soraimmal,
 avarom. De egyben boldog Karácsonyi
 ünnepeket kívánok valant várok

M. M.

Pakson vagyok a város közepén lakok
 ha ir majd meg tudja, hogy ki vagyok.

Hát nem tudtam meg.

Mert ott, Pakson béke ^{volt} ~~van~~, itt háború, és a háború az más, a tábori
 posta is más. Feltehetően az általánosan feladott tábori postai le-
 velezőlapom karácsonyi jókívánságaimmal együtt ^{a címzetthez, akkor} nem érkezett meg.

Kedves M.M.!

Tábori lapját megőriztem. A közelítő Karácsony előtt szeretettel
 gondolok a feladójára, az egyszer volt paksi kislányra, Kifehére-
 dett hajjal, a régi szeretettel. Köszönöm, hogy ezzel a tábori
 levelezőlappal örömetekart szerezni egy élő, ismeretlen katonának,
 aki voltam.

Szeretném hinni, hogy él, itt él, Pakson, a város közepén, egész-
 ségesen, népes családja körében.

Kívánok kedves M.M. -nak és minden paksi családnak kevesebb gon-
 dot, több örömet, megértést, szeretetet, Békés és boldog Karácsonyi
 ünnepeket.

Paks, 1998. december 3.

Hetényi István

Hetényi István
 a Székesfehérvári 3. gyalog-
 ezred géppuskás század
 volt katonája

Törjék Zsuzsanna:

Biztatás

Rácz Diana verseit olvasva azt kérdezem magamtól: Vajon tényleg közönyös-e a Hold fénye, gonosz-e a múlt, hideg-e a valóság ami körülvesz mindet ?

A versek tanulsága szerint az "ürességhez" az egyetlen lehetőségünk a túlélésre, hogy higgyünk a jobb jövőben, az otthon melegében, az emlékeinkben, az álmainkban.

Verseiben gyakorta jelenik meg az Éj, a fények játéka. Mindig valamiféle sistersgő feszültség, mélységes fájdalom rejtőzik az éjben, mintha vége lenne a világnak, vezekelnünk kell "gonosz múltunkért", ahogyan a "gesztenyefák... csupaszon vezekelve vándorolnak az időben". Az őszi képek a mindenségben elveszett ember vergődését, a sötétség és világosság játéka a létbizonytalanságot, a magányba zárt lélek vívódását mutatják be. A világosságot olykor egy fákiya, máskor a Nap fénye jelenthetné, de ezek sem képesek meleget adni, reményt felvillantani, csupán a "zord jövőt".

Verssorai az érzelmek, gondolatok áramlását követik, ezek határozzák meg azok formáit.

Talán elgondolkodtató, hogy miért látja egy fiatal lány a világot ennyire hidegnek.

Talán nincs egyedül...

RÁCZ DIÁNA

ÉDESAPÁM

*Nem mondbatom már senkinek
e bűvös szót
melyre a válasz mindig ír volt
a bajra
nem mondbatom de lelkemben
kiálthatom
így bennem élsz apám
s összes jószágod bírhatom.*

NOVEMBER

MINDENSZENTEK

*Eljöttek a szürke éjszakák,
a Hold sápadtan dereng
és közönyös fényénél
az őszi éj rádobta nedves,
hideg szemfedőjét a fákra.
Visszabúzódozott a táj, állat és ember,
fontosabb lett az otthon
mely piros fényével mindig hazavár.
A gesztenyefák ledobták díszes
palástjukat,
s most csupaszon vezekelve
vándorolnak az időben.*

*Feltámadtak balottaink egy napra,
a síron lobbanó gyertyákra
balkan szital az őszi esti kód.
A mécsesek meleg fényénél melegszik
minden lélek, s együtt feledik
a múlt gonoszságát.
A sírkertekben együtt sírunk
s együtt várunk
jobb jövőt.*

GÁTS KRISZTINA BEÁTA

BALATONI NYÁR

Hőség. Tűz a nap.
 Átbevült stég alatt
 Bámulom,
 A ködbe burkolt
 Badacsony
 balvány vonalát,
 S bogy tereli
 A zöldeskék bullám
 Csemeték badát
 Újra már,
 Ez a balatoni nyár!

Nyüzsgés. Forr a vér.
 Gyenge lég, örülsz, ha ér.
 Verejték
 Csurog rólad
 Lefelé,
 Mozdulni nebész,
 Míg a cseppet
 Letörli a kéz.

A test lángban ég.
 S nád bús víz vár,
 Ez a balatoni nyár!
 A mélyben langy bomok.
 Másra nem gondolok,
 Csak néha
 Még Rád. A parton
 bajló nád
 Felett, vadkacsák
 Szárnya rebben,
 Sirály sikolt, s messze
 Febér foltok úsznak
 Szébben, mint a madár,
 Ez a balatoni nyár!

Romantika s flört.
 A pincér kólát tölt,
 S mégis Te
 Jutsz eszembe.
 Abogy állsz,
 Szemben naplemente.
 A közelben zene
 ballatszik,
 Ajtaját nyitja
 Ezernyi bár,
 Ez a balatoni nyár!

Éjszakai élet.
 Számtalan pár
 Halvány árnya
 Vízükörben
 Sétál és
 lesi némán,
 amint egy
 Vitorlás árbócán
 Csillan az utolsó
 Holdsugár,
 Ez a balatoni nyár

FÁJDALMAS ÉBREDÉS

Csend.
 Matat a csend.
 Éj.
 Harapós az éj.
 Félsz?
 Izzad a lelkem.
 Ébredni nem mertem,
 Mert a kéz
 A szívemet markolta.
 Fulladok.
 Fulladok!
 Lóduljatok, ti
 Atkos árnyak, ott!

Ölelgetik egymást
 Folyton...
 Álomszáj tapad rám
 Fojtón

Hova fussak?
 Hova Menjek?
 Hát mindenbol
 Ott vagytok,
 Követtek?

...
 Megsemmisülni,
 Üresnek lenni-
 Bár tehetném!
 De rá kell jönnöm,
 Az ember sajnos,
 Gondolkodó lény.

GÁTS KRISZTINA BEÁTA

A KÉK MAGÁNY

*Halványlila dérben félbomány.
Lassanként elszivárog, s az
Ezüstszerű fénnyben megáll,
Magáboz hív a KÉK MAGÁNY.*

*Hosszú sálja a földet éri.
Vonszolja maga után, s bár
Nem kéri, karom föltépi
Könnyű fátylát lazán.*

*Arcán selymes báj csücsül,
Foga apró, kék rubint.
Fürtös haját csak megnázza,
Örül, s kacéran rám subint.*

*A boldogság mézes csöppje
Kékre festi őt, tiszta lesz,
Üde és rántalan, már nem
Várja egymaga a jövőt.*

*Együtt, kéz a kézben kószálunk
Egy sejtelmes világ felé,
Alattunk olvad a fagy, hol mi
Járunk,
A KÉK MAGÁNY meg én.*

BAJTAI ANDRÁS

METHAPHORA

*A barátom egy darab kirakó,
Ki pontosan illeszkedik bozzám.*

ANYÁK NAPJÁRA

*Te vagy a finom étkeket adó,
Este, ha félek örömmel betakaró,*

*Te vagy a szívesen segítő,
A gonosztól féltve védő,*

*Te vagy az állandóan dolgozó,
S megannyiszor takarító,*

*Te vagy a figyelmesen nevelő,
S miattam keveset pihenő,*

*Te vagy a jóság, a pubaság, a föltétlen szeretet,
Nyújtsd felém, anya, fáradt kezedet!*

RÓZSÁK...

*Szívárvány szeműek, esőcsepp arcúak,
Kardjukkal mégis szíven szúrnak,
S mi, vérző szívvel is tovább szeretjük őket.*

SZARKA JÓZSEF

ADVENT

Holt vizeken álomba bullva bevernek
a szelek megfáradt lobogói,
a szerelem lángjai lassabban járnak a parton,
és az idő elbagyja lábdobogását.
Fagy szablyája metszi az éjt,
a szemekben lassabban pulzál a csend,
a fény tavaiban megtisztulnak az árnyak,
a nagy küzdelmek egy percre elülnek...

Naponta lerombolom, és újra építem arcom,
naponta megfürdök lélegzetem zúbatagában
a láthatatlan gyermeki bomlok,
naponta megtisztítom a láthatár üvegét,
lesem, jön-e egy igazabb holnap?
Pedig megkésztet csónakom előtt sorra bezárulnak
a kikötők, szavam lánglevelei
eltévednek a dérbajú fák közt...

A gonosz fégyverben,
még Krisztus nélkül áll a kereszt...

KUTI HORVÁTH GYÖRGY

TALÁLKOZÁS

Találkoztunk a szavakban.
Egy képzelet-szülte tájon.
Még ősz leng ott is. Aranyragyogás,
s Naptollú szél simul ágboz.

Hangokkal, szavakkal
így tudunk mi is,
két testet összegyúrni
az éter hullámain át,
s egymás lelkébe bújni...

KARÁCSONY

A szeretetnek ünnepén
köszöntelek kedvesem,
maradj itt szívközelben,
s ünnepeljél énvelem.

Nem kell a fényes pompa,
nem kell a sok ajándék,
elég egy tiszta mosoly,
mit küld szívbeli tájék.

Amikor eljön az éj,
s szemedre száll az álom,
megcsókollak csendesen,
s jóéjszakát kívánok.

BETLEHEM

Az istálló széna-vackán
egy pibenő kisdéd piben.
Kigyúltak az ég gyertyái,
és nyüzsgögni kezd Betlehem.

Megérkeztek a királyok,
hoztak marbát, meg aranyat,
később jöttek a pásztorok,
hoztak szelíd kis barmokat.

Az istálló benépesült.
Egy helyen úr, szolgál, állat.
Mind a kisdédre bámul,
szemükből szeretet árad.

Előkerül egy cédrus-ág
meg örökíti az esetét,
s föl bűg balk, mennyei zsoltár;
Isten fia, megszületett...!

PAUK ERIKA

ŐSZIDŐ

*Szőlőlevélén táncol a szél,
hallgatom az óra ketyegését,
nemsokára itt a tél.*

*Szomorú őszi lombok alatt
barangolunk kettesben,
bánatunk itt marad.*

UTAZÁS

*Ködös bajnalon kitáruló kapuk,
fű illata mely az égbe jut,
felébreszt.*

*Alszom ébredő létemben,
álmodom, fürdök bajnali fényben,
lassan úszik az álom szememből.*

*Nap melegét árasztja a földre,
a fagyos késő őszben feldereng
még a nyár,
az őszi lombok subogása száll.*

*Anyám mosolya elkísér utamon,
a féltés mely belőlem született
nővéremig dalol.*

MAJOROS IRÉN ERZSÉBET

GYERTYÁK

*Gyászrubát öltött a reggel
Krizantém - hajnalú esttel.
Tekintetünkben dúdoló csenddel
Hallgatunk.*

*Márványló gyöngykagyló cseppek,
Gyertyák; olvadó kelybek
Lobogunk.*

*Holdszírmű balálos estén
Király-Krizantém lestén.*

SZENTESTÉN
(1997)

*Értetek fáj a szent barang.
Némán alszik álmotok;
Végtelen világotok.*

NÉLKÜLED
Van Gogh emlékére

*Bakancsomba
Fűztem a csendet.
letérdelt
A magány.*

NAGYANYÁM

*Nálunk Pünkösöd volt
minden vasárnap.
Titkot rejtett köténye
nagyanyámnak.*

*Madárka szívén csupa zseb,
beszélő szemével integet.*

*Hét gyermeke,
buszonbárom unokája,
két keze közt
nyírfavessző muzsikája.*

*bárslevelű csupor bora eltette,
fáradt arcát
mosolyába temette.*

Horváth Béla nem csupán verseket, aforizmákat, de hosszabb-rövidebb prózai műveket is ír. Munkái arról tanúskodnak, hogy igen érzékeny a külvilág történéseire, változásaira. Alábbi írása arról tanúskodik, hogy hajlamos elvontan reagálni a körülötte zajló embert érintő folyamatokra. A menetelés a rendszer váltásból való kiábrándulásról, egy felülről irányított, céltalan, jövőkép nélküli társadalom elkeseredett, ugyanakkor szükség-szerű meneteléséről szól.

Horváth véleménye szerint a menetelés résztvevői, azaz a társadalom kiszolgáltatott tagjai nem mint szabad egyéniségek választhatnak maguknak jövőbe mutató utat, hanem a hatalom burkolt parancsszava kényszeríti a társadalomra a reménytelenséget és a céltalanságot. Ha az olvasó figyelemmel tekinti át az alábbi írást, bizonyára felfedezi benne az érdekes írói szemléletmód különösségében rejlő értéket.

Szarka József

Horváth Béla:

Menetelés

– Első számú csapat ébresztő, fel ! A kijelölt helyen sorakozó ! Vigyázz ! A cél felé lépés, indulj ! Egy-kettő ... Pipótyki ne lazálj a bal szélén !

– De parancsnok úr, én munkanélküli vagyok.

– Ja, az más, akkor is balra tarts, de ne annyira mint a múltkor, mert orra esel.

A középső sor előlhaladója Felteleki (y), kuncog Pipótykin. Erélyesen figyelmeztetem, hogy azonnal jelezze, ha látja a célt.

– Már többször kérdezte, hogy mi a cél, erre csak azt tudtam mondani: ha közelebb érünk hozzá meghatározunk mindent.

– Egy-kettő ! Zárózzunk fel. Kérem ne maradozzunk el folyton !

Jobb oldalt Csapodi halad lehorgasztott fejjel, kemény, elszánt, ő biztos nem mondja, hogy látom a célt. Egyszer már mondta, s azon ő nem tud változtatni.

– Ne maradozzunk el ! Egy-kettő, lépést tarts ! Ne mászkáljunk folyton le az útról !

– Melyik lássa az igazi célt ?

Ennek függvényében kell dönteni.

– Egy-kettő, egy-kettő ...

HETÉNYI ISTVÁN

AZ ÉN ÜRUTAZÁSOM

Zilált álmú éjszakában
rakétámon messze jártam,
túl valából a Tejúton
egyszerre csak - nem is tudom
honnet indult, de - utolér
zörögve a Göncölszekér.

Bakján buncutszemű csillag,
int, szálljak fel, mert ittbagy,
aztán poroszkálbatók,
kinevetnek a csillagok,
mert odafele eltévedtem
a végenincs végtelenben.

Fölültem bát, föl a bakra.
Muzsikált a szférák bangja.
Ment a szekér, vígan futott,
kergette a Fiastyukot,
majd lelassult, ott dőcögött
félighúlt csillagok között.
Nagyot zötytyent. lepottyantam,
tápáskodtam ananyaporban.

Hová estem, nagy volt, kerek,
aztán fogyott, kisebbedett,
sötétedett és riadtan
sarlójában kapaszkodtam.

Fogyott a Hold, mint a remény.
Angyalok subantak felém.
Daluk szállt a végtelenbe.

Ezüstport szórtak fejemre.

Hívtak, szálljak velük bátran,
de nem tudtam. Nem volt szárnyam.

Üstökösként, baljós csillag
zubantam, mint akit ittbagy
álom, csoda, mese, minden.
Végleg kikötöttem itt lenn.

Szürke napok, szürke árnyak
velem kelnek, velem bálnak.

Zilált álmú éjszakákon
visszatér még egy-egy álom.

Leszereltem rakétámat.

Lábaim a földön járnak.

Megszoktam a szürkeséget.
csillagok meg ha rámnéznek
eledem, bogy köztük voltam
botorkálok szürke porban.

SOMNIVORE, avagy a SZÉP VERSEK szépek?

Kis írásom címéül választottam a SZÉP VERSEK 1997. című kötet közepéből Tóth Krisztina versének a címét, Somnivore.

Érdekesen hangzik, csak nem tudom, mit jelent. Angol szónak tűnik. Az ? Nem az ? Kis kézi szótáramban nincs benne. Mi a mondanivalója ? Nem tudom. Szép-e, vagy sem ?

Nem tudom. Nem tartom szépnek, hogy

*"Nagy a hideg, a kutyák se ugatnak
nézel a hóba fagyott pisifoltra"*

Nem tartom szépnek Brokés Ágnes címtelen verséből, hogy

*"Egy pillanatra fölizzott a vágy
Piszkos is volt meg lószagú is,"*

és két sorral lejjebb:

*"A falánk vágy még egyszer fölizzott
Tangóharmonika a lába közt"*

Nem sorolnám szép versek közé Marno János Tremoló című versét.

Ebből két részlet:

*"...Mindamellett azért még jobb volna
megdöglenni, köddé válni, észrevétlen,
köhögje ki belét a más... Rá-
gyújtasz, ez ma már a 20./helikon
extra lights/ - ilyes huszadrangú élményekkel
kell a sírba szállnod. A lány nem festi,
keresi csupán veled a hangot (mely
a rekesztől oly szaggatott és trehány).*

Olty Péter A szobatársam című verse a másság jegyében született, visszatetszést kelt, és ez még enyhe kifejezés. Azt írja, hogy szobatársamnak

*"zabolátlan kezeimmel
gatyasliccét kibogoznám,
gatyasliccét kibogoznám,
derekához telepednék,
fogaim közt szopogatnám
odanyújtott nemi szervét,
míg a tejszín gyerekondó
kiverődik puha bőrén,
s miután már kielégült,
ajakammal letörölném.*

Azzal fejezi be, hogy

*takarómmal betakarnám
remegő kis fiútestét."*

Kalász Márton Beethoven Teplitzben című verséből:

"Néha ő is csak úgy gondolta: kár volt
leteremtenie Goethét - ha a császár
uszálya suprát fejükre így adott, csúf; a vendég
géniusznak fáj is /amúgy sem kellő büntetés.

..... A nap alig
mész-serte pattogót környékez, bízvást lökdösődő,
karját fűző medvét,"

és a vers befejező sorai:

..... Mint ha gyöngéd
kéz nyeste flóra,
simulnánk éjjel. Zsongó fű helyett elhalt járaton
tű-fütytyögők Misslautját keltheti."

Kukorelly Endre Hölderlin című versében azon tűnődik, hogy

"Reggel elég hamar felébredek,
vagyis gyorsan, de ezt se nagyon értem.
Nem értem, hogy miért. Megyek pisilni."

Bodor Béla: A vérnősző barom nyugdíjasévei című verse sem minősül szépnek. Idézzünk belőle:

"nagyot reccsen a bútor, vágtyól reszket
a dívány, négy szék görcsös farkat markol,
a szekrényen felcuppog egy protézis:
"Igaz, volt citrom... de volt ott méz is ! méz is !
s a szőnyegminta cifra spermatócsa."

Szabó T. Anna: Hálószoza című verséből nem szép sorok:

"a fal puha, a levegő kemény,
és izzik, mint a vas. Az asztalon
porcelántálban nyálkás-feketén
duzzadt és véres piócahalom,
akár egy nyers szív. Már nem az enyém.
..... Kijött belőlem, sötét húsdarab"

Keresgélek tovább a Szép versek között:

Nádasdy Ádám: Attól, hogy rózsaszín - még nem szép a vers.

Attól hogy rózsaszín
"nyalogató fényben a Parlament
tűnik élém, mikor a fejemet
végre fölemelem. Hogy leülök
a járda szélére (a szülővárosomban !),
hangyák és csörgedező vizelet közé.

A vers végén még megkérdi:

*ki akar rózsaszín kupolákat bámulni velem,
míg átverekszik magukat a hangyák
a felszáradó pisa-csíkokon?"*

Tandory Dezső: Hashártyaszakadási elégia egy nagy szenvedéseket átélt költő hosszú verse.

A szenvedés azonban nem indokolja az istenkáromlás dühkitöréseit, melyen még azon is gondolkodom, hogy idézzek-e még ennyit is belőle:

*"Ha már magam magam nem bírom operálni,
de még van ez, hogy élek,
és nem tudom tenét jobblétre kicsinálni,
az isten bassza meg
minden elképzeléseket,"*

Milyen másképp fejezte ki ezt az érzést a nagybeteg Tóth Árpád:

*"ki csak csomó rút vegyi bomlás?
Jaj ! ... sóhajba vesző káromlás
Dűhe ráng romló testemen...
Az isteni ! ... jaj, istenem !.."*

Hát így is lehet.

A Somnivore című vers utolsó szakasza viszont oly egyszerű, hangulatos és szép, hogy szinte el kell csodálkozni rajta, hogy került ebbe a kötetbe:

*"Ha becsöngetnék csak mert éppen arra
jártam leülnék semmi újság
Ha kinyitnám a szemem behullna
a szemedből az összes szomorúság"*

Jó érzés tudni, hogy Pakson is sokan vannak, akik írják, olvassák, szeretik a verseket.

Jó érzés tudni, hogy folyóiratokban rendszeresen jelennek meg versek, sőt önálló verseskötetek is. A versek beépülnek az emberek gondolatvilágába, íróikat a jóra törekvés, a szép iránti érdeklődés felkeltése, a segítő szándék és a közös gondolkodás hajtja.

A versek színvonala eltérő, de a bennük megnyilvánuló törekvés előre mutató, szép.

Ezt a szépre törekvést segíteni, felkarolni kötelessége mindazoknak, akik a város szellemi fejlődéséért, szellemi arculatának formálásáért a közéleti felelősséget vállalják.

Hetényi István

Fábián László:

A halhatatlanság árnyéka

Egy biológus szerint teljes képtelenség azt képzelni, hogy a halállal az emberi lélek teljességgel megsemmisül, és ezt éppen egy biológus mondja, aki - természetesen - sietve kiegészíti mondandóját: fölszívódik "az életmembránban." Ez valamicskét különbözik ugyan attól a halhatatlanságtól, amelyet a keresztény vallás ígér az emberi léleknek, talán nem is egészen vigasztaló, de csöppnyi remény jól jön egy biológus szájából is. Hadd adódjanak csak össze mindazon remények, amelyekre építhetünk - kegyetlen jövőnk kecsegtetőbbre maszkolásában. Azt gondolom, az individuum lelke is halhatatlan, és ha létezik valamiféle szellem-membrán, akkor az individuum alkotó lelke ebben a szellem-membránban létezik tovább és bizonyítja folyvást az őt túlélőknek, hogy velük van, sőt, alkalmasint értük, kész erről bármikor tanúságot tenni. Ilyesféle tanúságtételnek tekintem én ezúttal drága emlékezetű barátom, Scholz Erik kiállítását, amely - mondhatni - materiálisan bizonyíthatja valahányunk számára, hogy velünk és hogy értünk van é s - tudva-tudatlan - valahányan a halhatatlanság árnyékában hűsölünk akkor, amikor könnyedén odavetjük, hogy emlékkiállítás. Persze, dehogy tagadnám, részint kötelességünk, részint természetes igényünk az emlékezés, mert ugyan miből szólnánk meg magunknak azt az időhálót, amibe aztán nyomban belebonyolódunk, hogy benne vergődve rémüldözzünk a múlandóságtól? Erre a kérdésre mindenki maga válaszol hitelesen önmagának, ha meg nem teszi, úgy ennél is jobban jár.

Scholz Erik - egyre inkább észre kellennem - olyan festő volt, aki a maga szemérmes módján minduntalan beszélt erről a lerázhatatlan időhálóról, vagyis: rádöbbsent ő is, hogy az idő anyagából van, miként Borges mondaná. Rádöbbsent és elkezdte keresgélni a háló bogait, hogy legalább annak karakterét fölismerhesse, ebben a bogozásban jutott el a gombafonadékhoz - egyébként szükségszerűen, hiszen javíthatatlan kóborló, fáradhatatlan természetjáró volt: fűről, fáról, virágról, gombáról mindent tudott, mitöbb tudta azt is, hogy ezekről még legföllebb az állatok tudhatnak mindent, mással foglalkozni sem érdemes. A gombafonadékok ott hálósultak a lassan korhadozó fák kérge alatt, növesztették ki tudja, milyen rend szerint ágasuló tenyészeteiket, Scholz Erik pedig mindig gyűjtött belőlük annyit, amennyit fölhasználhatott képei megépítéséhez. Fantáziája a festőlemezre fölerősített fonadékok textúrájába "belelátta" azt, amit ki akart belőlük olvasni: születést, életet, drámákat, halált, de főként mindezek riasztó szépségét, mindezek borzongató színvilágát. Hát nagyjából így készültek utolsó alkotói szakaszának képei. Vagy a képek térré váltak: fahasábokra települtek át, akárha talált tárgyak lettek volna, amelyeket a festő éppen csak megtisztított (a' la Tandori), visszaszínezett. Hogy aztán majd vissza is vihesse eredeti környezetébe mindegyiket - mondván ott az igazi helyük. Mi azonban szívesen láttuk őket kiállítóteremben is, a műtermében is, ha kicsit beavatottabbak voltunk. Mert be is kívántunk avatódni.

Hiszik, nem hiszik, ennek a beavatódásnak az egyik legjobb formája a kiállítás. Meg az emlékezésé. Hiszen ezúttal is kényelmesen hűsölünk a halhatatlanság árnyékában.

Ehangzott 1998. augusztus 24-én a Szombathelyi MMIK Médium Galériájában, Scholz Erik kiállításának megnyitóján.

TARTALOMJEGYZÉK

1. Beregnyei Miklós: Húsz éve város Paks!	1
2. L. Németh Erzsébet: Hogy te is megszeress... ..	1
3. Dr. Dallos Tibor: Mit ér az új város új tanácselnök nélkül?	2
4. Varga Imre: A mennyiségi változások időszakát éltük át	6
5. A Városi Tanács tagjainak névsora (1978-1985).....	12
6. Dániel Mária: Négy alkalommal szólaltam fel az Országgyűlésben	13
7. Herczeg József: Az emberek az alapján döntenek, hogy mit nem kaptak meg	15
8. A Városi Tanács tagjainak névsora (1985-1990).....	17
9. Simon Péter: Több megoldása mindennek van, de a realitásokat figyelmen kívül hagyó változat nem létezik	20
10. Az iskolaalapító: Kováts Balázs	23
11. Herczeg Ágnes: Parányi művelődéstörténet (I. rész)	28
12. Beregnyei Miklós: Felnőtt lett az Atomerőmű c. lap	32
13. Szerkesztőség: Légy a levesben!	33
14. Beregnyei Miklós: Tíz éves a Jámbor Pál Társaság.....	34
15. Kunkin Zsuzsanna: Irodalom és zenepártolás Pakson és Szabadkán a XIX. században.....	36
16. Kernné Magda Irén: Paksiak a szabadságharcban (II. rész)	39
17. Csontos Csilla: Petrich Ferenc honvédszázados élete (I. rész)	43
18. Törjék Zsuzsanna: Gondolatok Ady Endre: Margita élni akar című művéről (I. rész)	47
19. Hetényi István: A paksi polgári iskoláról	50
20. Tumpek Mihály: Napló, 1944, 45, 46 (III. rész)	52
21. Dr. Hetényi István: Karácsonyi emlék, tábori lapon.....	58
22. Törjék Zsuzsanna: Biztatás – Rácz Diana versei elé.....	60
23. Paksi költők versei: Rácz Diana, Gáts Krisztina Beáta, Bajtai András, Szarka József, Kuti Horváth György, Pauk Erika, Majoros Irén Erzsébet, Hetényi István.....	61
24. Horváth Béla: Menetelés	65
25. Hetényi István: Somnivre, avagy a Szép versek szépek?	67
26. Fábíán László: A hallhatatlanság árnyéka (kiállítás-megnyitó)	70

PAKSI TÜKÖR

Irodalmi-művészeti és helytörténeti szemle

V. évfolyam, 4. szám, 1998 decembere

Szerkeszti a szerkesztő bizottság:

Beregnyei Miklós felelős szerkesztő, Herczeg Ágnes olvasó szerkesztő

Rovatszerkesztők:

Gyórfy József művészet, Szarka József Irodalom, Takács Miklós helytörténet

Tördelés: Törökné G. Judit

Kiadja: a Jámbor Pál Társaság, Felelős kiadó: a JPT elnöke

Készült: PA Rt. Nyomda 98/3487. sz., Felelős vezető: Slonczki István

A szerkesztőség címe: Paks, Városi Könyvtár, Villany u. 1.

HU-ISSN: 1218-2109

20 éves az Atomerőmű c. lap

Montázs a régi és új lapokról

Czinke Mária, Knizner István, Tóth András és Torma Csaba az ünnepség díszvendégei